

Kristine Oleanna Olsen

Verdien av barns vennskap

En kvantitativ studie om hva som påvirker ungdommers vennskap gjennom å se på psykisk vold i hjemmet og psykisk helse.

Masteroppgave i Master i barnevernsarbeid

Veileder: David Andreas Bell

Mai 2024

Kristine Oleanna Olsen

Verdien av barns vennskap

En kvantitativ studie om hva som påvirker ungdommers vennskap gjennom å se på psykisk vold i hjemmet og psykisk helse.

Masteroppgave i Master i barnevernsarbeid
Veileder: David Andreas Bell
Mai 2024

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosialt arbeid

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Barn og unge i dag rapporterer de fleste at de har en god oppvekst og gode vennskap. Oversikter viser blant annet at flertallet av dagens barn og ungdom er godt fornøyd med foreldrene sine, trives godt på skolen og mange har nære venner som de kan stole på. Samtidig viser undersøkelser at ti prosent av barn rapporterer at de ikke har venner de kan stole på. Hensikten med denne studien har derfor vært å sette et fokus på hvilke faktorer som påvirker barns vennsapsrelasjoner. Gjennom litteraturen vises det at en faktor som kan forstyrre barns utvikling for sosiale relasjoner er om barnet opplever vold og overgrep. Studien har et hovedfokus på psykisk vold, da psykisk vold er det aspektet ved vold og overgrep som er blitt minst forsket på. Det å ha en god fysisk og psykisk helse er sentralt for individet for både læring og utvikling for barn. Det vises i litteraturen at psykisk helse er en sentral faktor for barns vennsapsrelasjoner. Det vises også at ens sjanser til gode vennsapsrelasjoner minskes ved lav sosioøkonomisk status. Videre vises det også gjennom forskning at kjønn har en effekt på vennskap, der litteraturen viser at jenter gjerne har færre og nærmere relasjoner enn gutter. Det teoretiske grunnlaget som benyttes er Erik Eriksons utviklingspsykologiske teori og studien tar for seg tre av hans åtte stadier i hans utviklingsstadier.

Disse sammenhengene og fenomenene har blitt undersøkt gjennom kvantitativ metode med data fra Ungdata undersøkelsene i Norge som har blitt gjennomført fra 2010-2021, med et fokus på ungdomsskoleelevene. Det er blitt valgt å benytte tre ulike avhengige variabler for å undersøke ulike aspekter og former for vennsapsrelasjoner og om en er fornøyd med disse. Videre benyttes det fire ulike uavhengige variabler for å undersøke hvilke effekter disse har på vennskapene for barn. Studiens hovedfokus er som nevnt psykisk vold som hoved uavhengig variabel, men det skal også sees på psykisk helse. Sosioøkonomisk status og kjønn skal også utforskes, men i litt mindre grad.

Til tross for at de fleste barn og unge i Norge idag rapporterer å ha gode vennskap er det samtidig 10 prosent som rapporterer å ikke ha dette. Etter gjennomført analyse vises det at barn som opplever psykisk vold, barn som har dårlig psykisk helse og barn som har lavere sosioøkonomisk status har mindre odds for å være fornøyd med vennene sine, samt at dette er uavhengig av kjønn. Samtidig viser studien at de som har opplevd psykisk vold ikke har en effekt for å rapportere å ha nære venner, samt å ikke ha noen å være med i friminuttene. Det studien derimot viser er at ungdommer som har dårligere psykisk helse, lav sosioøkonomisk status og er gutt har dårligere odds på å rapportere å ha nære venner, samt å ikke ha noen å være med i friminuttene.

Abstract

Children and youth today mostly report having a good upbringing and good friendships. Surveys indicate that the majority of today's children and adolescents are satisfied with their parents, enjoy school, and many have close friends they can rely on. However, surveys also show that ten percent of children report not having friends they can trust. Therefore, the purpose of this study has been to focus on the factors that influence children's friendships. Through the literature, it is shown that one factor that can disrupt children's development of social relationships is if the child experiences violence and abuse. The study primarily focuses on psychological abuse, as it is the aspect of violence and abuse that has been researched the least. Having good physical and mental health is central to the individual for both learning and development for children. Literature shows that mental health is a central factor for children's friendships. It is also shown that chances of good friendships decrease with low socioeconomic status. Furthermore, research also demonstrates that gender has an effect on friendship, with literature indicating that girls tend to have fewer but closer relationships than boys. The theoretical perspective used in this study is Erik Erikson's developmental psychological theory, and the study addresses three of his eight stages in his developmental stages.

These relationships and phenomena have been examined through quantitative methods using data from the Ungdata surveys in Norway which have been carried out from 2010 to 2021, focusing on secondary school students. Three different dependent variables have been chosen to examine various aspects and forms of friendships and whether individuals are satisfied with these. Additionally, four different independent variables are used to examine the effects these have on children's friendships. As mentioned, the main focus of the study is psychological abuse and violence as the primary independent variable, but it also considers mental health. Socioeconomic status and gender will also be explored, but to a slightly lesser extent.

Even though most children and youth in Norway today report having good friendships, there are still 10 percent who report not having this. After conducting the analysis, it is shown that children who experience psychological violence, children with poor mental health, and children with lower socioeconomic status have less odds of being satisfied with their friends, and this is independent of gender. At the same time, the study shows that those who have experienced psychological violence do not have an effect in reporting having close friends or not having anyone to be with during breaks. However, what the study does show is that adolescents with poorer mental health, lower socioeconomic status, and who are male have lower odds of reporting having close friends or not having anyone to be with during breaks.

Forord

Denne prosessen har vært en svært lærerik, men krevende prosess. Jeg valgte å gå en vei som jeg hadde lite kunnskap om på forhånd og en metoderetning som var relativt ny og ukjent. Dette gjorde jeg for å utfordre meg selv, og å få en bratt læringskurve. Prosessen har vært svært givende og gitt meg svært mye ny kunnskap og lærdom for meg som nyutdannet barnevernspedagog, som jeg kan ta med meg videre inn i arbeidslivet.

Jeg ønsker å rette en takk til min faste studievenninne Shaniya, som har gjort denne prosessen litt lettere og fylt med humor. Vi har hatt mange gode samtaler og hun har gitt meg en støtte inn i arbeidet. Samtidig ønsker jeg å takke min mor, for alle gangene hun har lest over oppgaven og kommet med råd, innspill og støtte, samt min far som har korrekturlest.

Den største takken går til veilederen min David A. Bell. Du har virkelig satt deg inn i oppgaven og hatt et ønske om at jeg skal gjøre det best mulig, og det settes så stor pris på. Du har gitt meg så mange gode tips, råd og veiledet meg med glans inn i denne prosessen, selv om jeg har vært litt demotivert til tider. Takk for all hjelp.

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1: Innledning	1
1.1 Barnevernsfaglig relevans	4
1.2 Begrepsavklaring	4
1.2.1 Vold i nære relasjoner:	4
1.2.2 Vold mot barn:	4
1.2.3 Barn og ungdom	5
1.2.4 Sosiale relasjoner og vennskap:	5
1.3 Oppgavens oppbygging:	5
Kapittel 2: Tidligere forskning	7
2.1 Vennsapsrelasjoner og hva som påvirker disse:	7
2.2 Psykisk vold.....	11
2.2.1 Betydningen av psykisk vold, og dannelsen av vennsapsrelasjoner	14
2.4 Andre faktorer som kan påvirke vennskap	16
2.4.1 Psykisk helse	16
2.4.2 Sosioøkonomisk status.....	18
2.4.3 Kjønn.....	20
Kapittel 3: Teori	21
3.1 Psykososial utvikling; Erik Eriksons utviklingspsykologi	21
Kapittel 4: Metode	27
4.1 Metode og data:	27
4.1.1 Ungdata-undersøkelse:	28
4.1.2 Utvalg:	28
4.2 Avhengige variabler:	29
4.3 Logistisk regresjonsanalyse	30
4.4 Uavhengige variabler:	31
4.5 Etikk	35
4.6 Styrker og begrensninger	36
4.7 Analyser:	38
4.7.1 Deskriptiv statistikk for avhengige variabler.....	38
4.7.2 Deskriptiv statistikk for uavhengige variabler.....	38
4.8 Logistisk regresjonsanalyser	39
Modell 1	39
Modell 2	40
Modell 3	41
4.8.1 Oppsummering av funn.....	42
Kapittel 5: Diskusjon:	45
5.1 Psykisk vold.....	45
5.2 Psykisk helse	50
5.3 Sosioøkonomisk status.....	55
5.4 Kjønn.....	59

Kapittel 6: Konklusjon/oppsummering	61
6.1 Implikasjoner for videre forskning og praksis	64
Litteraturliste	65
Vedlegg	72

Kapittel 1: Innledning

Dagens barn og ungdom befinner seg i en unik situasjon, med betydelige forskjeller i forutsetninger sammenlignet med tidligere generasjoner. Den digitale revolusjonen har ført til omfattende endringer i livene deres, både i fritiden, skolen, tilgangen til kunnskap og familielivet (Frønes, 2011, s. 107). Mennesket er et sosialt vesen, og trenger sosial tilhørighet og kontakt med andre gjennom livsløpet for å utvikle seg, og da særlig i ungdomstiden. Vennskap er en sentral del av barne- og ungdomstiden, ettersom venner kan bety spesielt mye i den perioden av livet, da ungdomstiden består av mange endringer, som blant annet puberteten (Bakken, Frøyland & Sletten, 2016), og gjennom denne fasen blir venneorienteringen sterkere (La Greca & Harrison, 2005). Ungdomstiden kan bestå av mange endringer, som kan virke kontrastfylte, med kanskje å avslutte vennskap og dannelsen av nye vennskap. Vennskap bygges på en gjensidig form for tillitt og kjærlighet mellom partene. Gjennom vennskap deles personlige tanker, følelser, forståelse og sosial støtte. Disse komponentene er sentrale deler for vennerelasjoner og kan bidra med at menneskets psykiske utvikling fungerer godt (La Greca & Harrison, 2005, s. 51).

De fleste av barn og unge i Norge i dag rapporterer at de har en god oppvekst med gode vennskap. Oversikter viser blant annet at flertallet av dagens barn og ungdom er godt fornøyd med foreldrene sine, trives godt på skolen og mange har nære venner som de kan stole på. Samtidig viser undersøkelser at ti prosent av barn rapporterer at de ikke har venner de kan stole på (Bakken, Frøyland & Sletten, 2016, s. 8). Hva ligger til grunn for at ti prosent av barna rapporterer at de ikke har venner å stole på? Hvilke faktorer eller andre effekter ligger til grunn for disse ti prosentene for barna? Gode vennskap viser seg å være sentralt for mennesket og kan gi glede og en nytte for individet, og gjennom dette kan det også gi langsiktige positive virkninger. Barn med gode vennskap gir større sannsynlighet for at barnet vil fungere godt på skolen, tar høyere utdanning og ha høy sosial status (Borge, 2009). Samtidig vises det at det foreligger ulike aspekter og grader ved vennskap, der en kan være sterke bånd som består av nærme og fortrolighet, til at vennskapet bare virker inn i ulike settinger, slik som «skolevenner» som for eksempel bare er sammen på skolen (Natland, 2008). De ulike gradene av vennskap vil fortsatt ha en funksjon for individet, og kunne ha påvirkning på individet på beslutninger og valg ungdommen tar i løpet av livet, både negativt som gjennom bruk av rus og alkohol (Bakken, Frøyland & Sletten, 2016), og positivt. Det vises at jevnaldrende innflytelse er en sentral del av barns utvikling av moral, normer og utviklingen av egen identitet (Frønes, 2011).

Dermed vil en konsekvens av å ha fraværende vennskap kunne gi negative virkninger for individet. Dette kan være konsekvenser som en utrygg og usikker identitet, som består av dårlig selvbilde og depressive symptomer. Samtidig kan konsekvensene ved fraværet av vennsapsrelasjoner også vise seg senere i livet som utenforskap, lavere utdanning og andre psykososiale problemer (Wetterhus, Brændhaugen & Bratvold, 2020). Dette er noe jeg synes er interessant å forske på, hvordan ulike aspekt og grader ved vennsapsrelasjoner påvirker individet.

Utviklingen som skjer i barndommen er sentral for individet, og barnet skal også utvikle en rekke ferdigheter som er knyttet til samhandling med andre. En faktor som kan forstyrre denne utviklingen er om barnet opplever vold og overgrep (Aakvaag, Thoresen & Strøm, 2019, s. 25). Gjennom litteraturen fins det svært lite forskning på hvilken

betydning vold og overgrep har for sosiale relasjoner (Thoresen & Hjemdal, 2014, s. 137; Aakvaag, Thoresen & Strøm, 2019, s. 112). Psykisk vold kan være utfordrende å studere og forske på, og dette kan være på bakgrunn av vanskeligheten til å fange opp fenomenet. Mange av barna kan ha en barriere mot å oppsøke relasjoner, da en har blitt traumatisert av andre relasjoner på bakgrunn av vold (Birkeland, Aakvaag, Strøm & Thoresen, 2019, s. 111), og dette kan også være hemmende på forskningen på psykisk vold, da mange ikke vil fortelle dette høyt eller opplever skam og dermed føle at andre ser ned på en eller bli avvist (Birkeland et al, 2019, s. 112). Litteraturen viser at sosial støtte, gjennom vennskap, er en av de viktigste faktorene som fremmer god helseutvikling i etterkant av store belastninger (Brewin, Andrews, & Valentine, 2000, sitert i Thoresen & Hjemdal, 2014, s. 137). Derfor er vennskap sentralt for individet for videre utvikling, og kan virke som en beskyttende faktor for individet. Gjennom tenårene orienteres barna mer mot vennene sine, som kan erstatte mye av den sosiale støtten de tidligere har fått fra sine foreldre, eller som kan erstatte støtten en ikke har fått fra foreldrene (Furman & Buhrmester, 1992).

I et samfunnsperspektiv ser man på vold mot barn som en allmennkunnskap som ikke skal utøves, samtidig rapporteres det at 84 % av vold mot barn som skjer, foregår i hjemmet der forelderen er overgriperen (Heltne & Steinsvåg, 2011). Videre vises det med tall fra 2023 at en av fire voksne har opplevd minst en type alvorlig form for vold i barndommen (Augusti, 2023, s. 110). Øverlien (2012) peker mot at voldserfaringer i barndommen, både å selv bli utsatt for vold eller å være vitne til vold mellom foreldre, er traumatisk og har betydning for senere levekår, og da vises det spesielt for sosiale relasjoner. Konsekvenser av slike traumatiske hendelser kan være tilknytningsvansker, traumereaksjoner, nevrobiologisk skjevutvikling, atferdsvansker, mangel på sosial kompetanse, kognitive utviklingsforstyrrelser og plager med somatisk og fysisk helse. Psykisk vold isolert sett er den voldsformen som nevnes i mindre grad enn de andre, men Killen (2004, s. 44) hevder at skadene etter psykisk vold er mer alvorlig og kan gi lengre livsplager enn annen vold. Dette er på bakgrunn at det omfatter vedvarende sterke negative holdninger og engasjement hos de primære omsorgspersonene samt deres livssituasjon, som kan bidra til å påføre sterke kognitive og følelsesmessige belastninger hos barnet, som igjen på sikt kan endre barnas væremåte og selvoppfatning (Killén, 2004). Samtidig som at Killen (2004) hevder at psykisk vold er den mest alvorligste formen for vold, vises det gjennom forskningen at psykisk vold er den voldsformen som er minst forsket på, og den dominerte formen er fysisk og seksuell vold både i Norge og generelt verden (Killen, 2004;2015; Aakvaag, Thoresen & Øverlien, 2016, s. 274; Stoltenborgh, Bakermans-Kranenburg, Alink & van IJzendoorn, 2015), dermed er kunnskap om psykisk volds konsekvenser for sosiale relasjoner et felt man har i dag lite kunnskap om (Thoresen & Hjemdal, 2014, s. 137; Aakvaag, Thoresen & Strøm, 2019, s. 112).

Psykisk vold i nære relasjoner er et omfattende og alvorlig samfunnsproblem, både i Norge og andre land. Det er problematisk at psykisk vold ikke har blitt mer utforsket og satt i søkelyset i like stor grad som de andre voldsformene. Omfanget av psykisk vold viser at i Norge er det 1 av 5 barn som opplever psykisk vold fra omsorgspersoner, som skremmer, truer, sårer eller ydmyker barnet gjentatte ganger (Hafstad & Augusti, 2019, s. 68). Forskning viser at psykisk vold kan gi negative konsekvenser i senere liv, og barndomsvold kan frata barnet gode og positive oppvekstvilkår. Kirkengen & Næss (2021) har forsket på at barn som blir utsatt for krenkelseserfaringer i barndommen, som vold og overgrep, kan få store helseproblemer som voksne. Utviklingen som skjer i barndommen er sentral for utviklingen av dannelsen av sosiale relasjoner og kan gi økt

risiko for dårlig psykisk helse (Thoresen, Myre, Rueness & Strøm, 2019, s. 72), dermed er det problematisk at denne formen for vold ikke har blitt i like stor grad utforsket (Thoresen & Hjemdal, 2014; Aakvaag, Thoresen & Strøm, 2019). Etersom det vises at det er et stort omfang av barn som lever med psykisk vold i hjemmet, er det sentralt at vi som jobber med barn i ulike arenaer har denne forståelse for den psykiske voldens effekt på venns­kapsrelasjoner, og hvordan den psykiske volden kan påvirke individet i form av dannelse av vennskap, samt andre faktorer som kan virke inn på vennskap.

På bakgrunn av tematikken som jeg har valgt, har jeg utarbeidet meg en problemstilling som lyder som følger: *Hvilken effekt har psykisk vold i nære relasjoner på ulike former for venns­kapsrelasjoner blant ungdomsskoleelever?*

Dette vil være hovedfokuset til hele oppgaven, men samtidig ønsker jeg videre å sette et større fokus på hva de bakenforliggende årsakene til de ti prosentene som rapporterer at de ikke har en venn å stole på gjennom å se på andre ulike faktorer. Litteraturen trekker frem at psykisk helse er en faktor for påvirkning av venns­kapsrelasjoner (Andersen & Dæhlen, 2017, s. 28; Eriksen & Bakken, 2020). Forskning viser at det er mange ulike faktorer som påvirker hvordan vennskap bygges og vedlikeholdes, og sentralt her er om en føler på tilhørighet eller ensomhet. Det å ha en god fysisk og psykisk helse er sentralt for individet for både læring og utvikling for barn. Det vises i litteraturen at de med god psykisk helse rapporterer ofte sterkere venns­kapsrelasjoner (Andersen & Dæhlen, 2017). Det vises også at ens sjanser til gode venns­kapsrelasjoner minskes ved lav sosioøkonomisk status (Bøe, 2015). Videre vises det også gjennom forskning at kjønn har en effekt, der litteraturen viser at jenter gjerne har færre og nærmere relasjoner enn gutter (Kvello, 2010). Dermed utarbeides det et forskningsspørsmål som har til hensikt å videre utforske hva som påvirker venns­kapsrelasjoner gjennom psykisk helse, sosioøkonomisk status og kjønn.

Forskningsspørsmål: *Hva påvirker ulike former for venns­kapsrelasjoner blant ungdomsskoleelever?*

Hensikten med denne masteroppgaven er å undersøke sammenhengen mellom psykisk vold mot barn i nære relasjoner, samt andre faktorer som psykisk helse, kjønn og sosioøkonomisk status og å se om dette påvirker barns vennerelasjoner gjennom en kvantitativ metode. Mer spesifikt ønsker jeg å se på hvorvidt ungdommer som oppgir voldshendelser i familien, rapporterer hvilken betydning ulike aspekt innen vennerelasjoner har for disse ungdommene, og dette blir min hoved uavhengige variabel. Samtidig er det sentralt å undersøke hvilken effekt psykisk helse har for ulike aspekt i vennskap, rapporterer de med god psykisk helse like gode vennskap som de med dårlig? Sosioøkonomisk status er en faktor litteraturen trekker inn som kan ha påvirkning for relasjoner, og denne samt kjønn blir tatt med som en type kontroll variabel for å undersøke videre om det er forskjell deres opplevelse av vennskap.

Denne masteroppgaven kan bidra med å styrke kunnskapsfeltet på hvilken betydning vennskap har for barn, og hva som innvirker for barns relasjonsdannelse til jevnaldrende. Dermed er kunnskap om psykisk vold sentralt å avdekke, og å vite hvilke konsekvenser det kan ha for individet ettersom det vises å ha en stor betydning for vennerelasjoner og ens psykiske helse (Aakvaag, Thoresen & Øverlien, 2016, s. 274). Vennerelasjoner og sosial støtte er viktig for barns oppvekst og mentale helse (La Greca & Harrison, 2005, s. 51). Videre er det å forstå vennskapets betydning for barn, en svært nyttig kunnskap for alle som arbeider med ungdom og driver med forebyggende arbeid for å styrke barnets helse og velvære på lang sikt. Å undersøke om hvilke sammenhenger psykisk vold og

andre fenomen har for vennskap og relasjonsbygging, kan være essensielt for å dypere forstå barn og unge i dag.

1.1 Barnevernsfaglig relevans

Barne- og ungdomstiden er en sentral fase i barnets liv, da den består av endringer som kan være avgjørende for videre liv. I arbeidet med barn er dermed kunnskap om denne fasen sentral for å kunne forebygge for vansker senere i livet, som arbeidsufør, psykiske helseplager og kriminalitet. Barnevernets overordnede formål er å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp, omsorg og beskyttelse til rett tid. Loven skal bidra til at barn og unge møtes med trygghet, kjærlighet og forståelse, samt gode og trygge oppvekstvilkår (Barnevernsloven, 2023, §1-1). En av de sentrale komponentene i barns barndom og ungdomstid er vennsapsrelasjoner. Fraværet av dette har gjennom forskning vist seg å ha konsekvenser, gjennom blant annet dårligere selvbilde, depressive symptomer, utenforskap (Wetterhus et al, 2020) og til og med høyere sjans for hjerteinfarkt (Brummet et al, 2001). Dermed er det sentralt, ikke bare for barnevernet, men for alle som arbeider med barn å ha kunnskap om dette viktige aspektet i barns liv.

Ifølge Per Isdal (2002) er det usynliggjøringen som er den fremste grunnen til at volden fortsetter. Når man ikke snakker om den trenger ingen å problematisere sitt ansvar, og dermed fortsetter volden i generasjoner. Derfor ser jeg på det som sentralt å fokusere på den voldsformen som er minst forsket på for å kunne bidra på feltet, samtidig så viser tidligere forskning at sammenhengen mellom vold og sosiale relasjoner har man lite kunnskap om (Thoresen & Hjemdal, 2014; Aakvaag, Thoresen & Strøm, 2019). Å få inngående innsikt i barns vennskap for utsatte grupper, for eksempel unge som sliter med psykiske lidelser eller utfordrende familieforhold som vold i hjemmet, er spesielt viktig for at vi som hjelpere kan lettere fange opp barn som er i risikozonen og styrke deres relasjoner. Kunnskap her er nyttig for politikere, hjelpeapparat i kommunene eller andre myndigheter for å skape arenaer der barnet står i fokus, og det legges til rette for å hjelpe barn som har utfordrende vennsapsrelasjoner til å kunne styrkes. Derfor er det sentralt å undersøke hvilke faktorer som spiller inn på ulike aspekter ved vennskap, og hvordan ulike faktorer kan påvirke utformingen av vennskap til barn.

1.2 Begrepsavklaring

1.2.1 Vold i nære relasjoner: I denne oppgaven vil det omhandle vold i nære relasjoner når det omtales vold og psykisk vold. Vold i nære relasjoner defineres som en persons vold mot ektefelle, samboer, barn eller annen familie/slekt som for eksempel en bestefar (Dale, Aakvaag & Strøm, 2023, s. 33). I min oppgave avgrenses det til psykisk vold mot barn gjort av omsorgsgivere ettersom forskning viser at det er 84% av overgriperne er omsorgsgiverne (Heltne & Steinsvåg, 2011).

1.2.2 Vold mot barn: I litteraturen brukes begrepet vold mot barn som et samle tegn for ulike former for vold. Vold mot barn innebærer fysisk, seksuell og psykisk vold. I tillegg er omsorgssvikt også vold og overgrep mot barn (Isdal, 2000). Hovedfokuset mitt i oppgaven er avgrenset til psykisk vold, og ettersom psykisk vold ligger under voldsformene for vold mot barn, benyttes også begrep «vold» når jeg skriver om tematikken psykisk vold.

1.2.3 Barn og ungdom: I denne oppgaven kommer barn og ungdom til å benyttes om en annen. Ifølge FN's barnekonvensjon artikkel 1 og barnevernsloven (2023) § 1-2(1), regnes en som barn frem til man er 18 år, men her velger jeg å avgrense fra barn til «ungdom», og definerer at i min oppgave omhandler det barn og ungdommer fra alderen 12-15 år. Dette er grunnet at respondentene i denne studien er på 8-10 trinn på ungdomsskolen.

1.2.4 Sosiale relasjoner og vennskap: I oppgaven benyttes både begrepene sosiale relasjoner og vennskap. Det skal nå forklares nærmere hva som inngår i disse to begrepene, samt hvorfor jeg benytter begge. Sosiale relasjoner er interaksjoner som kan oppstå på mange ulike arenaer i hverdagen. Eksempler på disse ulike arenaene er hjemmet/ familien, skolen, frivillige organisasjoner, arbeid eller venner (Schiefløe, 2011, s. 333). Sosiale relasjoner er dermed et begrep som benyttes for å romme alle sosiale relasjoner som oppstår, alt fra en samtale med sjefen på jobben din til relasjonen man har til sin beste venn.

Vennskap derimot er noe som defineres som sterkere enn de sosiale relasjonene man danner spontant i hverdagen eller man har til søsken og familie. Det er noe dypere enn sosiale relasjoner, selv om vennskap inngår i begrepet sosiale relasjoner. Granovetter (1973) definerer at det fins ulike styrker på relasjonene man danner, og dette er avhengig av gjensidighet, intimitet og intensiteten. Vennskap defineres i denne oppgaven av definisjonen til Fruman & Buhrmester (1992) som inngår i en type sosiale relasjoner, som kjennetegnes av at de er selvvalgte, og gjerne til jevnaldrende, som man har deler opplevelser, utfordringer og livsverden med. Det anerkjennes at definisjonen for vennskap og sosiale relasjoner er ulik, men samtidig rommer sosiale relasjoner vennskapsbegrepet, og er et begrep feltet og teorien benytter i stor grad. Dermed benyttes begge begrepene, og når jeg benytter begrepet sosiale relasjoner omhandler dette vennsksrelasjoner barn danner med andre jevnaldrende barn.

1.3 Oppgavens oppbygging:

Denne delen skal omhandle hvordan denne masteroppgaven er bygd opp. Først valgte jeg meg ut et tema og formulerte en problemstilling jeg interesserte meg for. Deretter kommer en teoridel med relevant teori for temaet «vennskap», for så å komme til metoden, som er kvantitativ metode. Her benyttes datasettet fra Ungdata-undersøkelsen fra 2010-2021 som empiri for oppgaven. Jeg har valgt ut tre avhengige variabler, som har som mål å undersøke ulike aspekt ved vennsksrelasjoner til barn, og ses opp mot fire ulike uavhengige variabler. Videre skal det vises gjennomførte analyser og funnene av disse. Deretter kommer en diskusjonsdel der jeg skal drøfte empirien gjennom teori og tidligere forskning, for så å forstå de sammen. Til slutt kommer en oppsummerende konklusjon for så en litteraturliste, og deretter relevante vedlegg til oppgaven.

Kapittel 2: Tidligere forskning

I dette kapittelet skal det vises til tidligere forskning og kunnskap rundt ulike temaer. Først kommer det tidligere forskning og kunnskap om vennsapsrelasjoner til barn og viser til ulike konsekvenser til dette. Deretter vises det til det til vold i nære relasjoner, før det deretter spesifiserer seg mot psykisk vold i barndommen og forskning på ulike konsekvenser det har for individet og for vennskap. Videre i kapittelet vises det til de tre andre faktorene som litteraturen viser har en effekt på vennskap, der det først vises til psykisk helse og tidligere forskning på dette, og hva det har slags innvirkning på vennskap. Deretter vises det til sosioøkonomisk status og vennerelasjoner, før det går over til effekten av kjønn.

2.1 Vennsapsrelasjoner og hva som påvirker disse:

I ungdomsårene står unge mennesker overfor sentrale utfordringer og oppgaver som er med på å utvikle deres identitet og selvet. Dette innebærer å ta viktige valg i flere arenaer for å utvikle og dyrke sin identitet, som for eksempel valg av utdanning, men også gjennom sosiale relasjoner og sosiale grupper (Albarello, Crocetti & Rubini, 2018). I all samfunnsvitenskap har sosiale relasjoner lenge vært et viktig forskningstema (Nafstad, 2004). Sosiale relasjoner har vært viktige elementer i sosiologi og utviklingspsykologien, blant annet gjennom tilknytningsteorien som forklarer hvordan trygg og sikker tilknytning til omsorgsgiver legger grunnlag for videre relasjoner. Denne teorien ble videreutviklet av Erik Erikson (2000), som vi skal gjennomgå i teorikapittelet. Gjennom litteraturen er det mange begreper som gjerne overlapper, for eksempel sosiale relasjoner, vennskap eller sosialisering. Sosialisering dreier seg om forming og utvikling av individets evne til å interagere og samhandle med andre medlemmer av samfunnet. Det finns ulike forståelse av sosialisering og sosialiseringsprosess, der sosiologien legger vekt på hvordan samfunnet og kultur har påvirkning for individet, mens psykologien har et syn som er mer på individuell dannelse, modning og utvikling. Sosialiseringens oppgave er å sikre at samfunnsmedlemmene lærer normene, reglene og oppgavene vi har i samfunnet, og at de blir en del av dette. Her er det en underliggende funksjonalistisk tankegang, som har som mål å fylle roller og utføre oppgaver for at samfunnet skal gå rundt (Frønes, 2011, s. 16). Gjennom sosialisering skapes sosiale relasjoner, interaksjon og samhandling. Sosiale relasjoner kan omfatte all slags relasjoner som familie, kollegaer, skolevenner eller bekjente. Vennskap blir definert som annen type kontakt enn det man danner seg i løpet av en dag eller et liv, det blir definert som noe dypere, som jeg videre skal forklare.

Mennesket er et sosialt vesen som trenger sosial tilhørighet og kontakt med andre gjennom livsløpet for å utvikle seg (Schiefløe, 2011, s. 333), og da særlig i ungdomstiden (Dyregrov, 2000, s. 76). Vennskap er noe som bygges på en gjensidig form for tillitt og kjærlighet for partene, og det er en type sosial relasjon som kjennetegnes av selvvalgte, og gjerne til jevnaldrende, som man deler opplevelser, utfordringer og livsverden med (Fruman & Buhrmester, 1992; Kvello, 2010; Schiefløe, 2011). Vennskap er noe man må oppnå, som må skapes og vedlikeholdes, i motsetning til relasjon til familie (Frønes, 2011, s. 131). Gjennom vennskap deles personlige tanker, følelser, forståelse og sosial støtte. Dette er komponentene som er sentrale deler for vennskap og igjen kan bidra med at menneskets psykiske utvikling fungerer godt (La Greca & Harrison, 2005, s. 51). Vennsapsbegrepet er et begrep som har mange ulike betydninger. Det kan være nære bånd, emosjonell støtte eller omtanke for hverandre. Man kan gå i fra bekjent, til venn og til bestevenn. Det er varierende om hva en legger i vennskap ut fra hver enkelt, og noen liker å ha en eller to faste venner, mens andre vil helst ha en større gjeng å forholde seg til (Bakken, Frøyland & Sletten, 2016, s. 40).

Vennskap er en sentral del av barne- og ungdomstiden, ettersom venner kan bety spesielt mye i den perioden av livet (Bakken, Frøyland & Sletten, 2016) og at venneorienteringen blir sterkere (La Greca & Harrison, 2005). Jevnaldrende vil også kunne påvirke hverandres holdninger og verdier, og uavhengig av framtidig nytte, vil vennskap gi grunnlag for lek, glede, emosjonell støtte og trygghet, og kan bidra til å styrke ungdoms selvfølelse (Bakken, Frøyland & Sletten, 2016, s. 34). Ungdomstiden kan bestå av mange endringer, som kan virke kontrastfylte, med kanskje å avslutte vennskap og å få nye vennskap. Gjennom psykoanalysen ble puberteten sentral som inngangen til å bli biologisk voksen og som overgangen fra barndom til ungdom. I ungdomstiden består livet av mer forventinger, ansvar og kanskje økt frihet. Ungdomstiden er et oppbrudd til egen voksenhet (Frønes, 2011, s. 20), og denne psykososiale utviklingen som skjer hos individet skal gås litt nærmere inn på i teorikapitlet.

Ungdataundersøkelsene viser at de aller fleste har venner de kan stole på. Samtidig har det skjedd en del endringer i livsstil og vaner blant ungdom som kan være av betydning for deres vennsksapsrelasjoner. En endring som vises er at ungdom tilbringer mer tid hjemme, og defineres som mer «hjemmekjær». Undersøkelsen viser at det er en klar nedgang i andelen unge som har vært hjemme hos hverandre (Bakken, 2017, s. 2). Ungdatatallene fra 2011 viste at 75 % hadde vært på besøk til hverandre- minst to kvelder forrige uke, så var tallet i 2016 rett under 60 %, som viser en nedgang på 15 prosentpoeng. Videre ser man at andelen som er mye plaget av ensomhet har økt fra 16 til 19, som er en økning på 3 prosentpoeng (Bakken, 2016).

Granovetter (1973) forklarer at det er styrken av de sosiale relasjonene mellom individer som kan definere hvor sterk eller svak båndet er mellom aktørene, der det foreligger en kombinasjon av tiden som benyttes på relasjonen, emosjonelle intensitet og intimitet, og hvilken grad av gjensidighet i relasjonen. Disse faktorene er gjensidig avhengige av hverandre for å få et sterkt bånd. Det å være en bekjent er det Granovetter (1973, s. 1368) betegner som «weak ties» eller svake bånd. Svake relasjoner er relasjoner som kan inngå i personers nettverk, og som kan gi fordeler med tanke på informasjonstilgang om alt fra ideer og jobb, men som ikke regnes som sterke bånd. Sterke bånd vil defineres som vennskap, og gjerne med jevnaldrende. Sterke bånd vil også kunne ha en påvirkning i hverandres holdninger og verdier (Granovetter 1973, s. 1361). Samtidig vil det være nyanser av et vennskap og kan dannes på ulike premisser. Et vennskap kan noen ganger inkludere og ekskludere den ene og samme personen (Natland, 2008, s. 41). Dette kan bety at vennskapet har en egen rolle eller at vennskapet er basert på noen få interesseområder. Eksempler på dette kan være en «fiskevenn», at du har en venn du bare drar på fising med, eller «shoppingvenn», som du drar på shoppingsenteret med. Dette kan også gjelde «skolevenn», at du har en venn du er med på skolen, men at dette ikke er et vennskap du har særlig kontakt med på fritiden og utenom skoleaktiviteter. Dette er et sentralt aspekt gjennom å forske på vennskap, da vennskapet mellom barn kan benyttes for ulike mål eller nytteverdi. Natland (2008, s. 41) kaller disse vennene for binstreksvennskap, der relasjonen oppfyller visse behov ut ifra en situasjon.

Samtidig vises det at jo nærmere og høyere kvalitet vennskapet er, jo større sjans er det at individene blir likere i oppførsel, tro eller verdier (Piehler & Dishion, 2007). Ved at jevnaldrende har en påvirkningskraft på individene kan også ha negative konsekvenser. Ungdommers egen bruk av alkohol henger tett sammen med nærmiljøets bruk av alkohol (Bakken, Frøyland & Sletten, 2016, s. 35). Andersen og Dæhlen (2017, s. 47) støtter

også dette, og har gjennom sin studie funnet at om en skårer høyere på vennskapsskalaen, som tilsier at du har gode vennsksapsrelasjoner, har dette betydning om en har prøvd rusmidler, og en som rapporterer manglende vennsksapsrelasjoner har mindre sannsynlighet for å prøve rusmidler. Vennerelasjoner viser seg å ha den sterkeste innflytelsen på barn og unge og utviklingen av problematferd hos individer, og kan bidra til forsterkning av dette (Piehler & Dishion, 2007). Samtidig som innflytelse av venner kan ha negativ påvirkning, er det også en sentral del i barns utvikling, gjennom identitet og utforming av egne prinsipper. I vennskap lærer man normer, kultur og sosialisering som ikke kommer hjemmefra. Hva som er lov og ikke lov, samfunnets rammer og regler, forståelse og utvikling av moral i samhandling med andre (Frønes, 2011, s. 131). At jevnaldrende har stor påvirkning på hverandre omhandler sosial identifikasjon. Det er en avgjørende sosial identitetsprosess som er sentral i ungdomstiden, og sosial identifikasjon går ut på i hvilken grad et individ oppfører seg i samsvar med de sosiale kategoriene eller gruppen en tilhører. Sosial identifikasjon har viktige implikasjoner for individuell utfoldelse av for eksempel selvtillit (Albarelllo, Crocetti & Rubini, 2018). Dette vil også være uavhengig om man bare har «skolevenner» som du nødvendigvis ikke ser på som nære venner, fordi jevnaldrende vil blant annet kunne representere en informasjonskanal og en støtte når de unge skal velge utdanning eller orientere seg mot et framtidig arbeidsmarked. Sterke og svake bånd eller det Natland (2008) kaller for bindestreksvennskap, som baseres på et interessefelt eller situasjon, vil begge ha en innflytelse på individets liv, men som nevnt er det de sterke båndene som vil kunne ha størst påvirkning på individet. Disse vil være sentrale i identitetsutviklingen, på ulike måter, og dermed er det interessant å utforske de ulike styrkene og aspektene av vennskap.

Som nevnt er et vennskap som er av høy kvalitet, er likhet noe som forekommer. Vennskap kan også være grunnnet ulikt, og kan gjerne være ulik grunnnet individavhengig. Likhet og ulikhet er to av grunnlagene for ulike måter å forstå hvordan individer danner grunnnet i vennskap. Laursen (2017) forklarer at likhet er en forutsetning i et vennskap, og om et vennskap skal fortsette. Ofte føler en seg tryggere på et annet menneske som ligner på en selv både kulturelt, men også sosioøkonomisk. Likhet kan innebære i like interesser, verdier eller livsstil (Schiefløe, 2011, s. 360). Likhetsattraksjonsmodellen er en modell som reflekterer at lignende individer har lettere å komme overens, da man gjerne har felles interesser. Kompatibilitet fremmer samarbeid, noe som gjør det å havne i uenigheter lettere å overkomme. Mennesker tiltrekkes de som gjerne har felles interesser eller egenskaper. Dermed vil gjerne de som ser likhet og kompatibilitet i hverandre holde sammen, enn noen som provoserer irritasjon hos en. Etter hvert som vennskapet og avhengigheten vokser, påvirker dette partene til å bli enda likere (Laursen, 2017).

En motsetning til dette perspektivet er at vennskap bunnnes i ulikhet, eller det Laursen (2017) kaller for egenskapsmodellen. Dette forklarer Laursen (2017) er fordi det skapes en felles nysgjerrighet i bunn, som motiverer til å engasjere seg i interaksjon. Motivasjonen ligger i at det følger en mer stimulerende og mindre forutsigbar interaksjon. Dette gjør at det forsterkes tiltrekningen og øker sannsynligheten for en sosial sammenkomst til, da «motsetning tiltrekker». Motsetningene gjør at man kan spille opp hverandres styrker og lære å utnytte disse, og innta ulike roller i vennskapet basert på egenskaper og ferdigheter. Dette gjør at vennskapet holder seg stabilt, ettersom det er klare roller, og minsker sjansen for konkurranse og rivalisering innad i vennskapet som der igjen kan skape konflikter. Samtidig som motsetninger kan virke

tiltrekkende for nysgjerrigheten vår, vises det at ulikhet i identitet, samt sosial ulikhet kan danne en barriere for etablering av relasjoner (Schiefløe, 2011, s. 360).

Ungdomstiden omhandler nettopp spørsmålet «hvem er jeg», og dermed blir det sentralt for ungdommen å finne ut mest mulig om seg selv, og dermed blir likhet og ulikhet i vennskap sentrale moment for ungdommen. Dette vil kunne definerer barnet, og få barnet til å stille seg selv spørsmålet «er jeg lik eller ulik vennene mine? Og hvorfor det?». Dette er en helt essensiell del av det å finne ut av sin identitet og å utforske sosiale roller gjennom vennskap og tilhørighet (Stänicke, 2020, s. 58). Samtidig som bekreftelse av selvet gjennom vennskap er sentralt for å skape en sikker og trygg identitet (Branje, 2022). Et godt og trygt vennskap er sentralt for utviklingen av individet og fraværet av vennskapet kan føre til depressive symptomer, som igjen kan føre til avbrutt skolegang og lavere sosioøkonomisk status (Borge, 2009). Det vises i litteraturen at for å danne et godt vennskap innebærer det fire ulike faktorer. Disse går ut på at vennskapet er frivillig og overveiende positivt. Deretter for å få et nært vennskap må disse vare over tid. Til slutt må den bestå av gjensidighet, hvis dette ikke inntreffer kan vennskapet bestå av stress og ustabilitet på bakgrunn av ulike forventninger og investering i forholdet (Kvello, 2012, s. 46).

Sosial støtte kan fungere som en beskyttelse mot uheldige helsemessige konsekvenser av stress eller andre ytre påkjenninger (Schiefløe, 2011, s. 352), som vold i hjemmet. I litteraturen brukes begrepet resiliens, eller motstandsdyktighet, som et begrep for å vise til en positiv utvikling under vanskelige forhold, eller det å ha en evne til å tilpasse seg til motgang står sterkt hos barnet. Resiliens handler om individets reaksjon på mentale utfordringer eller praktisk håndtering av stress eller vanskelige forhold. Resiliensen er en indre, mental prosess som kan være summen av beskyttelsesfaktorer som har kunnet styrke individet. Dette kan være personlige beskyttelsesfaktorer, som en sterk identitet, gode tanker om en selv eller selvtillit. Samtidig kan miljøet utløse noen beskyttelsesfaktorer som sosial støtte fra venner. Vennskap kan dermed virke som en beskyttende faktor for å fremme positiv utvikling (Andersen & Dæhlen, 2017, s. 15). Dette kan være ulikt fra person til person om hvor resiliensen kommer fra eller hvordan den uttrykker seg (Kvello, 2012, s. 79).

Gode vennskap er sentralt for mennesket og kan gi glede og en nytte, sett i et her og nå perspektiv, men det kan også gi langsiktige virkninger. Borge (2009) forklarer at barn med gode vennskap gir større sannsynlighet for at barnet vil fungere godt på skolen, noe som på sikt kan gi høyere utdanning og derav kan gi en høy sosial status i samfunnet. Samtidig viser det av fraværende vennskap har en sammenheng med å utvikle dårlig selvbilde og depressive symptomer senere i livet. Dette støtter også Brummett et al (2001) gjennom en studie som viser at mennesker som er isolert og uten nettverk har dobbelt så mye sjans for å få hjerteinfarkt, enn de med sterke relasjoner og nettverk. Noen biologiske effekter av sosiale relasjoner har Dunbar (2010) vist til, som trekker frem at ved å ha sterke sosiale bånd til andre kan samværet utløse endorfiner i mennesket, som både gir opplevelse av velbehag og bygger opp immunsystemet.

Fraværende vennskap kan som nevnt føre til noen konsekvenser, som dårlig selvbilde og depressive symptomer, men det kan også føre til utenforskap. Utenforskap kan deles inn i to kategorier, objektiv og subjektiv utenforskap. Objektiv utenforskap omhandler en person som står utenfor ulike sentrale samfunnsarenaer eller fellesskap, som blant annet skole, jobb, isolering grunnet funksjonsnedsettelse eller fysisk eller psykisk sykdom. Subjektiv utenforskap derimot omhandler at en person deltar på dette, som skolegang og

jobb og er i ulike fellesskap, men likevel har en følelse av å føle seg utenfor (Wetterhus, Brændhaugen & Bratvold, 2020, s. 10). I rapporten til Wetterhus, Brændhaugen & Bratvold (2020) vises det at mangelen på vennskap er en utløsende faktor for å havne i utenforskap. 59% av de som deltok i undersøkelsen mente at det var vennene som hadde sviktet dem, og at dette var en sentral faktor for at de havnet utenfor (Wetterhus et al., 2020, s. 20). 6 av 10 av de ungdommene med definert objektivt utenforskap mangler venner, og hele 95 prosent kjenner på ensomhet (Wetterhus et al., 2020, s. 36). Det er også sett nærmere på om de som opplever utenforskap deler dette med noen, men studien viser at mange ungdommer velger å skjule at de er utenfor og har det vanskelig spesielt for venner og familie.

For mange barn og unge er det å ha venner sentralt for selvet, utviklingen av sosial kompetanse og den kognitive og emosjonelle utviklingen. Dette er noe av det sentrale og avgjørende for å underbygge ferdigheter for å kunne leve et rikt og godt liv. Dermed blir det svært alvorlig for mange barn å *ikke* utvikle disse ferdighetene som er sentrale for utviklingen av sosial kompetanse (Wetterhus et al., 2020, s. 16). Ved å ikke utvikle disse ferdighetene vil det å skulle utvikle sosiale relasjoner være utfordrende, da den emosjonelle utviklingen er til for å lære og regulerer egne følelser, men også det å sette seg inn i andres følelser (Stai, 2021), samtidig som den kognitive utviklingen er sentral for samspill og forståelse. En viktig faktor som videre kan virke forstyrrende for barns utvikling og dannelse av vennskap er opplevelsen av vold i nære relasjoner (Øverlien, 2012) som neste delkapittel skal omhandle.

2.2 Psykisk vold

Vold viser seg gjennom ulike former, har ulikt uttrykk og frekvens. For å forstå psykisk vold nærmere og dets påvirkning på vennsapsrelasjoner er det sentralt å nærmere forstå voldsfenomenet på generelt nivå først, før det dykkes dypere inn og spesifiseres til psykisk vold.

Videre kan det også være kulturelle forskjeller i hvordan man ser grenseoppgangen mellom akseptabel maktbruk i barneoppdragelsen og vold mot barn. Det er likevel en bred enighet mellom de ulike kulturene om at alvorlig vold mot barn ikke bør være lov (Aakvaag, Strøm & Thoresen, 2019, s. 25). Norge har streng lovgivning angående vold mot barn, og har ratifisert FNs konvensjon om barnets rettigheter, med lovgivning som blant annet forbyr all fysisk avstraffelse av barn, også klaps og ris i barneoppdragelsen. I litteraturen omtales vold i nære relasjoner ulikt med ulike definisjoner. Begrepet vold ofte assosieres til slag, spark, dytting og andre fysiske overgrep, men vold kan innebære både fysisk, psykisk, seksuell og materiell vold. I den internasjonale terminologien synes begrepet «child maltreatment», barnemishandling, å ligge tettest opp mot vold i nære relasjoner. Ifølge Verdens Helseorganisasjon (WHO, 2020) er barnemishandling fysisk og/eller seksuell mishandling, seksuelt misbruk, uaktsomhet og kommersiell eller annen utnyttelse og forsømmelse.

I litteraturen omtales vold ulikt med ulike definisjoner, men i denne oppgaven benyttes Isdals (2000, s. 36) definisjon. Per Isdal er en norsk psykolog som har utarbeidet en definisjon av voldsbegrepet som brukes ofte i litteraturen, der han definerer det som «enhver handling rettet mot en annen person, som gjennom at denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker, får den personen til å gjøre noe mot sin vilje eller slutte å gjøre noe den vil» (Isdal, 2000, s. 36). Isdals definisjon omhandler ytterligere en universell voldsdefinisjon som lettere kan benyttes for alle voldsformene vi har. Videre

forklarer han at vold går til å bli mishandling når det blir til et mønster, og beskriver det som at voldshendelsen skjer mer enn to ganger (Isdal, 2000, s. 41).

Begrepet vold ofte assosieres til slag, spark, dytting og andre fysiske overgrep, men vold kan innebære både fysisk, psykisk, seksuell og materiell vold. I en nasjonal studie fra 2023 viser tallene at 1 av 4 voksne har opplevd minst en type alvorlig vold i barndommen (Augusti, 2023, s. 110). 1 av 20 har opplevd alvorlig fysisk vold i oppveksten og 1 av 5 mindre alvorlig fysisk vold (Hafstad & Augusti, 2019, s. 15). Mindre alvorlig fysisk vold defineres i litteraturen som «mild vold», som innebærer lugging, klyping, dytting og slag med flat hånd og dette viser seg at gjerne kommer fra mor. Den andre, grove og det som blir definert som den alvorlige volden er handlinger ved bruk av slag med knyttneve eller gjenstand, store skader/smerter eller behov for legehjelp (Mossige & Stefansen, 2016, s. 10).

Barn som utsettes for fysisk vold utsettes ofte for andre type vold samtidig, og har økt risiko for å bli utsatt for annen type vold. En årsak til dette er at de som er voldsofre havner i sårbare situasjoner og er en sårbargruppe, som gjør en mer utsatt. Barn som opplever vold i hjemmet har gjerne en ustabil familiesituasjon med lite samhold i familien, og er gjerne preget av fattigdom (Strøm, Aakvaag, Thoresen & Hjemdals, 2019, s. 55). Dette kan ha påvirkning på dannelsen av de sosiale relasjonene barnet skaper og utvikler. Det kan videre føre til at barnet havner i dårlige miljø, som ofte er preget av kriminalitet og rus, som igjen kan gjøre at sjansen for vold og overgrep er større (Strøm, Aakvaag, Thoresen & Hjemdals, 2019, s. 55). Samtidig som det å havne i dårlige sosiale miljø, kan det å oppleve sosial støtte gjennom vennskap er en av de viktigste faktorene som vises gjennom litteraturen som fremmer god helseutvikling (Brewin, Andrews, & Valentine, 2000, sitert i Thoresen & Hjemdal, 2014, s. 137). Positive og støttende vennerelasjoner kan gi høyere selvtillit og kan virke beskyttende mot ny vold (Strøm et al, 2019, s. 56).

Det utfordrende innenfor psykisk vold den grensen mellom hva som er psykisk vold og hva som ikke er det. Dermed i min studie benyttes definisjonen til Hafstad & Augusti (2019, s. 68) der psykisk vold omfatter «gjennom gjentatte ganger at omsorgspersonen skremmer, truer, sårer eller ydmyker barnet», samtidig som denne definisjonen skal videre forstås og defineres videre i oppgaven. Når man studerer psykisk vold, er det sentralt å se det fra et familieperspektiv og problematisere litt før man dykker inn i volden. En families dynamikk kan være helt forskjellig fra en annen families, dermed vil også barnets motstandsdyktighet være ulik. Noen barn trenger ikke reagere på en foreldres kommentar, men andre tar dette hardt. Noen hevder og at selv om ens persons kommentarer er krenkende, vil ikke dette ses på som vold. En problematikk og det som gjør det utfordrende innenfor psykisk vold er å sette en grense for når krenkende kommentarer blir til psykisk vold, men sett gjennom et helseperspektiv vil det å gjentatte ganger bli krenket, såret og ydmyket av sine omsorgspersoner føre til like store konsekvenser som fysisk vold (Hafstad & Augusti, 2019, s. 69). Dette kan forklares ved at psykisk vold er antakeligvis den voldsformen som skjer hyppigst, og de negative kommentarene eller ytringene danner et mønster som foregår kontinuerlig og over lengre tid.

Ettersom denne formen for omsorgssvikt og vold ikke gir synlige skader, gjør det utfordrende å oppdage for de rundt, og dette gjør at man har mest sannsynlig et stort mørketall. Dermed er det utfordrende å gjøre studier på psykisk vold. Noen av konsekvensene som ofte foreligger hos barn som er utsatt for vold er dårligere psykisk

og fysisk helse, i tillegg til utviklingsforstyrrelser (Øverlien, 2012). Det vises også gjennom Aakvaag, Thoresen & Strøm (2019) at voldsformene kan forekomme sammen og at gjerne ved fysisk vold vil det også forekomme psykisk vold, og konsekvensene av dette er større enn om en bare opplever en form. Dette gjør det å måle vold mot barn utfordrende, både fordi det ikke nødvendigvis er det klart skille i voldsformene, og på grunn av vanskeligheten å fange opp vold mot barn.

I Norge har det vært svært få gode omfangs undersøkelser gjennomført av psykisk vold (Hafstad & Augusti, 2019, s. 27). Dette problemet gjelder ikke bare for norsk forskning og litteratur, men også internasjonalt, både på bakgrunn av mørketallet og fordi psykisk vold har ikke blitt sett på som alvorlig før i nyere tider, da forskning har vist svært alvorlige følger (Kaplan et al, 1999, sitert i Aakvaag, Thoresen & Øverlien, 2016, s. 274). I en litteraturgjennomgang av Hafstad & Augusti (2019, s. 27) fant dem bare én studie som hadde rapportert tall på psykisk vold og omsorgssvikt, og den var fra Danmark. Her ble det rapportert en forekomst på 15 % av omsorgssvikt før fylte 12 år og 23 % av psykisk vold før fylte 12 år (Christoffersen, 2010, sitert i Hafstad & Augusti, 2019, s. 27).

Det vises gjennom en studie at 1 av 5 barn opplever psykisk vold i Norge, gjennom «gjentatte ganger at omsorgspersonen skremmer, truer, sårer eller ydmyker barnet» (Hafstad & Augusti, 2019, s. 68). Denne definisjonen på psykisk vold mener jeg er god, da den implementerer og rommer de ulike aspektene psykisk vold har, da psykisk vold ikke bare innebærer negative kommentarer, men også at barnet føler på redsel og frykt for omsorgsgiveren. Psykisk vold er komplekst og kan bestå av ulike former og ser ikke nødvendigvis likt ut for alle barn som opplever det, derfor er det både utfordrende å oppdage, forske på og definere. Det som defineres som psykisk vold er når de psykiske krenkelsene, negative kommentarene og manipulasjonen som foregår, skjer over tid. Ved at det er en vedvarende situasjon og hendelser som skjer over tid, vil dette kunne være en dominerende del av barnets liv, og dette igjen vil kunne endre holdninger og tanker barnet har om seg selv. Dette igjen kan føre til svekket selvbilde og selvtillit. Dermed er dette en konsekvens som er svært alvorlig, når det kan endre barnet i så stor grad, og potensielt ødelegge selvfølelsen til barnet (Aakvaag, Thoresen & Øverlien, 2016, s. 274). De psykiske overgrepene kan bestå i at barnet blir tillagt egenskaper en ikke har, og dermed blir behandlet slik av omsorgsgiveren. Som for eksempel at barnet er for stor og tjukk, og får konstante kommentarer gjennomgående i løpet av dagen om hvor barnet burde slanke seg eller dra på trening. Forelderen, eller overgriperen, forvrenger atferden og skaper negative egenskaper ved barnet gjennom manipulasjon slik at barnet til slutt opplever dette som faktiske egenskaper en har. Dermed skiller også den psykisk vold seg fra fysisk vold fordi barnet ikke nødvendigvis klar over, ettersom det ikke innebærer slag eller fysisk avstraffelse. Barnet vet nødvendigvis ikke en blir utsatt for et overgrep ettersom dette er noe barnet har opplevd over lang tid, og overgriperen er nødvendigvis ikke klar over sin overgrepsatferd og de konsekvensene det har for barnet (Killen, 2004, s. 46). Dette er det som gjør psykisk vold så sentralt å avdekke, for konsekvensene det har for barnet er svært belastende, som vi videre skal gjennomgå.

Som tidligere nevnt kan psykisk vold defineres ulikt, og en tidligere studie hadde de definert psykisk vold som «gjentatte ganger gjort narr av, ydmyket, ignorert eller fortalt at man ikke fikk til noen ting», og gjennom denne definisjonen hadde 13% av informantene oppgitt at de har opplevd psykisk vold i barndommen (Thoresen & Hjemdal, 2014, s. 59). Ved at psykisk vold også definerer og rommer ulike aspekt gjør dette og det vanskeligere å fange opp, men også å forske på. Psykisk vold er ikke bare å

få negative kommentarer, men det er også å *ikke* få kommentarer. Å bli ignorert og avvist er et like viktig aspekt på psykisk vold.

2.2.1 Betydningen av psykisk vold, og dannelsen av vennsapsrelasjoner

Forskning viser at opplevelsen av vold gir konsekvenser for individet, både med tanke på utviklingen barnet skal gjennom, men også kan virke som en hemmende faktor for utviklingen av vennskap (Aakvaag, Thoresen & Strøm, 2019, s. 25; Kirkengen & Næss, 2021; Birkeland et al, 2019, s. 111; Øverlien, 2012). Forskning viser også at betydningen av vold og overgrep for sosiale relasjoner har man i dag lite kunnskap om (Thoresen & Hjemdal, 2014, s. 137; Aakvaag, Thoresen & Strøm, 2019, s. 112).

Et barn som er utsatt for langvarig stress, og mishandles av sine omsorgsgivere over tid, kan ha negativ påvirkning på hjernens utvikling. I barndommen skal barnet utvikle en rekke ferdigheter og utviklinger i hjernen som er knyttet til samhandling med andre, og denne utviklingen vil kunne bli forstyrret om barnet opplever vold og overgrep (Aakvaag, Thoresen & Strøm, 2019, s. 25). Mange av barna som opplever utenforskap forklarer at de selv har en mangel på emosjonell og relasjonell kompetanse, noe som gjør sosiale arenaer spesielt vanskelige. Mangel på emosjonell og relasjonell kompetanse kan være en konsekvens av traume eller vold i barndommen, eller utrygg tilknytning til omsorgsgiver (Wetterhus et al., 2020, s. 56).

Det vises at gjennom å ha sosial støtte og nære bånd, kan dette styrke individet for å håndtere sosiale og emosjonelle utfordringer enten det skjer i hjemmet, på skolen eller i fritiden (Bakken, Frøyland & Sletten, 2016, s. 34). Tillit til andre mennesker er noe av det som kan være utfordrende for barn som har opplevd vold, og dermed kan vennskap og nærhet være vanskelig for mange. Ved at et barn har opplevd vold, kan dette etterfølges av at en opplever mindre sosial støtte og mer ensomhet. En del voldsutsatte kan oppleve negative reaksjoner fra andre knyttet til det å dele sin voldshistorie, og dette kan føre til at personer som har opplevd vold føler på en barriere mot å oppsøke sosial støtte (Birkeland, Aakvaag, Strøm & Thoresen, 2019, s. 111).

I litteraturen er det mye som viser til at det å bli utsatt for vold og overgrep som barn fører til dårligere sosiale relasjoner og en økt risiko for et bredt spekter av psykiske helseproblemer, slik som angst, depresjon, posttraumatisk stress og rusproblemer. Barn som utsettes for vold kan føle på at verden vi lever i blir et utrygt og farlig sted, og alt som er nytt for barnet kan føles truende og utrygt (Blindheim, 2011, s. 80). Hverdagen videreutvikler seg som uforutsigbar, og dette kan på sikt føre til utvikling av angst. Studier viser også at jo flere belastninger barn har vært utsatt for, desto flere psykiske helseplager rapporterte de (Thoresen, Myhre, Rueness & Strøm, 2019, s. 72). Det vises også gjennom Lagdon, Armour & Stringer (2014) at opplevelsen av psykisk vold i barndommen forklarte 23% av variansen av post traumatisk stresslidelse (PTSD). Deres studie viste at opplevelsen av psykisk vold var den største forklaringen på dårlig psykisk helse. Dermed antas det at barn som har vært utsatt for store belastninger og vold i barndommen kan ha en dårligere psykisk helse, enn de som ikke har opplevd psykisk vold.

En viktig kilde til utviklingen av barns selvbilde og selvfølelse er omsorgsgiverens oppfatning av barnet. Killen (2015, s. 163) forklarer at det barnet som føler seg elsket og akseptert som de er, danner et godt grunnlag for utviklingen av et godt selvbilde og selvfølelse. Barn utsatt for psykisk vold får tidlig formidlet at de kanskje ikke er god nok som de er, at det er feil med dem eller uønsket. De kan erfare at de bare er gode nok når de lever opp til omsorgsgiverens forventninger, deres ønsker eller dekker deres

behov. Over tid vil dette utvikle et dårlig og forvrengt selvbilde, lav selvfølelse og skam og skyld. Skyld går ut på at en opplever at det man føler, tenker eller handlet skulle vært annerledes. Skam er knyttet til hvordan man opplever at andre ser en, og at man føler det er noe feil med seg selv. Her kan man føle at andre ser ned på en og kan avvise på grunn av dette (Birkeland et al, 2019, s. 112). Psykisk vold er sterkt bundet med skam. Skam er noe i forskningen som antas å skape tristhet, negativt selvbilde, angst og depresjon (Thoresen, Myhre, Rueness & Strøm, 2019, s. 72). Som tidligere nevnt, blir ofte barnet manipulert til å få negative egenskaper og kvaliteter ved seg som en ikke har (Killen, 2004, s. 46), og dette svekker selvbilde og skaper trolig en sterk følelse av skam i barnets liv. Dette igjen kan gjøre at en ikke søker sosialt samvær og kontakt, at de har et dårlig selvbilde eller føler seg usikker og uønsket.

Samtidig vil det være sentralt å forstå litt hvorfor, selv etter alle disse negative konsekvensene jeg har forklart, det fortsatt er mange som klarer seg godt under dårlige forhold og vold i hjemmet. Resiliens er et sentralt begrep for å forstå hvorfor noen barn, til tross for å ha opplevd vold, klarer seg godt. Sosial støtte er en av de viktigste faktorene som litteraturen trekker frem, som fremmer god helseutvikling i etterkant av store belastninger, som vold og overgrep (Brewin, Andrews, & Valentine, 2000, sitert i Thoresen & Hjemdal, 2014, s. 137). Derfor blir det enda viktigere for barn som har opplevd vold å ha gode vennskap da dette kan bidra til positiv utvikling (Andersen & Dæhlen, 2017, s. 15), men også for resiliens.

En studie gjennomført av Graber, Turner & Madill (2016) fant at sosiale relasjoner i form av vennskap også hadde en signifikant sammenheng med god resiliens, som er et begrep som viser til motstandsdyktighet i risikofylte situasjoner og påkjenninger (Borge 2003, s. 14-15), som eksempelvis vold i barndommen. Studien inkluderte 409 sårbare ungdommer, hvor de så på hvordan støttende og nære vennskap kunne bidra til sterk resiliens. Resultatene viste at opplevd høyere grad av kvalitet på ett nært vennskap var knyttet til høyere grad av resiliens. Videre var støttende nettverk av venner knyttet til høyere grad av resiliens hos jenter (Graber et al., 2016). Videre er det lite kunnskap om dette gjelder direkte for psykisk vold, men antas at dette gjelder for psykisk vold også når det i litteraturen defineres som vold og overgrep.

I litteraturen forklarer Borge (2008, s. 54) at det nødvendigvis ikke er akutte hendelser som preger et barn, men det er vedvarende kronisk stress som er mer skadelig, som psykisk vold. Psykososial stress består av en rekke risikofaktorer som virker sammen. Dette består av en rekke uheldige forhold som til sammen utgjør en stressfaktor for barnet. Eksempelvis kan dette være barn som har svake vennsapsrelasjoner, uttrykker en antisosial atferd og ikke mestrer skolearbeid. Ofte er dette en konsekvens av en rekke risikofaktorer i et barns liv. Samspillet mellom risikofaktorer kan uttrykkes ved hjelp av en stressindeks som avspeiler omgivelsene. Stressindeksen måler risikofaktorer i omgivelsene til barnet, som alvorlige konflikter i hjemmet, psykisk vold, lav sosial status, dårlig boforhold, alkoholmisbruk av foresatte, mødre med psykiske problemer og hyppighet av kontakt med hjelpeapparater. Alvorlige psykososiale risikoer har størst virkning på de mest sårbare barna. Samtidig fører ikke risiko alltid til problemer, men om flere av disse risikofaktorene inntreffer er sjansen høyere for å utvikle problemer. Barns sårbarhet ovenfor påkjenninger er varierende, noen rammes hardere enn andre selv om risikonivået er identisk (Borge, 2008, s. 61). Det som spiller inn er troen på seg selv, samtidig handler det mer om hva barnet gjør i de gitte situasjonene som er det sentrale. Barn som ikke har troen på seg selv, og som ikke uttrykker meningene og følelsene sine, er mer sårbare for påkjenninger. Resiliensen kommer dermed til synet gjennom

motstandskraften gjennom stressopplevelser. Samtidig vises det også gjennom litteraturen at tilbaketrekkende barn har større sannsynlighet for å utvikle depresjon, men det er ikke dette i seg selv som er en risikofaktor, det er faren forbundet med manglende vennsksrelasjoner (Borge, 2008, s. 62). Resiliens kan dermed være en forklaring til hvorfor noen barn, til tross for vold eller andre stressende og krevende livssituasjoner, faktisk klarer å ha vennskap og utvikler seg godt.

Litteraturen støtter at opplevelsen av vold kan føre til uheldige konsekvenser for barnet, men samtidig at motstandsdyktighet er en faktor for hvor store konsekvenser volden har for barnet og utvikling av vennsksrelasjoner. Samtidig vises det at dårlig psykisk helse blant ungdommer er en faktor som trekkes frem som kan påvirke vennsksrelasjonene og livskvalitet til barn (Andersen & Dæhlen, 2017; Eriksen & Bakken, 2020, s. 36). Dette skal nærmere gås inn på i neste avsnitt om andre faktorer som påvirker vennskap; psykisk helse, sosioøkonomisk status (SØS) og kjønn.

2.4 Andre faktorer som kan påvirke vennskap

2.4.1 Psykisk helse

Psykisk helse for barn og unge er en av faktoren som jeg skal ta for meg som litteraturen nevner som har påvirkning på vennskapene til barn. Det å ha lav psykisk helse og depressive symptomer rapporters det oftere at en har svakere vennerelasjoner (Andersen & Dæhlen, 2017). Alle har en psykisk helse, og denne er dynamisk gjennom livet og kan være svært betydelig i ungdomstiden. Folkehelseinstituttet (Bang et al, 2023) skiller mellom psykiske plager og psykisk lidelse når man snakker om vår psykiske helse. Psykiske plager beskrives som engstelse, nedstemthet og uro. Det er knyttet til hendelser eller erfaringer som kan prege oss i atferd og følelser, som er vanlige variasjoner eller reaksjoner. Samtidig kan disse vises gjennom ulike former og kommer ulikt til syne individavhengig. Det kan også være depressive symptomer som tap av opplevelse av mening i tilværelsen, manglende interesse for andre mennesker og vanlige gjøremål, samt mangel på energi. Svekket selvfølelse og skyldfølelse henger også tett sammen (Skogen et al, 2009, s. 17). Samtidig er mange av disse plagene vanlige og hører naturlig inn i en ungdomsperiode, og for de aller fleste vil disse være forbigående. Disse plagene er dynamiske og endrer seg ut fra lette til sterke plager, uten at dette kategoriseres som en lidelse. Samtidig vil slike plager være hverdagsplager som er utfordrende for individet, og kan bidra til å redusere livskvaliteten til den enkelte (Eriksen & Bakken, 2020, s. 36), både gjennom livsgnist og tilbaketrekking fra vennskap.

Videre kategoriseres det som en psykisk lidelse når symptombelastningen blir stor og varer over tid, videre skal disse også oppfylle noen sett med kriterier for å få en klinisk diagnose som er gjennomført av helsepersonell. Omkring 8 % av barn og unge i Norge har en diagnostiserbar psykisk lidelse. Rundt 15 - 20 % av barn og unge i Norge har psykiske plager, med så mye symptomer at dette går ut over trivsel, læring, daglige gjøremål og samvær med andre (Mykletun & Knudsen, 2009, s. 11). De nasjonale resultatene fra Ungdata 2019 viser et relativt positivt bilde av ungdommers velvære (Bakken, 2019, s. 2). Likevel viser forskning at det er en økende forekomst av psykiske helseplager fra starten til midten av ungdomsperioden, særlig for jenter (Bakken, 2019, s. 2; Reneflot et al., 2018), der angst og depresjon er de hyppigste lidelsene (Skogen, 2009; Moksnes, 2021). Psykiske helseplager har konsekvenser for individet som blant annet frafall i skolen, vansker i nære relasjoner, psykiske lidelser og helseplager senere i livet, rusproblemer og rusmisbruk (Reneflot et al, 2018, s. 21).

Psykisk velvære er en sentral komponent i begrepet psykisk helse og kan betraktes som et kontinuum som spenner fra høyt til lavt velvære. Den subjektive opplevelsen av psykisk velvære tar utgangspunkt i individets subjektive erfaringer og evalueringer. Innenfor positiv psykologi forstås subjektivt velvære som en kombinasjon av emosjonelt velvære, som innebærer høy grad av positiv affekt, samt tilfredshet med livet, som representerer den kognitive komponenten av subjektivt velvære. Tilfredshet med livet kan defineres som individets kognitive vurdering av livet som helhet (Moksnes, 2021). Denne vurderingen er det vi kaller for selvbilde, som er en sammenlignende prosess der individet evaluerer sin egen livssituasjon i forhold til interne standarder og forventninger som gjerne baseres av fellesskapets standarder. Dermed er vårt psykiske velvære sentralt for hvordan vi betrakter livet, samt våre vennskap. Hvordan den psykiske helsen er kan være viktig for hvordan man interagerer med venner, og hvordan man anerkjenner dem (La Greca & Harrison, 2005). For eksempel om man er langt nede kan dette påvirke hvordan du ser på vennene dine, at man trolig er mer misfornøyd med vennene sine eller ikke ser betydningen av vennskap. Det vises også at ungdom med depressive symptomer trekker seg mer vekk fra venner og ikke deltar i like stor grad på fritidsaktiviteter (Rose, 2002, s. 1841), noe som kan bidra til et positivt selvbilde (Skogen et al, 2018, s. 84).

Dårlig selvbilde er en gjennomgående faktor ved dårlig psykisk helse. Et selvbilde omhandler hvordan du ser på deg selv, og dette blir delvis påvirket av hvordan man oppfatter at andre betrakter deg. Et selvbilde er altså hvordan man i sosialt fellesskap tar sosiale sammenligninger med andre, gjennom ens egen fortolkning (Kvillo, 2012, s. 43). Ved at selvbilde formes av andres oppfatning av hva du *tror* den er gjennom fortolkninger, kan man opprette et feilaktig selvbilde basert på egen negativ fortolkning. Man vil måle seg og sammenligne seg med andre gjennom å se på ferdigheter eller egenskaper som andre har. Mange med dårlig psykisk helse vil sammenligne seg med disse, og ved å ikke oppnå de samme ferdighetene vil selvbilde kunne svekkes og man kan føle seg mindre verdt. Dette vil igjen kunne påvirke vår identitet, som videre påvirker hva vi legger i vennskap og hvordan disse dannes. Dette vil også kunne påvirke måten vi anerkjenner vennskap og fortolker den andre personen.

Vennskapets betydning er en sentral del for barn, og særlig i ungdomsalderen blir venner sentrale samtalepartnere, og kan virke betydningsfulle i etterkant av traumatiske hendelser (Dyregrov, 2000, s. 76). Samtidig vises det at mange barn opplever å fortelle vennene deres om hva en gjennomgår, men at disse vennene ikke helt forstår dette. Et resultat kan ofte bli at en trekker seg unna vennskapet, enten at den som er i dårlig psykisk helse gjør dette målrettet, for å beskytte seg selv eller den andre (Hetherington & Stoppard, 2002), eller at vennen trekker seg unna. Det kan være ulike grunner for dette, blant annet redsel for å si eller gjøre noe feil, at de ikke vil «smittes» av den dårlige tilstanden den andre ungdommen er i, at de tror den andre personen ikke ønsker å snakke om dette eller at de synes det er vanskelig å vite hvor mye en kan spørre om (Dyregrov, 2000, s. 76).

Ved å trekke seg unna vennskapet, kan som nevnt gi konsekvenser, og en videre konsekvens er utenforskap. Gjennom forskning vises det at hele 62 % som er/har vært isolert og opplever utenforskap er grunnet i dårlig psykisk helse (Wetterhus et al., 2020, s. 15), og 7 av 10 av de som opplever utenforskap, har utfordringer med psykisk helse. Halvparten av disse sier at dårlig psykisk helse kom mer som en konsekvens av utenforskapet enn årsaken (Wetterhus et al., 2020, s. 40). Dermed kan vennskap og psykisk helse ha en gjensidig påvirkning på hverandre, både ved at manglende venner

kan føre til dårligere psykisk helse, men også at dårligere psykisk helse kan føre til at en trekker seg i større grad unna venner og ikke deltar i like stor grad på fritidsaktiviteter. Dette kan være et eksempel på tidligere nevnt subjektiv utenforskap, at en føler på en ensomhet og derav føler en ikke har like mange venner, men at dette egentlig er en konsekvens av et valg du selv har tatt på bakgrunn av at du ikke deltar på aktiviteter eller aktivt trekker deg unna venner. Hetherington og Stoppard (2002, s. 622) bruker begrepet «målrettet distansering» for å beskrive denne type isoleringen en benytter når en har en depressiv periode. Her velger man å distansere seg selv fra andre, og avvise sosiale sammenkomster eller sosiale arenaer på bakgrunn av redsel eller at det virker truende for selvet. Dette kan skyldes lavt selvbilde, og være usikker på hva man skal si eller hvordan man skal oppføre seg, eller grunnet i et ønske om å ikke settes i en posisjon der man må snakke om situasjonen en er i. Samtidig vises det at om en snakker om følelsene og situasjonen man er i kan dette redusere belastningen av negative konsekvenser (Dyregrov, 2000, s. 38)

I tillegg til de psykososiale problemene manglende vennskap kan medføre, kan den også bli til et samfunnsproblem. Barn kan avslutte skolegang, som kan potensielt føre til at en blir arbeidsufør og med det få redusert sine sosioøkonomiske grunnlag. Bakken (2019, s. 2) peker på andelen som har nære venner de kan stole på, varierer lite med alder og geografiske forskjeller, men en faktor som spiller inn er sosioøkonomisk status. Det sosioøkonomiske grunnlaget man har er sentralt for individet, og det vises at sosioøkonomiske forskjeller i et samfunn utgjør en av de sterkeste prediktorene for sykdom og helse, men også utgjør en forskjell på de sosiale relasjonene man danner (Norvoll, 2004, s. 77). Dette skal vi nå gå litt nærmere inn på, men som nevnt er ikke dette oppgavens hovedfokus.

2.4.2 Sosioøkonomisk status

Sosioøkonomisk status (SØS) omhandler gjerne to ulike faktorer; inntekt og utdanning. Inntekt er knyttet til muligheter eller mangler til å kunne oppfylle materielle behov, dette kan for eksempel være fritidsaktiviteter eller materielle goder. Utdanning er i en større grad en indikasjon på kunnskap og anvendelse av kunnskap (Bøe, 2015, s. 18), og dette igjen kan påvirke sosial og kulturell kapital. Å ha lav SØS kan vise seg å ha konsekvenser for individ og familien, det viser seg at de med lavere SØS er overrepresentert i barnevernet, som knyttes opp mot dårligere levekår, arbeidsrelaterte forhold, helse eller minoritetsbakgrunn (Kojan & Storhaug, 2021, s. 10). Videre vises det også at en av konsekvensene for individet vises gjennom dårligere vennskapsforhold. I en studie gjort av Bakken, Frøyland & Sletten (2016, s. 119) har dem forsket på blant annet hva ungdommer rapporterer om vennskap, og der vises det at ungdom fra lavere sosiale lag og lav sosioøkonomisk status (SØS), mangler fortrolige venner i større grad enn andre, og de er heller ikke like fornøyde med vennene sine. Hovedfunnet i studien var at ungdom som vokser opp i familier med høy sosioøkonomisk status oftere er trygge på at de har nære venner som de kan stole på, enn de som vokser opp i en lav sosioøkonomisk status. De med lav sosioøkonomisk status svarte om lag ti prosent at de er usikre på om de har nære venner de kan stole på (Bakken, Frøyland & Sletten, 2016, s. 41). Dette kan blant annet skyldes utrygg foreldrestil, eller at foreldrene fra lavere sosioøkonomisk status ikke er like inngående i barnas liv. Videre kan det også skyldes at barn fra lavere SØS ikke har mulighet til å delta like mye på organisatoriske fritidsaktiviteter som de med høyere SØS (Bakken, Frøyland & Slette, 2016, s. 122), som igjen kan påvirke sjansen deres til å opprette vennskap. Det å ha problemer med sosiale relasjoner og vennskap med lavere SØS er noe forskning bekrefter blant annet som nevnt med Bakken, Frøyland & Slette (2016), men også Sletten (2011) skrev en avhandlingsstudie

som omhandlet dette. Den viste at familier med lavinntekt har også sammenheng med at ungdommen en lavere sosial deltagelse, enten i idrett eller andre sosiale fritidsaktiviteter. Lav familieøkonomi, som innebærer at man ikke kan ha et forbruk på linje med jevnaldrende, og ikke kan kjøpe seg ski, fotballscho eller annet idrettsutstyr, kan påvirke ungdommers sosiale deltagelse, og derav deres kontakt med andre jevnaldrende. Sletten (2011) fant at ungdom som mangler en nær venn eller føler seg upopulær var i en lav sosioøkonomisk klasse. For de som ikke deltar på ulike fritidsaktiviteter kan dermed ha vanskeligere med å knytte bånd til andre jevnaldrende, noe som har påvirkning på dannelsen av sosiale relasjoner.

I litteraturen viser det at lav SØS kan gi ytterligere problemer som dårligere helse og levekår (Bøe, 2015). Å ha utdanning gir ikke bare på sikt bedre helse, men studier har også vist en sammenheng mellom høyere utdanningsnivå hos mor, og at dette gir mer kunnskap om oppdragelse og barns utvikling og mer støttende foreldreatferd. Ved en trygg og støttende foreldreatferd vil bidra til å kunne sikre identitetsutvikling til barnet, noe som kan sikre selvet, selvfølelse og moral til individet (Erikson, 2000). Dette igjen er en sentral del ved vennskspsrelasjoner. Ytterligere kunnskap om oppdragelse har også blitt relatert til færre atferdsproblemer hos yngre barn. Det er også påvist sammenhenger mellom høyere utdanning hos mor og karakteristikk ved foreldre som kan bidra til positiv utvikling hos barnet, som en utviklingsstøttene læringsstil, flere verbale interaksjoner, høyere grad av involvering i barnas skolehverdag og fritidsaktiviteter, større varme og mindre fiendtlighet i kommunikasjonen mellom voksne og barn (Bøe, 2015, s. 19). Dette igjen kan bidra til at barnet opprettholder en trygg tilknytning til omsorgsgiver, som vil kunne bidra til en positiv utvikling innenfor relasjonsdannelse og vennskspsutvikling.

Sosial tilhørighet kan være forebyggende for ulike aspekt i barns liv. I en studie vises det at sosial kapital og mangfold av vennskspskap kan virke mer forebyggende for risikoatferd enn fattigdom og lav inntekt. Videre vises det og at mangfold av venner er sentralt for å forebygge avbrutt skolegang (Thorød, 2010, s. 49). Det viser det at å ha omfattende nettverk med jevnaldrende vil i seg selv være utviklende for barn og unge, samtidig som dette nettverket omhandler foreldrene til vennene. Samtidig vil de økonomiske ressursene kunne sette begrensninger for den vennskspsdannelsen, gjennom både klær og forbruksgjenstander som viktige markører for å «passe» inn i samfunnet, og ikke å bli ekskludert i sentrale samtale emner på skolen. Tilgang til transport er sentralt for hva barna kan delta i av de aktivitetene som tilbys. Dersom fritidsaktiviteter omfatter store kostnader, som gjør at noen grupper ikke har økonomien til å benytte seg av dette, kan dette føre til å ekskludere store grupper barn. Fritidsaktiviteter regnes som en stor kilde til vennskspsdannelse, og dette kan bli sterkt begrenset (Thorød, 2010, s. 71).

Selv om mange unge med bakgrunn fra lavere sosiale lag har gode og nære relasjoner til foreldre og venner, har generelt de fra lavere sosioøkonomisk status svakere relasjoner til jevnaldrende, og en det vises en andel av at 66% av barna har hatt problem med de sosiale relasjonene på skolen (Kojan & Storhaug, 2021, s. 60), mer konfliktfylte relasjoner til foreldre enn de med en høyere sosioøkonomisk status, videre rapporterer de også å oppleve mindre grad av aksept og støtte fra foreldrene (Bakken, Frøyland & Sletten, 2016, s. 48). Dermed kan lavere SØS være en utfordring i dannelsen av vennskspsrelasjoner. Samtidig vises det at kjønn har også en påvirkning for vennskspskap, og dette skal vi utforske litt nærmere.

2.4.3 Kjønn

Det rapporteres også en forskjell på vennskap mellom kjønnene, der Rose (2002, s. 1831) fant i sin studie en signifikant forskjell mellom vennskap til gutter og jenter. Det vistest at jenter har høyere kvalitet og nærmere vennskap sammenliknet med gutter. Samtidig viser det at gutter er mer sosiale gjennom idrett og aktiviteter enn jenter, der den arenaen er gjerne deres innpass til å danne en større vennskapsgruppe. Gutter og jenter er biologisk ulike, har ikke identiske hjerner eller muskler. Jenter har også en større tendens til å tenke mer i sosiale relasjoner. Samtidig som kjønnene er biologisk ulike, er samspillet med sosiale faktorer og omgivelsene sentrale både for utviklingen av individet, men også for vennskap og hvordan de dannes og kvaliteten av disse. Det vises også gjennom Kvello (2010, s. 137) at jenter har en tydelig økning i selvavsløringer til venninner fra ti års alderen, mens gutter fra 13-14 års alderen. Jenter har ofte mer nære relasjoner med venner, og oftere deler informasjon som om bursdager og familie, men også intime følelser. Gutter derimot, deler sjeldnere intime følelser, men praktiserer heller nærhet med venner i form av aktivitet. Gutter rapporterer å ha gjerne flere venner og grupper, mens jenter heller mer eksklusive venner (Kvello, 2010, s. 139). Selv om kjønnsbildet er i endring, er det fortsatt noen viktige forskjeller mellom gutter og jenter. En del av ulikhetene her kan være at gutter og jenter kan reagere ulikt på mangel av sosial støtte. Blant jenter finner man typisk internaliserende problemer som tristhet og angst, mens blant gutter vises det oftere til eksternaliserende problemer som utagerende atferd i form av aggresjon, atferds- og skoleproblemer (Chaplin, 2015).

Kapittel 3: Teori

I dette kapittelet skal relevant teori benyttes. Jeg har valgt å benytte Erik Eriksons teori om de åtte utviklingsstadiene til å utforske temaet vennskap. Her har jeg valgt hovedsakelig tre av stadiene hans som jeg skal se nærmere på som relateres til temaene vennskap, psykisk vold og psykisk helse.

3.1 Psykososial utvikling; Erik Eriksons utviklingspsykologi

For å forstå om tilknytning og andre sentrale faktorer i barndommen, har Erik Erikson (sitert i Frønes, 2011, s. 20) en sammensmeltning av psykonalysen, barns tilknytning til omsorgspersonene og samfunnsmessige faktorer, som forklarer både biologisk forandring og en kompleks sosial overgang fra ulike roller. Han mener individet går igjennom åtte ulike faser gjennom hele livsløpet. Hvert av de åtte stadiene i teorien representerer en krisetilstand, som kan relateres til en indre konflikt i individet, som der igjen kan føre til en utvikling i retning av enten et positivt eller negativt utfall. Gjennom disse stadiene vil det legges grunnlaget for den videre utviklingen og forutsetningene for hvordan individet tilpasser seg omgivelsene (Erikson, 2000, s. 14-15). Disse stadiene har ulik påvirkning på individet, og dermed vil disse være sentrale for å forstå barn og ulike faktorer kan påvirke vennskap.

Innad i feltet «tilknytning og vennskap» er det lite empiri og forskning (Kvelling, 2010, s. 31), men kunnskapen som eksisterer om tilknytning er sentral for å påpeke sammenhenger mellom psykisk vold og vennskap. Før vi dykker dypere inn i Eriksons teori er det sentralt å forklare litt sentrale faktorer ved tilknytningsteori først for å sette teorien min i kontekst til vennskap. Tilknytningen man danner fra barndommen regnes som det viktigste grunnlaget for psykososial utvikling, som man igjen tar med seg i ungdomsalderen, som danner et grunnlag for de sosiale relasjonene man danner der, men samt videre inn i voksenlivet. Det fins ulike former for tilknytning, men i hovedsak opererer man med trygg og usikker tilknytning. Det å ha en usikker tilknytning til foreldre i barndommen både gjennom opplevelsen av psykisk vold, men også generelt å ikke bli møtt med sine behov, er det relatert problemer til senere i livet, som problematiske sosiale relasjoner, dårlig psykisk helse eller andre utfordringer i det sosiale liv. Dårlige eller manglende relasjoner til noen av disse kan stimulere utvikling av psykiske vansker, mens gode relasjoner kan beskytte mot vansker (Santrock, 2016). Forskning viser videre at sikker tilknytning, gjennom at behovene dine emosjonelt, biologisk og fysiologisk blir dekt, regnes som positivt for unges sosiale kompetanse og velvære, noe som kan vises gjennom selvtillit og selvbilde, gode sosiale relasjoner og fysisk og psykisk helse. Ungdom med sikker tilknytning har mindre risiko for å vise problematferd og det påvirker deres relasjon til jevnaldrende og venner på en positiv måte (Santrock, 2016, s. 148).

Ifølge Erikson (2000) er utvikling av vennskap noe man lærer i stor grad når man er barn, gjennom sosialisering med jevnaldrende utvikles sosial kompetanse og evne til å forstå og evne til å uttrykke seg. Dette er nødvendige ferdigheter i vennsbygging. Tre av disse fasene skal nå gjennomgås, da de ses på som mest relevant for min studie. Den første fasen som skal gjennomgås er fasen er Eriksons første fase, kalt «Grunnleggende tillit versus grunnleggende mistillit» (2000, s. 241). Den andre fasen som skal gjennomgås er den femte fasen til Erikson (2000, s. 254) som heter «Identitet versus rolleforvirring». Den tredje fasen jeg skal gjennomgå er hans sjette fase kalt «Intimitet versus isolasjon» (Erikson, 2000, s. 256). Det er viktig å påpeke at hans faser er aldersangivelser, men dette er bare «cirka-angivelser», da det er store forskjeller

mellom individuelle variasjoner i utviklingen til mennesker. Noen kan oppleve en fase tidligere enn andre, og andre senere (Bunkholdt, 2000, s. 196).

Den første fasen «grunnleggende tillit versus mistillit» introduserer Erikson (2000, s. 241-242) uttrykket grunnleggende tillit, som omhandler opplevelsen av spebarnets første og grunnleggende egenskap. Det første sosiale samværsmonsteret en lærer i livet, er å motta eller det å få. Tillit her bygges som en grunnleggende egenskap gjennom at barnet har lært at omsorgspersonen er der for den, opptrer den samme og er regelmessig. Dette er avgjørende for hvordan barnet mottar dette, på hvilken måte det tilbys og kvaliteten på samspillet til omsorgsgiver (Erikson, 2000, s. 14). Når omsorgspersonen er til å stole på, klarer barnet å utvikle en grunnleggende og generell tillit til omsorgsgiver, og derav videreutvikles denne tilliten til andre mennesker også. Det å oppleve positive opplevelser fra omsorgspersonen, at den er til å stole på, vil kunne gi deg grunnleggende kompetanse som er sentrale å ha i relasjonsbygging, som tillit, empati, kjærlighet og forståelse, som igjen kan videreføres til andre relasjoner (Erikson, 2000, s. 241-242).

Om barnet opplever at omsorgsgiver ikke kan gi en disse grunnleggende behov, kan en få vansker med å stole på andre mennesker senere i livet (Erikson, 2000, s. 241-242). Hvis barnet opplever denne mistilliten hos omsorgsgiver, vil de grunnleggende kompetansene som skal bygges, føre til en utvikling som gjør at individet kan slite med relasjonsbyggingen. Denne mistilliten vil nødvendigvis ikke vises synlig på individet, men være en bakenforliggende tanke som er styrende eller hemmende. Det kan vises gjennom at vennskap og andre relasjoner vil være vanskeligere å danne, en kan føle mistillit hos andre, slite med å åpne seg opp til andre eller ha vanskeligheter for å holde på venner. Selv om barnet har uklar bevissthet om sin egen og andres rolle i det sosiale samspillet i så tidlig alder, kan man likevel se at barnet er følelsesmessig knyttet til omsorgsgiverne. Som for eksempel når barnet er 4-5 måneder gammelt og viser gjensynsglede til omsorgsgiver eller om barnet blir holdt av en de ikke kjenner så kan den reagere med gråt. Alt dette er med i dannelsen av det sosiale samspillet som danner grunnlaget for videre sosialisering, grunnlag for sikker tilknytning og grunnleggende tillit. Om et barn i tidlig alder opplever at behovene ikke blir møtt, vil man i senere alder kunne oppleve at dannelse av vennskap føles utrygt og utfordrende.

Selv om dette stadiet omhandler barnas grunnleggende behov, som å få mat, søvn og omsorg, så vil dette stadiet kunne relateres til det å oppleve psykisk vold. Det vil dermed skje en dobbelthet, å både miste ens grunnleggende behov samt å bli påført skade i form av psykisk vold (Holt & Hafstad, 2016). Om barn opplever psykisk vold fra tidlig alder, vil ikke det grunnleggende behovet «omsorg» bli dekt i stor nok grad, og med dette kan man trekke tråder til at en mistillit dannes, og kan forstyrre dannelsen av sosiale relasjoner. Dette støtter også Wetterhus et al (2020, s. 56) da det vises at utrygg tilknytning til omsorgsgiver kan være en årsak på mangel på emosjonell og relasjonell kompetanse, noe som gjør sosiale arenaer spesielt vanskelige for mange som opplever utenforskap.

Å oppleve at behovene ikke blir møtt vil her kunne vises gjennom at de emosjonelle behovene ikke tilfredstilles. Dette kan vises ved at en omsorgsgiver minimerer eller bagatelliserer barnets emosjoner eller ignorerer disse, kan dette bidra til utrygg tilknytning. Dette kan for eksempel vises ved at omsorgsgiver konstant sier når barnet gråter: «det der er ingenting å gråte for», og dermed ikke møter barnet emosjonelt. Tidligere nevnt kan psykisk vold bestå av mange ulike komponenter, og se ulikt ut for hvert barn, psykisk vold kan være det å bli ignorert, men også å bli gjort narr av

(Thoresen & Hjemdal, 2014, s. 59). Om barnet opplever at hver gang den slår seg eller gråter, så blir dette møtt med at omsorgsgiver hermer etter den eller bare ler det bort eller blir ignorert, i stedet for å trøste og møte behovet til barnet, vil dette være med på å gi denne utrygge tilknytningen som setter spor for det videre liv. Borge (2009, s. 4) viser til i sin studie om vennskap at barn helt ned til to-tre års alderen lærer å regulere og kontrollere følelser, emosjoner og oppmerksomhet, og det er ved dette at de lærer sosiale, intellektuelle og følelsesmessige ferdigheter som gjør det mulig å forme vennskap. Om disse ferdighetene ikke beherskes kan det skape problemer med å danne og opprettholde vennskap, som igjen gir risiko for problematferd og følelsesmessige problemer.

Videre legger Erikson (2000) vekt på i sin teori at det ikke bare er de tidlige årene i livet, men spesielt ungdomstiden som et viktig grunnlag til senere liv. Den andre fasen tar utgangspunkt i dette, og denne fasen kalte han for «identitet versus rollekonflikt», som varer fra cirka 13-årsalderen til ung voksen alder og er Eriksons femte fase av de åtte fasene. Han forklarer at barnet er i en «forvirringsfase» som er drevet både innenfra og utenfra, fra startende pubertet og modning, til rolleklarheten i familien som kan forekomme og overgangen fra barn til voksen. Det oppstår fysiske og psykiske forandringer i løpet av kort tid, som gjør at individet stiller filosofiske og kritiske spørsmål både til seg selv og andre. I denne situasjonen er man først og fremst opptatt av hvordan man ter seg, sett fra andres øyne, sammenliknet til hvordan man selv føler at man er (Erikson, 2000, s. 254).

Utviklingen av selvet og selvbilde er sentrale begrep innenfor identitetsutviklingen, og den er et resultat av en sosial prosess der den formes av samspillet mellom omgivelsene og individet (Schiefløe, 2011, s. 293). I denne fasen legges det videre vekt på identitetsutvikling gjennom at selvet blir bekreftet, og hver gang en atferd utspilles får man de samme og regelmessige svarene og bekræftelsen av de nære rundt. Støttende og trygge forhold til familiemedlemmer og venner danner også en sikker base der ungdommer trygt kan utforske identiteten sin, og bidrar til å bekrefte selvidentiteten (Branje, 2022). Om miljøet svarer inkonsekvens kan barnet oppleve et forvirrende og forvrengt bilde av seg selv (Bunkholdt, 2000, s. 206). Hvis for eksempel barnet kontinuerlig opplever negative kommentarer, eller psykisk vold, og ikke opplever ros, kan dette forstyrre en stabil og positiv selvidentitet. Vi bygger altså et selvbilde basert på andres reaksjoner og tolkninger (Schiefløe, 2011, s. 293). Ved å ikke ha et stabilt og positivt selvbilde og identitet, kan de føle seg usikre på hvem de er, hva de står for og hvordan de passer inn i samfunnet og relasjonene en er i. Dermed kan vansker med slik identitetsutvikling kunne bidra til en økning i depressive symptomer hos ungdommen (Bogaerts et al, 2021). Denne indre forvirringen kan resultere i en manglende evne til å etablere og vedlikeholde sunne vennsksapsrelasjoner.

Erikson (2000) forklarer også om roller som individet i denne fasen utforsker. Det å utforske ulike roller i samfunnet er noe av det Erikson mente var viktig for identitetsutviklingen til ungdom (Santrock, 2016, s. 143). Ved å eksperimentere med ulike roller og samhandle med ulike typer mennesker, får de verdifull innsikt i hvem de er og hva de verdsetter i vennskap. Dette er sentralt da ulike roller kan få deg til å utforske ulike aspekter ved din identitet, og da særlig relevant innenfor vennskap da dine normer, moraler og verdier blir utforsket dypere. Dette utforskende stadiet legger grunnlaget for en mer stabil og trygg identitet ut til voksenlivet.

Samtidig er også forventinger og ansvar relevant, om barnet opplever at de forventningene og kravene som stilles ikke er i takt med utviklings og modningsnivået vil det bli identitetsforstyrrelser og en innvendig rollekonflikt. Gjennom å være i en forvirringsfase som Erikson (2000) beskriver, kan barn som opplever å ikke mestre forventningene eller kravene som stilles, oppleve manglende tillit til seg selv. Mange unge føler seg så forvirret at en får en manglende evne til å gå inn i rollene som forventes, og dette kan vises gjennom for eksempel skulking fra skolen, ikke møte opp til trening eller heller trekke seg innover og ikke være mottakelige for sosial kontakt (Erikson, 1968, s. 125). Dette igjen kan videreføres til en manglende tillit til andre, som igjen kan føre til en tilbaketrekking innad i vennsapsrelasjoner på bakgrunn av svekkelse i sosiale ferdigheter. Manglende tillit til seg selv kan videre føre til et nedsatt selvbilde, og et dårlig selvbilde har sammenheng med dårlige vennsapsrelasjoner (Borge, 2009, s. 6).

I denne forvirringsfase, søker en gjerne kontakt med andre i samme situasjon, og blir venneorienteringen større. Å ha nære relasjoner til andre kan være spesielt sentralt og kan benyttes som en ressurs i hverdagen. Man kan ta opp ulike problemer man har eller utfordrende situasjoner man står i, som man kanskje ikke ønsker å dele med foreldrene sine. Dermed kan vennskap presentere noe annet enn familie, og kan nærmest byttes ut til primærsosialiseringen til barnet. Det inngår en annen relasjon, hvor kanskje maktbalansen utjevnes og man relaterer til problemene eller utfordringene lettere, ettersom man «snakker samme språk» og dermed kan forstå hverandre på en annen måte gjennom det miljøet og tiden de lever i. Vennskap kan være med å forsterke en tilhørighet og et fellesskap, et «vi», «det er vi sammen mot resten av verden» - og med dette kan det være viktig for identitet (Frønes, 2011, s. 20). Slik kan jeg/et bli bekreftet gjennom at venner bekrefter identiteten, som er en viktig faktor for identitetsutviklingen for barnet i ungdomstiden.

Dette fellesskapet kan samtidig være problematisk, og føre til overidentifikasjon, som kan føre til at de risikerer identitetstap fordi de i for stor grad identifiserer seg med gruppen de tilhører (Erikson, 2000). Som tidligere nevnt har jevnaldrende en stor påvirkningskraft på hverandre, både positivt, som for eksempel med interesser eller sport. Om barnet identifiserer seg for sterkt med vennene kan dette som nevnt føre til identitetstap, men også negativ identitet gjennom alkohol, kriminalitet eller røyking (Bakken, Frøyland & Sletten, 2016, s. 35; Santrock, 2005). Ved at «like barn leker best» kan dette prinsippet også forsterke depressive symptomer, da jevnaldrende kan ha sterk påvirkningskraft (Rose, 2002).

Samtidig viser forskning og litteratur at sosial støtte gjennom vennskap, er en av de viktigste faktorene som fremmer god helseutvikling i etterkant av store belastninger, som for eksempel psykisk vold eller depressive symptomer (Brewin, Andrews, & Valentine, 2000, sitert i Thoresen & Hjemdal, 2014, s. 137). Vennskap og fellesskap kan dermed være en barriere mot de konsekvensene psykisk vold kan gi individet. Å utvikle en trygg sosial identitet og ikke oppleve en forvirringsfase, kan igjen være viktig for selvbilde og kan gi god psykisk helse.

Den tredje og siste fasen jeg skal forklare nærmere er «intimitet versus isolasjon», som er den sjetteste fasen i hans utviklingsteori. Disse to begrepene foreligger det som kan kalles tidlig voksen alder (Erikson, 2000, s. 15). Som nevnt tidligere er det ikke en fasit på når individet får igjennom disse stadiene, på bakgrunn av modning og individuell prosess, så her tas det utgangspunkt i at noen av barna på ungdomsskolen kan

gjennomgå denne fasen. Denne fasen utforsker hvordan individet møter utfordringer i lys av deres barndomserfaringer, som blant annet opplevelse av tillit eller mistillit, og identitetsutvikling. Denne fasen viser til konsekvensene av å ikke fått møtt behovene i de tidligere fasene, og denne fasen kan benyttes for å forklare dypere hvorfor det å bygge nære vennskapsrelasjoner kan være utfordrende.

Den ungdommen som har hatt det trygt i barndommen og er trygge i seg selv, utviklet tillit og en stabil identitet i de tidligere fasene, vil lettere kunne gi og ta imot kjærlighet og nærhet. Dette er egenskaper som er avgjørende for etablering av nære vennskap. Imidlertid kan ungdommer som har opplevd utrygge oppvekstmiljøer, for eksempel på grunn av vold eller ikke fått behovene dekt i tidlig alder, kan ha vanskelig for å åpne seg og slippe andre inn på seg. Dette kan føre til selvisolasjon og et dårlig selvbilde. Å utvikle et dårlig selvbilde kan igjen føre til problemer for individet med psykisk helse eller sosiale relasjoner. Isolasjonen mennesket utsettes for, kan føre videre til problemer med de sosiale relasjonene og psykiske problemer (Brønstad & Hårberg, 2022).

For å forstå dette litt dypere kan vi se resiliens i sammenheng til Eriksons teori om utviklingsstadiene. Resiliensen til et individ vil påvirke hvordan personen navigerer seg rundt Eriksons ulike stadier og hvordan de håndterer stadiet. Et barn med høy resiliens vil være bedre i stand til å utvikle en sterk identitet i ungdomsårene, og håndtere utfordringene som foreligger i ungdomstiden og kunne unngå en forvirringsfase (Branje, 2022). Dette vil gjøre at barnet i større grad vet hvem en selv er og sin plass i samfunnet, som igjen gjør at en kan føle seg mindre utilpass og trekke seg mindre unna sosiale settinger. Videre vil resiliens komme svært til syne i Eriksons sjette stadie «intimitet versus isolasjon» som handler det om å etablere nære og intime relasjoner med andre. En person som har en høy grad av resiliens, og dermed har lært å håndtere og overvinne tidligere utfordringer, som å ha kommet gjennom en forvirringsstadie med en trygg og sterk identitet, være bedre i stand til å bygge sunne og stabile intime relasjoner, som vil være svært relevant for utviklingen av nære vennskap. Individets evne til å tillate seg selv å være sårbare og åpne opp for andre blir styrket av deres resiliens på bakgrunn av deres evne til å håndtere tidligere traumer eller vanskeligheter. Dette gjør dem mer sannsynlig å utvikle nære vennskap, da de er mer åpne for å bygge tillitsfulle forbindelser med andre. Dermed vil en person med høy resiliens være mindre sannsynlig å oppleve fravær av vennskap, da deres evne til å håndtere og tilpasse seg utfordringer er gode egenskaper for utviklingen av vennskap, og gjør dem mer i stand til å opprettholde sterke vennskap.

Kapittel 4: Metode

I dette kapitlet skal det omhandle metode som er valgt å besvare problemstillingen. I denne masteroppgaven benyttes det en kvantitativ metode gjennom en tverrsnittsundersøkelse fra Ungdata som skal nærmere gjennomgås. Videre skal jeg vise de valgte avhengige variablene og de uavhengige variablene, og si litt om validitet og reliabiliteten hos dem. Videre forklares det analyseformen som benyttes, der en logistisk regresjonsanalyse er valgt. I min analyse har jeg tre avhengige variabler som skal benyttes. Disse spørsmålene er valgt på bakgrunn av at disse kan måle styrke eller grad av vennskap, noe jeg skal forklare litt mer videre. De etiske retningslinjene til kvantitativ metode forklares nærmere, før til slutt styrkene og begrensningene til metoden diskuteres.

4.1 Metode og data:

I kvantitativ samfunnsforskning er man opptatt av hva antall mennesker velger, gjør, tenker og beslutter, og ved dette oppstår behovet for statistiske analyser og forenklinger. Kvantitativ metode består i hovedsak om å designe undersøkelser og innhente informasjon, for deretter å kunne gjøre statistiske analyser, tolke disse og deretter presentere informasjonen (Thrane, 2018, s. 17). I kvantitativ metode er det ikke selve virkeligheten som analyseres, men folks virkelighet fanget opp gjennom spørreundersøkelser som transformeres til data. Derfor er spørreundersøkelsene bindeleddet mellom menneskenes virkelighet og forskerens analyse av denne dataen (Johannessen, 2009, s. 41). Analyseverktøyet som benyttes er IBM SPSS statistics 29, og SPSS er et dataprogram for statistiske analyser for kvantitativt data (Johannessen, 2009, s. 23).

I samfunnsvitenskapen skiller man mellom kvalitativ og kvantitativ metode. Ifølge Thrane (2018, s. 144-145) er hvordan et sett med uavhengige variabler skaper statistisk variasjon i en avhengig variabel, et eksempel på hvordan samfunnsvitenskapelige problemstillinger gjennom kvantitativ kontekst handler om. I min masteroppgave ønsker jeg å undersøke et fenomen – hva påvirker vennsapsrelasjoner (Y) med et særskilt fokus på psykisk vold, men samt andre variabler (X) blant ungdomsskoleelever. For å kunne undersøke dette vil det være sentralt å skape et systematisk oversiktsbilde over bestemte sammenhenger i denne delen av befolkningen, som gjøres gjennom en survey. Oppgaven min har som mål å gi grunnlag for forklaring, ved å avdekke sammenhenger mellom forskjellige faktorer og variabler som kan spille inn på fenomenet «vennskap». De ovenfor nevnte intensjonene til oppgaven bygger i betydelig grad på en positivistisk forskningstradisjon, der hovedsiktet er å gi breddekunnskap om et stort antall enheter.

Kritisk realisme og positivisme er vitenskapelige perspektiver som benyttes i samfunnsvitenskapelig forskning. Den kritiske realismen har røtter i positivismen, som omhandlet at vitenskap begynner med observasjoner av virkeligheten, og vitenskapelig kunnskap kan generaliseres fra observasjoner til teorier. Positivistene mener det finnes en objektiv virkelig, uavhengig av erfaringene til menneskene. De kritiske rasjonalistene var derimot uenig i dette, og de mener vitenskapelige teorier ikke kan helt og holdent begrunnes i observasjoner, men begrunnede gjetninger som ikke har blitt motsagt av observasjoner. Vi kan ikke nødvendigvis påvise at en teori er sann, men vi kan forkaste den om den er feil og ikke stemmer med virkeligheten. Dette er det som foreligger i hypoteser og teorier som kan beskrives som universelle utsagn (Ringdal, 2018, s. 38-39). Det kvantitative metodeparadigme henger tett sammen med en slik forskningstradisjon, og dette utgjør rammen på min oppgave ved at det foreligger

begrunnede gjetninger, og selvfølgelig tidligere forskning på dette, men om dette ikke stemmer med min data må det forkastes.

På bakgrunn av dette ble det vurdert som relevant å bruke kvantitativ metode for å besvare min problemstilling og forskningsspørsmålet:

Hvilken effekt har psykisk vold i nære relasjoner på ulike former for vennsrelasjoner blant ungdomsskoleelever?

Hva påvirker ulike former for vennsrelasjoner blant ungdomsskoleelever?

Videre finnes det ulike data innenfor kvantitativ metode, hvor Ungdataundersøkelsen som brukes i denne oppgaven, er en spørreundersøkelse med et tverrsnittsdesign. I tverrsnittstudier blir flere ulike temaer og fenomener kartlagt samtidig, gjennom en survey som er et selvutfyllingsskjema. Det spesielle med tverrsnittsdesign er at dataene blir samlet inn ett tidspunkt, som kan si noe om her og nå situasjonen. Dette gir grunnlag for omfattende analyser på undersøkelsestidspunktet (Thrane, 2018, s. 145-146).

4.1.1 Ungdata-undersøkelse:

Analysene i denne masteroppgaven er basert på datamaterialet fra Ungdataundersøkelsen. Undersøkelsen er blitt gjennomført hvert år fra 2010-2021. Ungdataundersøkelsen er en spørreundersøkelse til barn og unge i alle norske kommuner og fylkeskommuner. Undersøkelsen inneholder flere ulike sentrale temaer til barn og unge, som blant annet skolegang, fritidsaktiviteter og forhold til familie og venner. Videre inneholder den også spørsmål om rus og seksualitet, vold og risikoatferd (Ungdata, u.å). Selve undersøkelsen er anonym og gjennomføres i en skoletime, altså 45 minutter.

Spørreundersøkelsen gjennomføres elektronisk i skoletiden og består av både én obligatorisk, og flere valgfrie moduler med spørsmål. Den obligatoriske delen inneholder et fast sett av spørsmål som stilles til alle som deltar i undersøkelsen i alle kommuner og fylkeskommuner. Den inneholder blant annet spørsmål om blant annet forhold til foreldre og venner, fritidsaktiviteter og framtidsplaner. Den andre delen av undersøkelsen er tilleggsmoduler, i denne delen kan de ulike kommunene og fylkeskommunene fritt velge å ta med spørsmål fra Ungdatas ulike temamoduler (Ungdata, u.å). Voldsmodulen jeg har benyttet er en av disse tilleggsmodulene.

4.1.2 Utvalg:

Datasettet inneholder originalt data fra ungdoms- og videregående skole fra 2010- 2021. Utvalget for denne oppgaven er avgrenset til barn og unge på ungdomsskoler i 8-10 trinn grunnet den obligatoriske skoleplikten, og har dermed høyere svarprosent enn fra videregående (Thune, Reisegg & Askheim, 2019). Frøyland (2010, s. 15) viser til at svarprosenten er varierende, men på ungdomsskolen ligger den på rundt 80 %. Dermed for å skulle kunne fange opp flest mulig informanter er det i denne studien valgt å kun inkludere elever på ungdomsskolen, enn fra videregående.

Spørsmålene er like for hvert skolenivå uavhengig om du går i 8. klasse eller 10. klasse. Videre har jeg valgt å bare benytte året 2021, for å få nyest mulig tall. Elevene som går på ungdomsskolen i året 2021 og som har deltatt i undersøkelsen er 79902.

Som nevnt er Ungdata-undersøkelsen bygd opp av ett sett grunnmoduler og tilleggsmoduler. I min analyse har jeg benyttet meg av et sett med psykisk vold spørsmål, og disse spørsmålene inngår i en tilleggsmodul. Det er blitt satt inn et filter som gjør at det er bare de elevene som har besvart de psykisk vold spørsmålene som blir informantene. Ettersom disse spørsmålene ikke inngår i grunnmodulen er det ikke alle elevene som har fått dette spørsmålet, ettersom skolene fritt kan velge å inngå disse spørsmålene eller ikke. Dette gjør at utvalget mitt reduseres betraktelig enn om jeg hadde benyttet meg av en grunnmodul. Ut fra de 79902 elevene er det 4307 elever som har besvart voldsmodulen jeg har valgt og tar utgangspunkt i som mitt utvalg. Dette betyr at informantene jeg sitter igjen med i undersøkelsen er $n=4307$, men dette er fortsatt tilfredsstillende. Misforståelser av spørsmål og lite tid kan indikere at spørreundersøkelsen kan ha noen fallgruver (Elstad, 2010, s. 168). Utvalget består også av elever som er i en aldersgruppe som kan påvirkes av dårlig konsentrasjon og kan ha lesevaner. Dette skal drøftes videre i oppgaven.

4.2 Avhengige variabler:

I denne studien er det valgt tre avhengige variabler, dette er på bakgrunn at jeg er interessert i ulike former og aspekt ved vennsrelasjoner og påvirkningen psykisk vold og andre faktorer har for disse formene for vennskap. Disse lyder som følger: «Har du minst en venn som du kan stole fullstendig på og kan betro deg til om alt mulig?», den har fire svaralternativer som går fra «1-ja, helt sikkert», «2- ja, det tror jeg», «3- det tror jeg ikke» og «4- har ingen jeg vil kalle venner, nå for tida». Den andre avhengige variabelen som skal benyttes i oppgaven min lyder som følger: «Hvor fornøyd eller misfornøyd er du med ulike sider av livet ditt – vennene dine?», med fem svaralternativer som gikk fra «svært misfornøyd» til «svært fornøyd». Den siste avhengige variabelen lyder som følger: «Har du noen å være med i friminuttene på skolen?», den har fire svaralternativer som går fra «1-ja, alltid», «2- ja, som regel», «3- Nei, som regel ikke» og «4- Nei, aldri». Ettersom variablene ligger på ordinalnivå, er de blitt dikotomisert med svaralternativene «Ja» og «Nei». På bakgrunn av at det ikke er samme avstand mellom kategoriene, blir det vanskelig med en lineær regresjon, så dermed benyttes en logistisk regresjon, noe jeg skal komme tilbake til.

Den første avhengige variabelen som skal benyttes i min oppgave lyder som følger: «Har du minst en venn som du kan stole fullstendig på og kan betro deg til om alt mulig?». Svarkategoriene 1 og 2, ja helt sikkert og ja det tror jeg, ble omkodet til «1=Ja», da disse fanger opp det å ha minst en venn. Svarkategoriene 3 og 4, det tror jeg ikke og har ingen jeg vil kalle for venner nå for tida, ble kodet til «0=Nei». Dette spørsmålet mener jeg kan kategoriseres og kan fange opp sterke vennerelasjoner, da en fortrolig venn er en man vil kunne stole i større grad på og snakke med alt mulig om, enn noen man ser på som bare en «skolevenn». Dette baseres på det Natland (2008, s. 41) kaller for bindestreksvennskap, der en relasjon bare oppfyller visse behov ut fra en situasjon. Jeg ønsker å benytte dette spørsmålet fordi det kan utforske en dypere relasjon barna har gjennom vennskap. Ved å spørre om man minst har en fortrolig venn som en kan betro seg til om alt mulig mener jeg kan skildre vennsrelasjonen sterkere enn om man spør et enkelt spørsmål «har du en bestevenn?». Dermed inngår dette spørsmålet for å måle de sterke vennsrelasjonene barn opplever.

Den andre avhengige variabelen som skal benyttes i oppgaven min lyder som følger: «Hvor fornøyd eller misfornøyd er du med ulike sider av livet ditt – vennene dine?». «Svært fornøyd, litt fornøyd og verken fornøyd eller misfornøyd» ble kodet til «1=Ja», og «svært misfornøyd og litt misfornøyd» ble kodet til «0=Nei». Årsaken til verken

misfornøyd eller fornøyd ble plassert under «1=Ja», er på bakgrunn av at man ønsker å indikere mangler eller fraværende trekk hos fenomenet (Pallant, 2005, s. 162), dermed vurderes det at ettersom man måler på dette alternativet en form for likegyldighet, som jeg mener passer bedre på alternativ «Ja», enn at man indikerer mangler. Dette spørsmålet er valgt for å kunne skildre graden av vennskap i større omfang. For eksempel så kan man ha noen å være med i friminuttene eller på fritiden, men man trenger nødvendigvis ikke å være fornøyd med vennsapsrelasjonene man har. Dermed er dette spørsmålet tatt med for å dypere forstå hva elevene tenker og føler om vennene, noe som jeg synes dette spørsmålet kan måle godt.

Den siste avhengige variabelen lyder som følger: «Har du noen å være med i friminuttene på skolen?». Svarkategoriene 1 og 2 ble omkodet til «1=Ja», da disse fanger opp å ha noen å være med i friminuttene gjennom å svare «ja alltid eller ja som regel». Svarkategoriene 3 og 4 ble kodet til «0=Nei», da disse svarer «nei som regel ikke og nei aldri». Jeg har valgt dette spørsmålet på bakgrunn av at det kan kategoriseres til å fange opp svake vennsapsrelasjoner. Det å ha noen å være med i frimuttene sier nødvendigvis ikke noe om styrken på relasjonen, og kan derfor fange opp svakere vennsapsrelasjoner. Det å ha noen å være med i friminuttene kan bety «skolevenner», og ikke nødvendigvis en venn som du har sterk tillit til eller en fortrolig venn.

For å sikre at jeg måler det jeg faktisk måler og validiteten i den avhengige variabelen er det noen vurderinger som bør tas. Ettersom dataene i undersøkelsen er fra en Ungdataundersøkelse er dette en form for kvalitetssikring av variablene. Ungdataundersøkelsene inkluderer i hovedsak variabler fra veletablerte standarder og spørsmål som har blitt revidert hvert tredje år. Dette gjøres for at spørsmålene skal være tidsrelevant, og at det endres på spørsmål som ikke har fungert eller målt det man ønsker (Frøyland, 2017, s.16). Man kan aldri være helt sikker på om man faktisk måler det man skal måle, men ettersom Ungdata kvalitets sikrer spørsmålene hvert tredje år er dette for å sikre at en måler det man sier man skal måle. Det som går igjen i litteraturen er at et nært vennskap, i form av en bestevenn, handler nettopp om nærhet gjennom følelsesmessig nærhet (Natland, 2008, s. 30) og tillit (Kvelling, 2010, s. 135; Borge, 2009, s. 5). Spørsmålet «Har du minst en venn som du kan stole fullstendig på og kan betro deg til om alt mulig?» blir dermed her sett på som en form for om det som gjennom litteraturen kan kategoriseres som sterke bånd, da de kan reflektere nærhet og tillit til venner, og spørsmålet om en har noen å være med i friminuttet som svakere bånd. Gjennom spørsmålet om man er fornøyd med vennskapene sine vil det kunne fange opp en generell tanke og mening til barnet om vennskap.

4.3 Logistisk regresjonsanalyse

Ettersom mine avhengige variabler ligger på ordinalnivå og er kodet til 0=nei og ja=1, må logistisk regresjonsanalyse benyttes. Logistisk regresjon passer undersøkelser som har avhengig variabel på ordinal, eller nominalnivå med få verdier, og ikke slik som lineær regresjon som er avhengig av den avhengige variabelen har minst fem kategorier og en logisk rekkefølge. Det er mange studier som ikke kan oppfylle dette kravet, og da vil logistisk regresjon være naturlig å benytte. Dette er på grunn av at logistisk regresjon er en matematisk modellering som kan benyttes for å beskrive sammenhengen mellom et sett av uavhengige variabler og et dikotomt avhengig utfall. Mer spesifikt kan man estimere oddsen for den avhengige variabelen basert på verdien av de uavhengige. Logistisk regresjonsanalyse ble valgt da den kan undersøke de ulike uavhengige variablenes påvirkning på om psykisk vold, psykisk helse, SØS eller kjønn kan ha en påvirkning på vennskap (Johannessen, 2009, s. 159).

I logistisk regresjon undersøker man oddsen for at observerte X-verdier og Y-verdier opptrer sammen, og hvis fenomenet inntreffer er oddsen 1, og hvis ikke er oddsen 0. Hvis det viser lik odds for at fenomenet inntreffer som at den ikke inntreffer er oddsen 0,5. For å tolke resultatene benyttes oddsratio. Hvis oddsraten viser 1,01 sier det oss at det er 1% økning i avhengig variabel hvis uavhengig variabel går ett steg opp, og samtidig hvis en oddsrate viser 0,99 er det 1% nedgang. Dermed er det sentrale prinsippet i denne analysemetoden å undersøke hvor store andeler innenfor de valgte definerte gruppene som viser oddsen for at fenomenet inntreffer (Johannessen, 2009, s. 160).

Formelen for utregning av oddsrate kan forklares slik:

$$OR = \frac{\text{odds etter enhetsendring i X}}{\text{original odds}} \quad (\text{Jakobsen \& Mehmetoglu, 2016, s. 166}).$$

Utregning fra oddsrate til prosent:

Et eksempel som kan vise oddsraten til prosent er hvis man undersøker sammenhengen mellom depresjon og det å være en hel dag i senga. Hvis oddsraten er på 1.305, vil det si at de som ligger i senga en hel dag har 30% større odds for å ha depresjon. $100(OR - 1) = 100(1,305 - 1) = 30,5 \%$

I en logistisk analyse er man opptatt av å se på Nagelkerke R Square, som er en test som indikerer hvor mye av variasjonen i den avhengige variabelen som forklares av de uavhengige variablene i modellen. Dette målet viser den prosentvise andelen av variasjon som er forklart av settet med variabler (Pallant, 2005, s. 167), med andre ord forklaringskraften til analysen. For å få høy validitet forutsetter dette også høy reliabilitet. Reliabiliteten kan betraktes som et rent empirisk spørsmål, som omhandler at samme målinger gjentatte ganger med de samme måleinstrumentene, gir samme svar og resultat (Ringdal, 2018). For å sikre dette gjennomføres det en lineær regresjon, for å sikre en god generaliserbarhet tilbake til populasjonen og at målingene som er gjort er til å stole på. Ved gjennomført lineær regresjon viser resultatene tilnærmet likt resultat. Videre skal vi nå se på mine uavhengige variabler som skal benyttes i denne studien.

4.4 Uavhengige variabler:

Psykisk vold er min hoved uavhengige variabel som jeg ønsker å undersøke. I surveyen var det fem ulike spørsmål som egnet seg til å måle psykisk vold, der de alle tar for seg ulike aspekt ved det som vi har gjennomgått i litteraturen som det vi kan kalle psykisk vold. Disse lyder som følger: Tenk på de siste 12 månedene. Har dine foreldre/foresatte... «truet med å kaste deg ut hjemmefra», «truet deg med vold», «Kalt deg for krenkende ting, f.eks. idiot, verdiløs, hore, homo», «sagt de skammer seg over deg» og «nektet deg å gå ut på fritiden». For å få et rikere og mer nyansert data ønsker jeg å undersøke om disse kan benyttes til et samlet mål, og for å gjøre dette benyttes det en Cronbachs Alfa test og en faktoranalyse.

Faktoranalysen benytter ulike statistiske kriterier for å identifisere de underliggende faktorene som forklarer korrelasjonen mellom et sett av indikatorer. Her kan vi dermed gruppere et gitt antall indikatorer i ulike systemer, hvor hver gruppering er representert ved en faktor. Ladningen på en faktor kan tolkes som korrelasjon mellom den enkelte indikatoren og det teoretiske begrepet en ønsker å måle, og det må foreligge en statistisk sammenheng (Ringdal, 2018, s. 359-360). Ved gjennomføringen av

faktoranalysen ble det brukt Kaiser- Meyer – Olkins og oblimin rotasjon fordi det var ønskelig med en løsning med korrelerte faktorene.

I en slik analyse er man opptatt av å se på eigenvalue, som er summen av de kvadrerte faktorladningene. Man beholder alle faktorene som har en eigenvalue over 1 (Ringdal, 2018, s. 361). I min analyse er det bare en faktor som har eigenvalue over 1, med en eigenvalue på 2,770. Dette betyr at alle de fem variablene ligger på samme faktor, og dermed måler det samme. Analysen er signifikant, med et signifikantnivå på 0,00. Videre viser Kaiser – Meyer – Olkins (KMO) en verdi på 0,823. Den måler utvalgstilstrekkelighet med en variasjon mellom 0 -1. Desto høyere verdiene er mot 1, desto mer indikerer det kompakte korrelasjonsmønstre i datamaterialet, som igjen sier noe om påliteligheten i funnene.

For å måle indre konsistensen mellom de ulike variablene som en antar henger sammen i en undersøkelse, derav brukes en reliabilitetstest. Her måler man gjennom Cronbachs Alfa som gir oss en reliabilitetskoeffisient, som skal ligge mellom 0-1. Mellom nivået 0,7-0,9 er det som regnes som et akseptabelt nivå (Ringdal, 2018, s. 104). Her viser resultatene mine at den ligger på 0,744. Resultatene fra Cronbachs alfa på de ulike variablene er konsise, og viser ingen store spredninger eller forbedringer om en av variablene hadde blitt fjernet, og derfor beholdes alle variablene og slås sammen til et samlet mål kalt «Psykisk vold».

I kvantitativ metode er man avhengig av at operasjonaliseringen er gjort på en bra måte, at man har lagd variablene og spørsmålene målbare, og dette kan man aldri være helt sikker på om de *faktisk* gjør. Mine valgte spørsmål om psykisk vold kan man aldri være helt sikker *faktisk* fanger opp fenomenet psykisk vold, noe som påvirker validiteten. Årsaken til at det er lagd et sammensatt mål er for å få et rikere mål på fenomenet psykisk vold, enn det man ville fått bare ved et spørsmål og for å fange opp fenomenet mer. Faktoranalyse er dermed gjennomført for å undersøke om de valgte spørsmålene faktisk hører sammen, og om de ikke hadde gjort det, hadde det vist lav begrepsvaliditet. Ettersom psykisk vold kan vises i mange former og rommer mange aspekter, både negative kommentarer, manipulasjon, true og skremme (Hafstad & Augusti, 2019, s. 27), mener jeg disse spørsmålene kan fange opp psykisk vold godt. Videre vi har to spørsmål som omhandler å true og skremme barnet, som er et aspekt av psykisk vold, gjennom å true med å kaste dem ut hjemmefra og med vold. Videre kan manipulasjon vises ved å nekte barnet å dra ut på fritiden, og da kanskje det skremmer barnet. Til slutt har vi to direkte spørsmål om omsorgsgiveren har kalt deg for negative ting, som idiot eller hore og sagt de skammer seg over deg, som da får frem direkte negative kommentarer og utsagn, som også kan inngå i psykisk vold.

De jeg forsker på i min masteroppgave er barn og unge som *faktisk* uttrykker i surveyen at de har opplevd disse ulike hendelsene gjort av omsorgsgivere, men det tenkes at tallet er høyere enn det som blir framvist i oppgaven min. Det er nok mange som hopper over disse spørsmålene eller ikke ønsker å svare på slike spørsmål. Surveyen ble gjennomført på skolen og i klasserommet med sine medelever, noe som trolig kan kjennes som et press eller stress for elevene. Læreren er også i rommet, som både styrke eller kan være med som en stressfaktor for noen. Settingen kan hindre barn i å tørre å faktisk fortelle om voldsopplevelser, og kanskje føles som en stor belastning for barnet. Selv om de gjennomføres anonymt kan det være vanskelig å sette ord på de opplevelsene sine, og mange har kanskje fortregt disse eller som tidligere nevnt gjennom Killen (2004, s. 46) er kanskje ikke barnet klar over at den blir utsatt for voldshendelsene. Det tas dermed i

betraktning at dette er forskning på psykisk vold mot barn som faktisk sier det høyt, og dermed må denne svakheten ved studien anerkjennes.

Videre må det presiseres at spørsmålet tar utgangspunkt i elevenes opplevelse de *siste 12 månedene*. Dette vil si at det måles nylig psykisk vold i oppgaven, samtidig viser forskning at opplevelsen vold en gang, øker sjansen for å oppleve vold igjen (Hafstad & Augusti, 2019, s. 155). Dermed tas det til betraktning at mange av informantene kan ha opplevd vold fra barndommen. Dette presiseres ikke i surveyen, om volden har vart fra tidlig alder og til nå eller om det har oppstått nylig. Videre vil også mange kanskje ha opplevd psykisk vold i tidligere liv, men ikke lengre, kanskje på bakgrunn av at en ikke bor med den forelderen mer eller kanskje den foresatte var en steforelder. Dette er en begrensning til studien, og for forskningen jeg gjør direkte på psykisk vold da det faktiske omfanget av psykisk vold ikke tas med, da spørsmålet tar utgangspunkt i de 12 siste månedene.

Til tross for noen åpenbare svakheter, er mange av disse svakheter som ikke er ukjent for de fleste spørreundersøkelser, da spørreundersøkelser kan sette noen begrensninger på omfang, dermed mener jeg dette er en god variabel på bakgrunn av den gjennomførte faktoranalysen og cronbachs alfa test som begge viste gode resultater.

Psykisk helse er den andre uavhengige variabelen jeg har valgt å benytte i denne analysen. I undersøkelsen var det syv relevante spørsmål som omhandlet den psykiske helsen til elevene. I undersøkelsen ble barna stilt spørsmålene: «Har du i løpet av den siste uka vært plaget av noe av dette?», etterfulgt av påstandene «følt at alt er et slit», «hatt søvnproblemer», «følt deg ulykkelig, trist eller deprimert», «følt håpløshet med tanke på fremtida», «følt deg stiv eller anspent», «bekymret deg for mye om ting» og «følt deg ensom». Svaralternativene her var «1- ikke plaget i det hele tatt», «2- lite plaget», «3- ganske mye plaget» og «4- veldig mye plaget». Svaralternativene her ble snudd slik at det å være veldig mye plaget ble kodet til 1 og ikke plaget til 4. For å undersøke om disse kan slås sammen til et samlet mål blir det relevant med en faktoranalyse og en cronbachs alfa test.

Ved gjennomføringen av faktoranalysen ble det brukt Kaiser- Meyer – Olkins og oblimin rotasjon. I analysen viste det at det bare var en eigenvalue som var over 1, og den lå på 4,500. Dette betyr at alle de syv variablene ligger på samme faktor, og dermed måler det samme. Analysen er signifikant, med et signifikantnivå på 0,00. Videre viser Kaiser – Meyer – Olkins (KMO) en verdi på 0,923, som viser pålitelighet i datamaterialet. Resultatet fra Cronbachs alfa ligger på 0,907, som viser meget god Alpha verdi. Basert på analysene beholdes alle spørsmålene og spørsmålene kan slås sammen til et samlet mål, som jeg har valgt å kalle «Psykisk helse».

I likhet med psykisk vold spørsmålene kan også spørsmålene om psykisk helse være av sensitiv karakter, som kan medføre vanskeligheter med å svare eller at man hopper over spørsmålet. I en undersøkelse gjort av Bakken, Andersen, Frøyland og Abebe (2019) forsket de på om hvilken effekt svarrekkefølgen har i spørreundersøkelser, og da innenfor psykisk helse. Her ble det funnet at om svaralternativet «veldig mye plaget» kom først, ble det rapportert et høyere nivå av psykiske plager, sammenlignet med når svaralternativet «ikke plaget» kom først. I Ungdata undersøkelsen kommer «ikke plaget i det hele tatt» først, noe som vurderes som positivt igjennom Bakken et al (2019). Samtidig kan dette igjen føre til en underrapportering. I en artikkel av Nordtug og Engelsrud (2016) påpeker de at det store fokuset på ungdommers psykiske helse i samfunnet, kan føre til en overrapportering av plagene. De viser til at igjennom de siste

årene har det vært en kraftig økning på stress og psykiske problemer. Dette tas i betraktning i oppgaven, og er noe man ikke kan være sikker på stemmer i forhold til mine informanter.

Som nevnt tidligere, har jeg lagd et samlet mål for å måle den psykiske helsen til informantene som besto av syv spørsmål. Dette er på bakgrunn av at psykisk helse er et abstrakt fenomen, som ikke nødvendigvis fremkommer av å bare stille et enkelt spørsmål, og kan uttrykkes og måles på ulike måter. Spørsmålene som måler psykisk helseplager er hentet fra tidligere forskning Hopkins Symptom Checklist og Depressive Mood Inventory (Frøyland, 2017, s. 47), og har vist god validitet som vil si det måler fenomenet godt. Videre presiseres det gjennom Bakken (2019, s. 83) at spørsmålene Ungdata har formulert ikke fanger opp det som ut fra kliniske kriterier regnes som depresjon eller depressive lidelser. Ved å bli stilt spørsmål som om en føler seg ulykkelig, trist eller deprimert eller følt alt er et slit kan dette utforske det FHI definerer som en nedstemthet. Det å stille spørsmål om en føler på håpløshet og bekymring over ting og føler seg stiv eller anspent kan fange opp engstelser og uro hos barnet. Samtidig tas det til betraktning at variabelen måler den *siste uka*, og ikke en følelse som har vedvart lenge. Det stilles heller ikke spørsmål om hvorfor barnet føler på dette, om det har skjedd noe, som for eksempel et dødsfall. Dermed vet vi ikke for sikkert hva disse følelsene stammer av. Studier viser også mange av disse plagene er nokså vanlige for ungdomstiden som livsfase, og for de aller fleste vil plagene være forbigående (Eriksen & Bakken, 2020, s. 36)

Til tross for noen nevnte svakheter regnes fortsatt denne variabelen som god. Dette begrunnes på bakgrunn av faktoranalysen og cronbachs alpha analysene som er kjørt, som viser gode resultater, og at dette ikke er noe som er spesifikke svakheter med mitt datasett, men generelt. Videre mener jeg validiteten sikres ved å danne et samlet mål som fanger opp fenomenet bedre og på bakgrunn av at disse spørsmålene har blitt benyttet gjennom tidligere forskning (Frøyland, 2017, s. 47).

Andre uavhengige variabler vil jeg trekke inn kjønn og sosioøkonomiske status. Disse variablene blir i litt mindre fokus og blir sett på som «kontrollvariabler». Bakgrunnen for at de er med, men i mindre fokus er fordi tidligere litteratur og forskning som har sett på kjønn viser at det er en forskjell mellom kjønnene i spørsmål om vennskap. SØS trekkes inn som en variabel som kan ha effekt på vennskap på bakgrunn av livssjanser, som kan stamme fra å ikke ha råd til materielle goder, som fritidsaktiviteter som vises å være en arena for vennskapsdannelse, og disse variablene er interessante å utforske.

Kjønn som uavhengig variabel har et enkelt spørsmål «er du jente eller gutt?». Her måles kjønn som en dikotom variabel med verdiene 1 for gutter og 2 for jenter. Kjønnsvariabelen har blitt omkodet til at gutt har verdi 0 og jenter verdi 1. Spørsmålet om kjønn kan være interessant å utforske, på bakgrunn av Rose (2002) fant i sin studie signifikante forskjeller på de ulike kjønnene, og hvor fornøyd de var med sine venner, der jenter var mer fornøyd enn gutter.

Braarud og Raundalen (2011, s. 42) hevder at blant annet sosioøkonomisk status er en viktig faktor i forholdet mellom familievold og skadeutvikling. Med skadeutvikling kan dette være tilknytningsskader eller problemer med relasjoner. Bakken, Frøyland & Sletten (2016, s. 41) viser til at lav SØS har påvirkning på dannelsen av vennskspsrelasjoner, og at de med lavere SØS rapportere svakere vennskspsrelasjoner enn de med høy SØS. Denne variabelen ble derfor inkludert for å undersøke om det har

en innvirkning på problemstillingen. I forkant av analysene ble denne variabelen satt sammen for å danne en samlevariabel, den vil bli beskrevet nærmere under.

NOVA har dannet en samlevariabel som måler summen av økonomisk og kulturell kapital. Spørsmålene er basert på den internasjonale undersøkelsen «helsevaner blant skoleelever» og «Family Affluence Scale (FAS)» (Currie et al, 2008, s. 1429 sitert i Bakken et al., 2016, s. 26). Spørsmålene omhandler om foreldrene har utdanning fra høyskole eller universitet, med svaralternativ «ja/nei», og hvor mange bøker de tror de har hjemme. På spørsmålet om hvor mange bøker barna tror de har hjemme ble det presisert at én meter bøker tilsvarer omtrent 50 bøker. Svarene på denne variabelen er «ingen bøker», «mellom 100 og 500 bøker» og «mer enn 1000 bøker» (Bakken et al., 2016, s. 25), som kan tilsis kulturell kapital.

Videre blir velstandsnivået til familien målt gjennom fire spørsmål som inngår i dette samlenivået som omhandler familiens materielle ressurser og økonomisk kapital: om familien har bil, om de har sitt eget soverom, hvor mange datamaskiner som finnes i familien og om de har vært på ferie med familien. Svaralternativene slås sammen til et gjennomsnittsmål som måler den sosioøkonomiske statusen fra 0 til 3, fra lavest SØS til høyest (Bakken et al., 2016, s. 22-23). Gjennom å konstruere en felles indeks med de tre dimensjonene, utdanningsnivå, antall bøker hjemme og materielle goder i familien, vil man trolig få et mer robust og validt mål på familiens sosioøkonomiske status. Et kriterie som er opprettet for å få gyldig verdi på SØS, er imidlertid at hver ungdom har gyldige verdier på minst to av tre dimensjoner for at de skal inngå i dette målet (Bakken et al., 2016, s. 29). Videre kan det stilles spørsmålsteget ved hvorvidt barna har fullstendig oversikt over for eksempel antall bøker i hjemmet, eller foreldrenes utdanningsnivå. Variabelen antas uansett å gi et bilde på utvalgets sosioøkonomiske status (Bakken et al., 2016, s. 26-28). Tidligere forskning og studier har benyttet seg av dette samlemålet, blant annet Smette, Hyggen og Bredal (2021) og Møller (2021), noe som kan tilsis at dette er et samlemål som kan være et godt mål på SØS.

4.5 Etikk

Forskningens mål er å danne ny kunnskap og innsikt, men dette må ikke skje på bekostning av den enkeltes integritet og velferd. Innenfor forskning har man ett sett med etiske retningslinjer å forholde seg til i hvert ledd av forskningen, både planlegging, gjennomføring og resultatdelen. NESH har utarbeidet noen etiske retningslinjer innenfor forskning, som omhandler hensyn til personer og retten til selvbestemmelse (Ringdal, 2018, s. 62). Ettersom jeg har mottatt mitt datasett fra Ungdata er det de som har gjennomført innsamlingen av datamaterialet. I forkant av undersøkelsen ble elevene informert om at dette var frivillig å delta på, og at det er lov til å hoppe over spørsmål om man ikke ønsker å svare (Bakken, 2019, s. 8). I Ungdataundersøkelsen blir det ikke innhentet skriftlig samtykke fra foresatte på forhånd av undersøkelsen da den er anonym, ettersom at den ikke spør om verken navn, personnummer eller andre direkte identifiserbare personopplysninger. Selve undersøkelsen foregår elektronisk, hvor ungdommene får en tilfeldig engangskode som ikke kan knyttes til person (Ungdata, u.å). Dette går også under forskerens plikt til å respektere informantens privatliv og forskerens ansvar for å unngå skade, og dette sørges der for ettersom undersøkelsen gjennomføres anonymt.

Før jeg kunne få utlevert datamaterialet, måtte jeg inngå en skriftlig avtale med SIKT som omhandlet konfidensialitet, og dette ligger som et vedlegg på slutten av oppgaven. I

henhold til denne avtalen må data behandles konfidensielt og bare benyttes til masteroppgaven, i tillegg skal datasettet slettes etter innlevering av masteroppgaven.

God henvisningsskikk er noe alle forskere skal følge. Dette er en forutsetning for etterprøvbarhet og gir er grunnlag for videre forskning. Dette innebærer å henvise til de kildene som benyttes nøyaktig. Hvis dette ikke gjøres blir det plagiat, noe som er et av de mest alvorligste bruddene på anerkjente forskningsetiske normer (Ringdal, 2018, s. 67). Den mest alvorlige formen av brudd på forskningsetikk og uredelighet er forfalskning av data, som kan innebære å bruke data uten tillatelse, utelatelse av data eller brudd på konsesjonsregler (Ringdal, 2018, s. 69). Dermed er det viktig i min forskning at god henvisningsetikk utføres og at de metodiske valgene forklares, slik som jeg gjør i dette kapitlet ved å begrunne valgene mine slik at det er mulig med etterprøvbarhet.

4.6 Styrker og begrensninger

Elevene som har deltatt i undersøkelsen får 45 minutter til å gjennomføre undersøkelsen, der den består av 159 obligatoriske spørsmål. I tillegg til de obligatoriske spørsmålene er det mulig å velge mellom en rekke valgfrie tematiserte, men «standardiserte» spørsmål om fritid, vold, rus eller for eksempel familie. En tredje variant er egenkomponerte spørsmål, kun ment til bruk i den enkelte kommune (Frøyland, 2017, s. 15). En begrensning ved spørreundersøkelser som dette, som har tidsbegrensning og mange ulike og skiftende spørsmål, vil respondenten kunne miste fokus. Ved å miste fokus i en slik undersøkelse kan medføre til feilaktig svar, eller at en svarer det man tror er «rett». Dette er en begrensning som er generelt for alle spørreundersøkelser, og er noe som burde tas i betraktning for alle undersøkelser og ikke bare spesifikt min oppgave.

Elstad (2010, s. 158-159) påpeker at en av fallgruvene ved spørreskjemametoden kan være overbelastende for respondentene, noe som kan være en forklaring på «missing», altså som betyr at de ikke har svart på det relevante spørsmålet. Det kan være ulike grunner til antallet «missing», ettersom denne modulen ikke inngår i grunnmodulen er det skolene og kommunene som har valgt å ta med denne modulen. Samtidig vet man ikke helt sikkert om hvorfor det er «missing», om elevene har fått dette spørsmålet og bare hoppet over, eller at de ikke ønsker å svare grunnet spørsmålets sårbarhet. I datasettet fins det ingen variabler som forklarer hvorfor noen barn ikke velger å svare på spørsmålene eller ikke, derfor er antall «missing» vanskelig å svare på når man gjennomfører analysene. Med dette vil det tenkes at det er en svakhet og en begrensning i denne studien, ettersom man ikke får undersøkt årsaken til hvorfor de ikke har svart eller om de ikke har fått spørsmålet.

En annen begrensning ved studien er at det er en tverrsnittsundersøkelse, som gjør at vi bare får et øyeblikksbilde av fenomenet vi studerer. En ulempe ved dette designet er at det er lite effektivt for å studere forløp over tid, og at den som regel er uegnet til å si noe om kausalforhold. Med dette designet kan jeg fastslå om det finnes en sammenheng mellom variabler, men ikke hva som er den bakenforliggende årsaken og eller hva som er virkningen (Thrane, 2018 s. 146). Videre er det sentralt at man benytter seg av standardiserte metoder og måleinstrumenter, og at gjennomførelsen av undersøkelsen er systematisk. Her vil det også være viktig at utvalget på populasjonen er representativt, slik at den kan generaliseres tilbake til populasjonen (Johannessen, 2009, s. 42). Noen begrensninger som kan påvirke generaliserbarheten til resultatene fra en undersøkelse er utvalgsstørrelse, at utvalget er for lite eller at enkelte grupper i samfunnet blir

overrepresentert i utvalget, for eksempel at det er høyt representativt fra de høyere klassene i samfunnet og lite fra de andre klassene, som kan føre til en skjevhet i utvalget (Ringdal, 2018, s. 220). Samtidig som dette kan påvirke studien er dette nettopp årsaken til at Ungdata lagde det samlede målet på SØS, for å få en oversikt over de ulike gruppene og klassene i samfunnet, noe som jeg ser på som en styrke i undersøkelsen.

Det kan videre være knyttet utfordringer til validiteten på spørreskjemaometoden ved selvadministrerte undersøkelser. Spørreskjemaundersøkelser er utelukkende basert på hvordan respondentene på egenhånd forstår tekst og grafikk, og det usikre ligger i hvorvidt spørsmålene blir forstått slik forskerne mente, slik at det faktisk måler det en sier en skal måle. Dermed er det sentralt at informantene velger det «riktige» svaralternativet ut fra hva respondentene faktisk ønsker å svare (Elstad, 2010, s. 162). Dette vil også være en begrensning generelt til kvantitative undersøkelser, men er noe som må tas hensyn til i min oppgave ettersom informantene er elever på ungdomsskolen der ulike utfordringer som lesevaner kan være et problem. En annen begrensning er tiden i samfunnet, dette menes med at resultater endres gjennom tiden fra den ble gjennomført og at dem nå ikke er generaliserbare eller like relevante, ettersom samfunn endres. Ettersom jeg valgte året 2021 for undersøkelsen er dette for å sikre et så likt og nytt som mulig resultat som kan være representativt for samfunnet i dag.

I kvantitative undersøkelser vurderes reliabiliteten ut fra det standardiserte opplegget for datainnsamlingen. For eksempel hvorvidt spørreundersøkelsen inneholder spørsmål som har tilfeldige og subjektive fortolkninger, eller skjevhet i frafallet (Elstad, 2010, s. 159 – 168). Ungdata har utviklet en vasking av dataene som samles inn, som en filrens. Her er det lagd en standardisert rutine som brukes på alle datasett som samles inn, der syv grupper av spørsmål er valgt ut og egnet til å luke ut useriøse besvarelser. Et eksempel er hvis man rapporterer at man er plaget mye av depressivt stemningsleie, samtidig som man rapporterer at man er fornøyd med alle sider av livet. Slik får man luket ut useriøse spørsmål, men samtidig er det vanskelig å garantere for at man har tatt ut alle. For å skulle unngå de aller fleste useriøse besvarelser har de i tillegg utarbeidet en sumskåre, hvor de kan måle hvor mange av de ulike «tulleindikatorerne» respondentene slår ut på. Alle respondenter som har slått ut på to eller flere av disse blir automatisk slettet fullstendig fra datasettet (Frøyland, 2017, s. 17). Dette er med på å styrke reliabiliteten i dataen min, og unngå målefeil.

I kvantitative undersøkelser fins det mange ulike styrker og begrensninger. Ungdata er en veletablert og sikker datakilde, og Ungdata-undersøkelsen har pågått i over 10 år, som gir oss en forståelse at dette er en pålitelig undersøkelse. Ved en filrens som luker ut tilfeldigheter og useriøse besvarelser styrker reliabiliteten, og ved en jevnlig gjennomgang av spørsmålene til undersøkelsen styrker validiteten, slik at fenomenene er best mulig operasjonalisert og måler det de skal måle. Dette er en svært stor styrke i min oppgave og grunnlag for analyse og generaliserbare.

Vi kan anta at det kanskje foreligger en korrelasjon mellom psykisk helse og psykisk vold, og dette kan mulig føre til en multikolaritet eller korrelasjon i analysene, som derav kan føre til problemer med modellen og feilaktig R^2 . For å undersøke korrelasjonen mellom alle variablene som skulle inkluderes i regresjonsanalysene ble Pearsons r korrelasjonskoeffisient benyttet. Dette er på bakgrunn av å utforske om alle variablene kunne benyttes og ikke har en korrelasjon, og med det utforske ulike aspekt (Johannessen, 2009, s. 127). Gjennomført korrelasjonsanalyse overskred ingen av korrelasjonene noen av de kritiske grensene for høy korrelasjon som er over 0,5, og alle

utenom psykisk vold-psykisk helse har under 0,3 i korrelasjon. Psykisk vold- psykisk helse som hadde et medium korrelasjon på -354.

For å videre undersøke om hovedsakelig psykisk vold og psykisk helse samt de andre uavhengige variablene, ikke har en for sterk korrelasjon med hverandre, som igjen kan påvirke resultatene og kunne påvirke signifikans, blir det nå testet for multikolaritet gjennom en lineær regresjon. Multikolaritet eksisterer hvis to eller flere fenomener korrelerer høyt med hverandre (Johannessen, 2009, s. 158). I denne analysen ser man på om variansinflasjonsfaktor (VIF) er over 10. Det forklares av Vatcheva, Lee, McCormick & Rahbar (2016) at VIF større enn 5 eller VIF større enn 10 er foreslått for å detektere multikollinearitet. I min analyse er det ingen VIF over høyest verdi på 1,292, og dermed beholdes alle variablene. Dermed er dette en god analyse med tilfredsstillende resultater. Dette anses som en styrke i studien min, at man ikke kan tilsi at det er en korrelasjon eller multikolaritet som forstyrrer eller påvirker resultatene.

4.7 Analyser:

Nedenfor skal mine tre modeller av analysene jeg har gjort presenteres. Før jeg viser til de logistiske analysene er det sentralt å vise deskriptiv statistikk for mine avhengige og uavhengige variabler. Disse viser størrelse på utvalget (N), minimum og maksimum, gjennomsnitt (Mean) og standardfeil (Std.).

4.7.1 Deskriptiv statistikk for avhengige variabler

	N	min	max	Gjennomsnitt	Standardfeil
<i>Har du minst en venn du kan stole fullstendig på...?</i>	4296	0	1	0,887	0,316
<i>Fornøyd med vennene dine?</i>	4257	0	1	0,922	0,267
<i>Har du noen å være med i friminuttene...?</i>	4296	0	1	0,971	0,165

4.7.2 Deskriptiv statistikk for uavhengige variabler

	N	min	max	Gjennomsnitt	Standardfeil
<i>Psykisk vold</i>	4307	1	3	1,185	0,320
<i>Psykisk helse</i>	4117	1	4	2,903	0,803
<i>SØS</i>	4294	0	3	2,023	0,509
<i>Kjønn</i>	4227	0	1	0,5	0,499

4.8 Logistisk regresjonsanalyser

Modell 1: *Har du minst en venn som du kan stole fullstendig på og kan betro deg til om alt mulig?*

	B	SE	Oddsratio	Sig(p)
Psykisk vold:	-136	,145	,873	,348
Psykisk helse:	,708	,070	2,030	,001
SØS:	,345	,099	1,411	,001
Kjønn:	,348	,111	1,416	,002
Konstant:	-,542	,377	,582	,151

N= 4033

Missing: 274

Nagelkerke R square: ,071

Den første modellen vi skal se på kategoriseres som en sterk venns­kaps­relasjon, da den etterspør om en har en man kan betro seg fullstendig til og fortelle alt mulig til. Dette kan gjenspeile tillit og nærhet, som er noen av de viktigste faktorene for et nært vennskap (Kvello, 2010), og da kan antas som «bestevenn».

I denne analysen viser det seg at psykisk vold *ikke* har en signifikant effekt på om en har en venn man kan stole fullstendig på. Dette er overraskende, da det forventede funnet var at psykisk vold skulle ha en signifikant effekt på sterke venns­kaps­relasjoner da blant annet Thoresen et al (2019) & Aakvaag, Thoresen & Øverlien (2016) og Killen (2004) støtter opp at psykisk vold har en effekt på dannelse av nære relasjoner. Dette må nærmere diskuteres i diskusjonsdelen.

Psykisk helse variabelen og SØS gir derimot et signifikant utslag på å ha en nær og fortrolig venn. Dette vil si at de som rapporterer god psykisk helse og høy SØS har minst en venn de kan stole på. Odds på SØS har en økning på 41% for hvert steg opp på SØS, og psykisk helse har en odds på 103% (2,03) for hver økning på psykisk helse. Det viser at de som ikke er plaget med noen depressive symptomer og rapporterer god psykisk helse har 412%(103x4) større odds for å rapportere å minst ha en venn å kunne stole på, sammenliknet med de som rapporterer å ha veldig dårlig psykisk helse. Dette er interessante funn da de begge viser veldig sterke odds­rater, men samtidig ikke overraskende da tidligere forskning bekrefter at lav SØS og dårlig psykisk helse kan gi mindre sjans for å ha en nær venn i form av «bestevenn» (Kojan & Storhaug, 2021; Sletten, 2011; Rose, 2002; Reneflot et al, 2018; Wetterhus et al, 2020).

Videre viser denne analysen at kjønn har en effekt på om en har en venn som man fullstendig kan betro seg til. Analysen viser at jenter har 41% mer i odds for å ha en venn å betro seg til sammenliknet med gutter. Dette funnet var forventet da tidligere forskning har vist at jenter ofte har dypere kvalitet på vennskap og gjerne færre relasjoner (Kvello, 2010; Rose, 2002).

Nagelkerke r-square viser et resultat på 0,071 som vil si at forklarings­variansen til denne modellen er på 7,1%. Dette er ikke et veldig høyt resultat, men viser fremdeles at de uavhengige variablene mine har en forklarings­verdi.

Neste modell viser hvor fornøyde barna er med vennene sine, noe som kan gi mer informasjon om ulike faktorer spiller inn på om barna faktisk er tilfreds med hvordan vennerelasjonene deres er.

Modell 2: Hvor fornøyd er du med ulike sider av livet ditt- vennene dine?

	B	SE	Oddsratio	Sig (p)
Psykisk vold:	-358	,162	,699	,028
Psykisk helse:	,529	,082	1,697	,001
SØS:	,266	,117	1,305	,023
Kjønn:	,019	,132	1,019	,886
Konstant:	,952	,500	2,591	,057

N= 4003

Missing: 304

Nagelkerke R square: ,048

Analysen på modell 2 viser at psykisk vold har en signifikant negativ effekt på vennskap da oddsratioverdien er under 1 (0,699), og er signifikant. Funnet viser at de som har opplevd psykisk vold har ca. 30 % mindre odds, for hvert steg opp, for å være fornøyd med vennene sine. Videre vil det bety om man går to steg opp i psykisk vold, å rapportere at man opplever psykisk vold ofte, vil sjansen minske med hele 90% på å rapportere at man er fornøyd med venner, sammenliknet med de som rapporterer ingen psykisk vold. Resultatet viser statistisk signifikans, at desto mer en har opplevd psykisk vold, jo lavere er oddsen for at en si at en er fornøyd med vennene sine. Sammenliknet med forrige analyse vises det her at psykisk vold er signifikant. Dette er interessant å videre utforske noen mulige bakenforliggende årsaker, da forskningen og tidligere litteratur jeg har benyttet ikke har tatt for seg årsaker til hvorfor en som opplever psykisk vold kanskje ikke er fornøyd med vennene sine.

Analysen som viser sammenhengen mellom psykisk helse og fornøydhet med venner en oddsrate på 1,697. God psykisk helse gir altså mer sannsynlighet for å være fornøyd med vennene sine, som vi ser gjennom en oddsratio over 1. Oddsratioen forteller oss at de som rapporterer god psykisk helse har en økning på ca. 69% større odds for hvert steg opp i psykisk helse. De som ikke er plaget med noen depressive symptomer og rapporterer god helse har 276%(69x4) større odds for å rapportere å være fornøyd med vennene sine sammenliknet med de som rapporterer dårlig psykisk helse. Resultatet viser statistisk signifikans. Her viser analysen en svakere odds på psykisk helse sammenliknet med modell 1. Dette er et interessant funn til å undersøke mulige grunner til hvorfor dårligere psykisk helse kan gi deg mindre odds for å være fornøyd med venner, samt til å videre undersøke mulige indikasjoner på hvorfor de som rapporterer dårligere psykisk helse har større effekt på å ikke ha en bestevenn enn å være fornøyd med venner.

SØS har også en høy oddsratio som er over 1 (1,305), som tilsier at hvert steg opp i SØS økes det med en odds på 30,5%, på å være fornøyd med venner. De med høyest SØS har da 90,5% større odds for å rapportere å være fornøyd med vennene sine

sammenliknet med lavest SØS. Dette resultatet viser et noe lavere resultat enn forrige modell, noe som kan være interessant å videre utforske eventuelle årsaker til. Dette var et forventet funn da tidligere forskning av Bakken, Frøyland & Sletten (2016, s. 119) viste at barn med lav sosioøkonomisk status var mindre fornøyde med vennene sine.

Kjønn viser derimot ikke en effekt på om en er fornøyd med vennene sine eller ikke, da den viser et ikke signifikant nivå som er over 0.05. Dette er et overraskende funn, da tidligere analyser og tidligere forskning har vist gjennomgående at det er i jenters favør (Rose, 2002; Kvello, 2010), og denne analysen viser at kjønn ikke har en signifikant effekt.

Nagelkerke r-square viser en lav forklaringsverdi til de uavhengige variablene på 4,8%. Dette er en lav forklaringsvarians, som tilsier at det er andre faktorer og årsaker til om et barn er fornøyd eller ikke med vennene sine.

Neste modell viser om barna rapporterer å ha noen å være med i friminuttene, dette spørsmålet er tatt med for å utforske vold og andre faktorer sin effekt på et aspekt ved vennskap som er kategorisert som et svakere aspekt ved vennsapsrelasjoner. Dette spørsmålet ligger også under fenomenet «skolevenner», som er venner man kanskje bare er med i friminuttene og på skolen, men ikke har særlig dyp relasjon til eller er med på fritiden utenom skole.

Modell 3: Har du noen å være med i friminuttene på skolen?

	B	SE	Oddsratio	Sig (p)
Psykisk vold:	-,433	,223	,649	,052
Psykisk helse:	1,248	,140	3,483	,001
SØS:	,658	,190	1,931	,001
Kjønn:	,627	,220	1,873	,004
Konstant:	-,551	,657	,577	,402

N= 4008

Missing: 299

Nagelkerke R square: ,154

Her viser resultatet at psykisk vold har en negativ effekt på vennskap, da oddsratioen er under 1 (0,649). Dette vil si at en har 35% mindre odds på for å rapportere å ha noen å være med i friminuttene på skolen. Samtidig viser resultatene en ikke-signifikansnivå med en verdi på 0,52 på om en har noen å være med i friminuttene på skolen, men ettersom p-verdien er så på grensen til et signifikant nivå, så skal den diskuteres litt nærmere da det kan være type 1 eller type 2 feil foreliggende. Dette var overraskende, da tidligere forskning støtter opp at psykisk vold kan negativt påvirke ens sosiale relasjoner (Thoresen et al, 2019).

Psykisk helse viser en odds på 3,483, som forteller oss at det foreligger en økning på 248% for hvert steg opp i psykisk helse variabelen på om en har noen å være med i friminuttene. Dette er også den høyeste oddsen analysen har vist, og er det sterkeste

funnet av alle uavhengige variabler i oppgaven. Funnet var et overraskende høyt funn, men samtidig er dette blitt bekreftet av Rose (2002) at barn med depressive symptomer gjerne trekker seg unna sosiale sammenkomster.

SØS viser en oddsrate på 1,931, som forteller oss at for hvert steg opp på SØS, har man 93% større odds å ha noen i friminuttet. Dette tilsier om man har høy SØS har man 279% (93x3) større odds for å ha noen å være med i friminuttet sammenliknet med de med lavest SØS. Her er alle resultatene signifikante. Dette er den høyeste odds for SØS av mine analyser, noe som er et interessant funn for videre diskusjon for å undersøke videre ulike aspekt ved vennsapsrelasjoner.

Kjønn viser her et signifikant resultat, og viser at det å være jente gir deg 1,87 ganger (87%) økning på odds for å rapportere at man har noen å være med i friminuttet på skolen. Denne analysen har en større oddsratio enn tidligere analyse, noe som er et interessant drøftingsmoment da det viser kjønnsforskjeller, noe som vi skal drøfte videre inn i diskusjonen.

Her viser nagelkerker r-square 0,154, som viser forklaringsvariansen for de uavhengige variablene til den avhengige variabelen ligger på 15%, som er den høyeste forklaringsvariansen av mine tre analyser.

4.8.1 Oppsummering av funn

Analysene mine viser at det å oppleve psykisk vold har en negativ effekt på om man er *fornøyd med vennene sine*, og en har 30% mindre odds for være fornøyd med vennene sine på hvert steg opp i opplevelsen av psykisk vold. Samtidig viser analysene noe som er interessant, at det å oppleve psykisk vold ikke har en signifikant effekt om en har minst en fortrolig venn. Den siste analysen å *ha noen å være med i friminuttet* viste også et ikke-signifikant nivå på om psykisk vold har en effekt på å ha noen å være med i friminuttene, samtidig foreligger det en stor usikkerhet om dette, og dermed skal den diskuteres videre.

Psykisk helse viser gjennomgående i de tre ulike analysene at det å ha god psykisk helse gir veldig større odds for å rapportere å *være fornøyd med venner, minst ha en venn og å ha noen å være med i friminuttene*. Psykisk helse har størst effekt, med en effekt på 248% for hver økning på om en *har noen å være med i friminuttene*. Dette resultatet gir dermed de som rapporterer god psykisk helse 992% (248x4) større odds for å ha noen å være med i friminuttene, sammenliknet med de som rapporterer dårlig psykisk helse. Tidligere litteratur støtter disse funnene, at dårlig psykisk helse kan gi en negativ effekt på vennsaps og relasjonsbygging (Rose, 2002; Reneflot et al, 2018; Skogen et al, 2018, s. 21; Wetterhus et al, 2020).

SØS i likhet med psykisk helse viser også et signifikant resultat i alle mine tre analyser, at det å ha høyere sosioøkonomisk status gir en økning i odds for å rapportere å *være fornøyd med venner, minst ha en venn og å ha noen å være med i friminuttene*. I likhet med psykisk helse, har også SØS størst effekt på om en *har noen å være med i friminuttene*, med hele 193%. SØS viste også forventede funn, da lav sosioøkonomisk status har vært en faktor litteraturen har nevnt i tilknytning til dårligere vennsapsrelasjoner gjennom blant annet Sletten (2011), Kojan & Storhaug (2021) og Bakken, Frøyland og Sletten (2016), som alle i sin studie bekrefter at lavere sosioøkonomisk status gir dårligere vennsaps og mindre fornøydhet på vennsaps til barn.

Kjønn viser det samme som psykisk vold, bare motsatt, at det ikke har en effekt hvilket kjønn du har om en er *fornøyd med vennene sine*, men det har en effekt på om *man minst har en venn eller noen å være med i friminuttene*. Resultatene viser videre at det er i jentenes favør, og det er jenter som har størst odds på analysene. Den analysen med høyest oddsrate var om en *har noen å være med i friminuttene*, og den viste at jenter har 87% større effekt enn gutter.

Mine to første analyser har et lavt Nagelkerker R-square nivå, som omhandler om de uavhengige variablene er gode forklaringer til den avhengige variabelen. Den med høyest nivå har som viser en god R^2 , er Modell 3 om *man har noen å være med i friminuttene*, som ligger på 15%. Dette vil da si at av alle mine tre analyser er psykisk helse, sosioøkonomisk status og kjønn har en best forklaringsverdi til å *ha noen å være med i friminuttene*. Dette vises også gjennomgående i modell 3, ved at flesteparten av mine uavhengige variabler viste høye oddsratio-resultater, noe som kan forklare den høye forklaringsvariansen, sammenlikning med de andre analysene.

Kapittel 5: Diskusjon:

I dette kapittelet skal funnene av analysen diskuteres opp mot valgt teori og tidligere forskning for å svare på problemstillingen og forskningsspørsmålet. Først skal psykisk vold diskuteres, før det går videre over til psykisk helse som har vist seg å være en sentral faktor til forklaring av fraværende vennskap og som påvirker ulike vennskapsaspekt hos barn. Til slutt skal det diskuteres litt kortere om sosioøkonomisk status (SØS) og kjønn. Dette er på bakgrunn av disse variablene vurderes som kontrollvariabler og ikke er oppgavens hovedfokus, men samtidig to viktige variabler som både litteraturen nevner er viktige for å forstå vennskap til barn, men også viser seg viktig i mine analyser.

5.1 Psykisk vold

En sentral faktor som tidligere forskning nevner kan forstyrre utviklingen til et barn, er opplevelsen vold og overgrep (Aakvaag, Thoresen & Strøm, 2019, s. 25). Samtidig viser litteraturen at fins det svært lite forskning på hvilken betydning psykisk vold har for sosiale relasjoner (Thoresen & Hjemdal, 2014, s. 137; Aakvaag, Thoresen & Strøm, 2019, s. 112), og mye av det vi vet i dag er basert på forskning på fysisk og seksuell vold, da disse er mest forsket på (Killen, 2004;2015; Aakvaag, Thoresen & Øverlien, 2016, s. 274; Stoltenborgh, Bakermans-Kranenburg, Alink & van IJzendoorn, 2015). Tidligere studier støtter generelt opp om at vold har en betydelig innvirkning på dannelsen av vennskapsrelasjoner (Aakvaag, Thoresen & Strøm, 2019, s. 25; Birkeland et al, 2019, s. 111), derfor er det overraskende funn at to av mine analyser viser et resultat som er ikke-signifikant. Ettersom lite av forskningen jeg har funnet og benyttet meg av, ikke har basert seg spesifikt mot psykisk vold er dette utfordrende å vite de fulle konsekvensene av. Dermed må det antas at mange av konsekvensene for psykisk vold tilsvarer de konsekvensene som nevnes i litteraturen når dem skriver «vold», men dette skal fremdeles drøftes og reflekteres rundt årsakene til funnene mine.

I denne analysen fant vi at psykisk vold har en signifikant effekt kun på det å være *fornøyd med vennene sine*. Det å *ha noen å være med i friminuttene* vurderes som usikkert da signifikansnivået er litt høyere enn 0,05, og skal drøftes ved å se på forklaringer som viser til om resultatet vurderes signifikant, men også ikke signifikant, som resultatet viser. Samtidig stiller jeg meg kritisk til om funnene faktisk kan tilbakeføres til populasjonen nettopp på bakgrunn av at den faktisk er ikke-signifikant med et så på grensen til akseptabelt nivå. Videre vises det at psykisk vold ikke har en effekt på det å ha en *nær og fortrolig venn*. Dette skal nå gjennomgås nærmere ved hjelp av Erikson (2000) teori og tidligere forskning. Før jeg går inn i nyansene av effekten psykisk vold har for ulike aspekt ved vennskap, er det sentralt å vise til en generell en forklaring til hvorfor psykisk vold har en negativ effekt på vennskap sett fra Eriksons (2000) teori.

Selv om spørsmålet som stilles til elevene som omhandler psykisk vold tar utgangspunkt i de 12 siste månedene, vet man samtidig at opplevelsen av vold øker sjansen betydelig for flere slike erfaringer i barndommen (Hafstad & Augusti, 2019, s. 155). Dermed kan det antas at for mange barn som har opplevd psykisk vold de siste 12 månedene, også ha opplevd volden fra tidlig alder, og at dette har vært en vedvarende livssituasjon for dem. Ved å ta utgangspunkt at psykisk vold har vært en vedvarende opplevelse gjennom hele livet, kan man forstå det gjennom Eriksons (2000) teori, første fase om

grunnleggende tillit, som en generell forklaring til hvordan psykisk vold kan virke inn på barns vennskap negativt. Dette skal jeg nærmere gå inn på.

Ifølge Erikson (2000) dannes det i tidlig alder en mistillit til omsorgsgiveren hvis grunnleggende behov ikke blir tilfredsstillt og møtt. Gjennom opplevelse av psykisk vold vil de emosjonelle behovene ikke bli møtt på en tilfredsstillende måte, noe som kan føre til en generell mistillit til andre (Erikson, 2000, s. 243). Denne mangelen på tillit kan gjøre det vanskelig for barnet å danne relasjoner basert på en grunnleggende mistillit som ligger latent i kroppen, som kan vises i deres forhold til andre. Vold i barndommen oppleves som et tillitsbrudd og kan derav videreføres inn i andre relasjoner. Med dette vil det å skape relasjoner til andre være utfordrende, da et nært og sterkt vennskap som nevnt bygger på kjærlighet, tillit og åpenhet (Natland, 2008, s. 30; Kvello, 2010, s. 135; Borge, 2009, s. 5) og dette vil kunne være vanskelig å innfri, da utviklingen av disse komponentene ikke har blitt utviklet, som følge av psykisk vold. Gjennom litteraturen vises det at sosiale relasjoner kan være utfordrende og problematiske for mange barn som har opplevd psykisk vold, og dette er på bakgrunn av å utsettes for langvarig mishandling, press og stress som igjen kan ha negativ effekt på hjernens utvikling (Aakvaag, Thoresen & Strøm, 2019). Når miljøet rundt barnet blir utrygt, vil dette kunne forstyrre de grunnleggende forutsetningene for en normal utvikling (Holt & Hafstad, 2016), som blant annet den grunnleggende tilliten som skal bygges (Erikson, 2000). Psykisk vold har en effekt på vennsapsrelasjoner, men min analyse viser at det er nyanser på disse effektene, og disse skal nå gjennomgås.

Analysene mine viser noen variasjoner i styrke, samt at det er bare en analyse vi kan si for sikkert at psykisk vold har en effekt på, og det er effekten psykisk vold har på å være *fornøyd med vennene sine*. Det vises i analysen at *fornøyd med venner* har det høyeste oddsratioen på psykisk vold. Forklaring til hvorfor psykisk vold har en kun effekt på å være *fornøyd med venner*, kan være ulike grunner til som vi nå skal gjennomgå

Vi bygger selvbildet vårt basert på andres reaksjoner og tolkninger (Schieffloe, 2011, s. 293). Ved at barn som opplever psykisk vold kan oppleve en mangel på ros, komplimenter og bekreftelse fra omsorgsgiver, kan det føre til at barnet ikke utvikler et stabilt og positivt selvbilde og selvidentitet (Branje, de Moor, Spitzer & Becht, 2021). Dette kan resultere i usikkerhet om ens egen identitet, verdier og tilhørighet i samfunnet og relasjonene man inngår i (Erikson, 2000). Samtidig kan barnet utvikle mistillit til andre, da de kanskje tror at andre barn også har negative tanker om dem, på grunn av det de har hørt fra foreldrene. Hvis for eksempel barnet kontinuerlig opplever negative kommentarer og psykisk vold, og ikke opplever positiv ros, kan dette forstyrre en stabil og positiv selvidentitet (Branje, 2022). Dette vil kunne gjøre at identiteten til barnet blir ustabil, og kan resultere i å havne i en forvirringsfase, som Erikson (2000) femte fase om identitet versus rollekonflikt omhandler. Fraværet på vennskap og å *ikke være fornøyd med vennene sine* vil også virke inn på individet og opplevelsen av et positivt selvbilde. Samtidig vil utviklingen av en forvirringsfase i femte stadie «identitet versus rollekonflikt» kunne føre til en isolasjon som skjer i Eriksons sjettede stadie (2000, s. 15) på bakgrunn av forvirring rundt identitet og mangel på sikker og trygg identitet, som videre kan føre til ensomhet og psykiske problemer i sjettede stadie. Ensomhet og psykiske problemer vil igjen kunne føre til en misnøye med vennskap, som kan være en mulig forklaring til funnet om å *ikke være fornøyd med vennene sine*.

Opplevelsen av skam er sterkt forbundet med utsettelsen for vold (Killen, 2015), og den kan ha en direkte sammenheng med dårligere helse. I tillegg kan et barn som opplever

vold, og samtidig ikke en trygg venns­kaps­relasjon å dele dette med, kan oppleve ensomhet og traumer (Birkeland et al, 2019, s. 113). Å føle på skam er også forbundet med tristhet, negativt selv­bil­de, angst og depresjon (Thoresen, Myhre, Rueness & Strøm, 2019), noe som kan føre til generelt mindre fornøydhet med livet. Dermed kan det antas at dette videreføres til å være mindre tilfreds med vennene sine også som også kan være en forklaring til funnet om at psykisk vold gir mindre odds for å være *fornøyd med vennene sine*.

En av analysene mine viser at psykisk vold ikke har en effekt på å ha *en nær og fortrolig venn*. Dette vil si at de som har opplevd psykisk vold og de som ikke har opplevd vold, har ikke en statistisk forskjell i opplevelsen av nære venner. Dette indikerer at opplevelsen av nære vennskap ikke nødvendigvis er knyttet til psykiske voldserfaringer, og at andre faktorer kan spille en rolle i dannelsen av slike relasjoner, dette er overraskende da det forventede funnet var at alle skulle ha en signifikant effekt på bakgrunn av den tidligere forskningen. Dette skal diskuteres videre.

En forklaring til funnet mitt om at psykisk vold ikke har en signifikant effekt på å ha *minst en nær og fortrolig venn* kan være om man tar utgangspunkt i spørsmålene som stilles om opplevelsen av psykisk vold. Spørsmålet starter som følger: *Tenk på de siste 12 månedene. Har dine foreldre/foresatte...»*. For noen av barna kan den psykiske volden ha oppstått i løpet av de 12 siste månedene, eller kanskje bare det siste halve året. Dette kan være grunnet av en livskrise eller omfattende endringer hos foreldrene, som skilsmisse, dødsfall, økonomiske problemer, arbeidsledighet eller for eksempel at en ny partner til en av foreldrene kommer inn i livet til barnet. Etersom spørsmålet tar utgangspunkt i at man har opplevd psykisk vold i løpet av de 12 siste månedene kan de etter Eriksons (2000) teori om de grunnleggende behovene fått disse dekt fra tidlig alder. Ved at de har fått sine behov dekt, hatt en trygg tilknytning og utviklet en grunnleggende tillit, kan denne igjen videreføres til andre sosiale relasjoner. Den grunnleggende tilliten som er utviklet gjennom trygg tilknytning tidligere i livet kan overføres til andre sosiale interaksjoner, og dette legger grunnlaget for å etablere sterke vennskap på lik linje med de som ikke har opplevd vold. Litteraturen viser at sosial støtte, gjennom vennskap, er en av de viktigste faktorene som fremmer god helseutvikling i etterkant av store belastninger (Brewin, Andrews, & Valentine, 2000, sitert i Thoresen & Hjemdal, 2014, s. 137), og kan utvikle resiliens hos barnet. Dette vil gjøre at en har tillit til andre sosiale relasjoner, og med det utvikle gode vennskap på lik linje som de som ikke har opplevd vold. Derfor er mulig at de nå har et enda nærmere forhold til sine beste venner enn tidligere i livet, og derfor vil ikke volden som har skjedd i løpet av de 12 siste månedene, nødvendigvis påvirke de allerede etablerte venns­kaps­relasjonene. Dermed vil volden nødvendigvis ikke virke like ødeleggende for allerede etablerte relasjoner og disse relasjonene vil igjen bidra til resiliens og en beskyttende effekt mot volden, da disse vennskapene kan ha oppstått for flere år siden, og dermed vil det ikke ha en effekt på å ha *en nær og fortrolig venn*.

Samtidig vil også et barns resiliens være en faktor for om en klarer å etablere nye venns­kaps­relasjoner og kan forklare hvorfor barn som har opplevd psykisk vold ikke kan tilskrives en effekt til å ha *en nær og fortrolig venn*. Resiliensen er individuelt og personavhengig, som omhandler en persons evne til å klare seg bra, og her med tanke på venns­kaps­relasjoner, på bakgrunn av stressfulle hendelser eller livssituasjon, og da psykisk vold i hjemmet (Kvello, 2012, s. 79). Dette vil være individuelt, og om en har opplevd psykisk vold vil dette være en faktor for å forklare å fortsatt ha venns­kaps­relasjoner. Barn som har god resiliens og motstandsdyktighet vil dermed ha

større mulighet for å utvikle nære vennskap, da den psykiske volden ikke har påvirket dette barnet i like stor grad på den relasjonelle delen.

Videre i analysen viser resultatet på psykisk vold variabelen på *å ha noen å være med i friminuttene* et ikke-signifikant nivå, men det er stor usikkerhet rundt dette funnet da det viser et resultat som er svært på grensen til akseptabelt. Dette resultatet skal dermed drøftes videre, sett på fra begge sider, men at det endelige svaret er *vi vet ikke for sikkert* ettersom den er så på grensen til signifikant. Først skal det drøftes og vises til forklaringer som kan vise til at psykisk vold har en negativ effekt på *å ha noen å være med i friminuttene*. Deretter skal jeg vise til en forklaring til hvorfor jeg tror *å ha noen å være med i friminuttet og sammen med å ha en nær og fortrolig venn* viser to ikke-signifikante nivå.

Tidligere forskning har vist at barn som utsettes for vold i barndommen har en negativ effekt på hjernens utvikling, og utviklingen av sosiale relasjoner (Aakvaag, Thoresen & Strøm, 2019; Holt & Hafstad, 2016). Sosiale arenaer, som et friminuttene på skolen, kan være spesielt utfordrende for barn som har opplevd vold. Gruppe og gjeng-tilhørighet kan føre til følelser av utilpasshet og isolasjon for barn som ikke er en del av disse, og dermed kan generelle «skolevenner», som man bare er med i skolerelaterte sammenhenger bli utfordrende å danne. Forskning indikerer at mange barn som opplever vold også blir utsatt for mobbing på skolen (Augusti, 2023 s. 118; Birkeland et al, 2019, s. 115), noe som ytterligere forsterker utfordringene med å danne og opprettholde sosiale relasjoner i et friminutt. Opplevelsen av mobbing viser at det henger også tett sammen med problemer med psykososial tilpasning og problemer med sosiale relasjoner (Birkeland et al, 2019, s. 115). Dette kan skape en barriere for barnet, og være en årsak til å ikke *ha noen å være sammen med i friminuttene*, da de kan oppleve seg ekskludert og ensomme av andre elever på skolen.

Samtidig som mange barn kan oppleve mobbing og utestenging, vises det at barn som opplever psykisk vold har en barriere mot å søke sosial støtte (Birkeland et al., 2019, s. 111). Dette kan henge sammen med å ikke *ha noen å være med i friminuttene*. Dette kan både være på bakgrunn av redsel for å ikke bli trodd eller det å få negative tilbakemeldinger eller på bakgrunn av dårlig selvbilde og mangel på mot. Dårlig selvbilde kan være en faktor for en målrettet tilbaketreking fra sosial samhandling (Hetherington & Stoppard, 2002), der man målrettet avviser sosiale relasjoner eller sosialt samvær på bakgrunn av en følelse av å ikke høre til, eller mangel på sosial støtte. Dårlig selvbilde og selvfølelse som en faktor for denne distanseringen vil stamme fra en opplevelse av vold i barndommen (Aakvaag, Thoresen & Øverlien, 2016, s. 274), der man har blitt avvist av en forelder, blitt fortalt man ikke er god nok eller tillagt egenskaper ved seg som ikke er sanne (Killen, 2004, s. 46). Dette igjen omdannes til en form for skam (Killen, 2015), som internaliserer seg i kroppen til barnet. Dette gjør at en kan føle at *alle* synes det er noe feil med deg og at *alle* ser ned på deg, selv om det ikke er sannheten, og dermed avviser man heller andre og trekker seg unna friminutter for å beskytte seg selv. Dermed vil friminutter kunne være utfordrende for barn som har opplevd vold, da dårlig selvbilde og selvfølelse gjør at en er usikker på seg selv og egen identitet, som igjen blir en faktor for selvdistanisering i friminutter og minsker dermed sjansen for å etablere «skolevenner», som er venner du bare er med i skolerelaterte settinger som Natland (2008) forklarer er «bindestreksvennskap».

Sosial identitet blir skapt i samvær med andre, dette kan gjelde samværet av nære relasjoner som en bestevenn, men også generelt å ha ikke like nære relasjoner som en

«skolevenn», mangelen på dette samværet vil likevel kunne gi manglende bekreftelse på identiteten til barnet, og føre barnet i en forvirringsfase som Erikson (2000) forklarer. Når barnet mangler tillit og forståelse for sin egen identitet eller føler seg usikker på hvem de er, kan de oppleve sosiale situasjoner, som friminutter, som vanskelig eller truende. Sosiale sammenkomster og arenaer kan fremheve behovet for å finne sin plass blant jevnaldrende (Erikson, 2000, s. 254) og dette kan være utfordrende om du er i en forvirringsfase og du sliter med å finne din plass blant jevnaldrende i friminutter, og dermed blir det å få «skolevenner» utfordrende. Dermed vil man kunne forstå at voldsutsatte barn heller trekker seg unna sosialisering, både på bakgrunn av den sosiale utviklingen som ikke har blitt utviklet, men også på bakgrunn av redsel for å få negative reaksjoner. Likheter er også en av komponentene som kan kreves for noen for å utvikle et nært forhold (Laursen, 2017), og om en føler seg ulik alle andre, på bakgrunn av voldsopplevelsene kan dette være en hemmende effekt for å finne sin plass blant jevnaldrende i friminuttet. Dette kan være årsaker til hvorfor psykisk vold eventuelt har mindre odds for å ha noen å være med i friminuttet enn de som ikke har opplevd psykisk vold. Dette stiller jeg meg kritisk til faktisk kan generaliseres til populasjonen, da denne analysen viser egentlig viser et ikke-signifikant nivå. Samtidig ligger dette nivået på grensen til akseptabelt, og dermed vil dette kunne vært en forklaring til hvorfor psykisk vold kunne hatt en negativ påvirkning på vennsrelasjoner.

Tidligere forskning hevder at psykisk vold er den mest skadelige formen for vold, og kan gi store belastninger for barnet (Killen, 2004, s. 44). Dermed synes jeg at de to siste funnene, å ha noen å være med i friminuttet og å ha en nær og fortrolig venn er overraskende ved at de viser to ikke-signifikante resultat. På bakgrunn av dette skal jeg reflektere og drøfte litt kritisk rundt hvorfor disse analysen viser et ikke-signifikant nivå. En av årsakene til dette kan som tidligere sagt, være basert på måten jeg måler psykisk vold på i denne oppgaven.

Det kan tenkes at kanskje en grunn til at denne analysen ikke har en effekt er nettopp på bakgrunn at den måler bare det siste året. Opplevelse av psykisk vold i barndommen blir ikke fanget opp, og omfanget av barn som faktisk har opplevd/oplever psykisk vold vil kunne minskes. Litteraturen viser at å oppleve vold en gang øker sjansen for å oppleve det flere ganger (Hafstad & Augusti, 2019, s. 155), dermed vil det være mange av barna som har opplevd psykisk vold helt fra barndommen. Dette er problematisk ved en studie på psykisk vold. Som tidligere nevnt er psykisk vold dynamisk og kan fremkomme ulikt ettersom den rommer ulike aspekt. Hele fenomenet *psykisk vold* rammes nødvendigvis ikke heller i denne studien, men et aspekt ved det. For eksempel fremkommer det ingen spørsmål til elevene som omhandler avvising eller ignorering, gjentatte ganger å bli gjort narr av eller fortalt man ikke kan klare noen ting. Dette er også viktige aspekt ved psykisk vold, men som dataen jeg har ikke omfatter. Dermed mener jeg at det er mange flere i datasettet som jeg benytter, som opplever psykisk vold, men som ikke fanges opp på bakgrunn av både at spørsmålene som stilles ikke rommer hele fenomenet, men også på bakgrunn av at det tar for seg de siste 12 månedene.

Det vil være mange barn som ikke nødvendigvis bor hos sin biologiske familie, og blitt tatt ut av hjemmet, kanskje nettopp på bakgrunn av volden. Så når spørsmålet tar utgangspunkt i de 12 siste månedene vil også mange av barna rapportere «nei, aldri» på spørsmål om opplevelse av vold, ettersom de ikke opplever dette *lengre*, da noen kanskje bor i fosterhjem eller hos andre familiemedlemmer. Noen av barna kan ha flyttet frivillig hos en annet familiemedlem eller kanskje det var en stemor eller stefar som ikke er i livet lengre som utøvde den psykiske volden i tidlig alder. Dermed vil det gjennom

utformingen av spørsmålet være mange barn som trykker at de ikke har opplevd å bli truet med vold eller truet med å bli kastet ut hjemme fra, nettopp fordi dette ikke har skjedd det siste året, men det kan ha skjedd for 5-6-7 år siden, eller være en realitet de har levd gjennomgående i barndommen. De som derimot rapporterer å ha opplevd dette er kanskje nye til psykisk vold, da dette kan ha oppstått nylig, og dermed er vennskapene allerede etablerte, som igjen skaper en barriere mot konsekvensene av psykisk vold, som dermed gjør at det ikke blir fanget opp.

Etter denne diskusjonen mener jeg bakgrunn av mine nevnte årsaker til hvorfor psykisk vold ikke viser en signifikant effekt, at funnene *å ha noen å være med i friminuttet og å ha en nær og fortrolig venn* kan være preget av hvordan spørsmålet er formulert. Jeg må poengtere at jeg er overrasket og syns dette samtidig er litt rart, på bakgrunn av all tidligere forskning som alle viser årsaker til at vold kan påvirke sosiale relasjoner, samtidig må det understrekes at psykisk vold er den formen for vold som er minst forsket på, og dermed kan min forskning være med på å sette psykisk vold i større fokus. Samtidig har analysen min funnet ut at nylig psykisk vold har en mindre effekt enn først trodd på vennsapsrelasjoner, og dermed vil det si at det er andre foreliggende årsaker til hvorfor barn kan oppleve dårlige vennskap, som psykisk helse, sosioøkonomisk status og kjønn. Alle disse tre nevnte har vist en signifikant effekt på vennsapsrelasjoner, og disse skal vi nå gå igjennom for å vise hvorfor disse kan være viktige faktorer for å forklare ungdommers vennsapsrelasjoner.

Videre viser min analyse at alle modellene på psykisk helsevariabelen et signifikante resultater for at dårligere psykisk helse har en negativ effekt på ulike aspekt ved vennskap. Samtidig viser analysene ulikheter i nyanser på denne effekten. Først skal det gjennomgås en generell forklaring til hvorfor psykisk helse har en gjennomgående stor effekt i alle mine analyser, før jeg går videre inn i variablenes nyanser.

5.2 Psykisk helse

For å forstå dypere hvorfor psykisk helse har en signifikant effekt på ulike vennsapsrelasjoner skal Eriksons (2000) femte fase om de psykososiale stadiene benyttes. Den strekker seg fra ungdomsårene til tidlig voksenalder, og omhandler at individet utforsker sin identitet versus rolleforvirring. I denne fasen opplever ungdommene en indre konflikt mellom å utvikle en stabil identitet og å føle seg forvirret eller usikker på sin rolle og plass i samfunnet.

Når vi anvender Eriksons (2000) teori på å forstå hvorfor barn med dårlig psykisk helse kan ha vanskeligheter i vennsapsrelasjoner, kan vi tolke dette gjennom å se det fra identitetsutviklingen som skal skje. Barn med dårlig psykisk helse kan oppleve en forstyrrelse i denne identitetsutviklingsprosessen, der de sliter med å danne en stabil og positiv selvidentitet. Ved å ikke ha et stabilt og positivt selvilde og identitet, kan de føle seg usikre på hvem de er, hva de står for og hvordan de passer inn i samfunnet og relasjonene en er i, som kan påvirke den psykiske helsen. Denne indre forvirringen ved å ha en forstyrrelse i identitetsutviklingen, kan resultere i en manglende evne til å etablere og vedlikeholde sunne vennsapsrelasjoner. I denne fasen legges det videre vekt på at selvet blir bekreftet, og her søker man bekreftelse av de rundt (Schiefløe, 2011, s. 327). Hver gang en atferd utspilles bekreftes identiteten ved at en får de samme regelmessige svarene og bekreftelsen. Dette gjør at identiteten bekreftes, og om miljøet svarer inkonsekvens kan barnet oppleve et forvirrende og forvrengt bilde av seg selv (Bunkholdt, 2000, s. 206; Branje et al, 2021). Det nære miljøet til barnet vil være

foreldre og familie, venner eller andre barnet jevnlig omgås med. Om barnet ikke får de jevnlig bekreftelsene, gjennom positiv bekreftelse eller motivering av de rundt i miljøet, vil barnet kunne oppleve en innvendig identitetskonflikt som Erikson forklarer. Dette vil være en hemmende faktor for vennskapsdannelse for barn, da en kan oppleve å få uklar identitet og en forvirring innvendig. Ungdom med uklare identitetsbilder og som opplever en forvirring innvendig, kan en gjerne få nedsatt selvfølelse og å ha en nedsatt selvfølelse er svært vanlig når man har dårlig psykisk helse (Skogen et al, 2009). Når individet ikke har en klar forståelse om hvem man er og hva man faktisk står for, kan denne forvirringsfasen virke vedvarende, og dermed vil det å utvikle vennskap virke utfordrende og vanskelig å håndtere, da man ikke vet sin plass i samfunnet eller hvem man faktisk er. I en forvirringsfase, søker en gjerne kontakt med andre jevnaldrende i samme situasjon. Å ha nære relasjoner til andre kan være spesielt sentralt og kan benyttes som en ressurs i hverdagen. Ungdom legger vekt på å ligne på andre, og likhet er gjerne en forutsetning for vennskap (Laursen, 2017) og forutsetning for tilhørighet og kilde til sikker identitet.

Når individet ikke har en klar forståelse av sin egen identitet, kan det påvirke deres evne til å engasjere seg i dyp og meningsfull interaksjon med andre, særlig jevnaldrende (Schiefløe, 2011). Barn med dårlig psykisk helse kan oppleve å mangle tillit til seg selv på bakgrunn av mangel på identitetsbilde (Erikson, 1968). Denne mangelen på tillit til seg selv kan videreføres til mangel på tillit til andre (Lauveng, 2018, s. 64), og de kan føle seg uverdige av å ha nære vennskapsbånd eller tvile på om de kan bidra positivt til vennskapene sine. Dette igjen kan føre til en tilbaketrekking for å være sosial, på fritiden eller på skolen, som igjen kan føre til en isolasjon, målrettet eller ufrivillig. På denne måten kan Eriksons (2000) teori om identitetsutvikling gi innsikt i hvorfor barn med dårlig psykisk helse kan ha vanskeligheter i vennsapsrelasjoner. En manglende evne til å etablere en stabil identitet kan føre til en svekkelse av sosiale ferdigheter og en tendens til å unngå eller avvise nære relasjoner (Branje, 2022).

Resultatene mine viser at de med dårlig psykisk helse er de som har svakere vennerrelasjoner, det vises at de har færre å være med i friminuttene, har dårligere nære vennskap og er generelt ikke fornøyd med vennskapene sine. Samtidig innad i analysene fins det nyanser på størrelse effekten til resultatene mine, som vi nå skal se litt nærmere på.

I min analyse vises det at dårlig psykisk helse har størst effekt på å *ha noen å være med i friminuttene*, der psykisk helse som variabel er viktigst for denne formen for vennsapsrelasjoner. Gjennom å være i en forvirringsfase som Erikson (2000) beskriver, kan som nevnt tidligere, disse barna oppleve manglende tillit (Lauveng, 2018, s. 64) til seg selv og et svekket identitetsbilde, som igjen kan føre til en tilbaketrekking for relasjoner på bakgrunn av svekkelse i sosiale ferdigheter. Opplevelse av å slite med å finne sin plass i samfunnet kan barnet også slite med i denne forvirringsfasen. Et friminutt kan kategoriseres som en sosial arena, der mennesket møtes og engasjeres i samhandling (Schiefløe, 2011, s. 359), og slike sosiale arenaer kan føles vanskelig å håndtere for barn som er i en forvirringsfase gjennom at en sliter med å finne sin plass i samfunnet. Når barnet mangler tillit til sin egen identitet eller føler seg usikker på hvem de er, kan de oppleve sosiale situasjoner som vanskelig eller truende. Sosiale sammenkomster og arenaer kan fremheve behovet for å finne sin plass blant jevnaldrende (Erikson, 2000, s. 254) og etablere nære relasjoner eller «skolevenner». Dermed kan en friminutts arena være noe som kan være spesielt utfordrende for barn som allerede opplever identitetsforvirring og sliter med å finne sin plass i samfunnet.

Det å velge å isolere seg enn å delta i sosiale sammenkomster er det Hetherington & Stoppard (2002, s. 622) kaller for «mållrettet distansering», altså at de bevisst trekker seg unna sosialiseringarenaer, som for eksempel friminutter, for å beskytte seg selv eller andre. Dermed i stedet for å risikere å bli avvist eller misforstått av andre, kan barnet velge å innta en mållrettet distansering på sosiale situasjoner helt. Det kan være basert av ulike grunner, men for eksempel at en føler seg usikre på hvordan en skal oppføre seg eller hva en skal si, og derfor ønske å heller isolere seg. Dårlig selvbilde kan være en faktor for mållrettet tilbaketrekning fra sosial samhandling, og dette er på bakgrunn av en følelse av å ikke høre til, eller mangel på sosial støtte (Hetherington & Stoppard, 2002). Dårlig selvbilde som en faktor for distansering i friminuttet, vil kunne stamme fra en usikkerhet innvendig, og blir igjen omdannet til en form for skam (Killen, 2015). Om et barn sliter med opplevelsen av skam, både på bakgrunn av dårlig psykisk helse, dårlig selvbilde eller det å distansere seg fra andre vil dette påvirke selvfølelsen til barnet. Dette er sentralt for opplevelse av vennskap eller å utvikle nye vennskap. Det skammen gjør er å internalisere seg i kroppen, og med dette gjøre at en kan føle at *alle* syns det er noe feil med deg og at *alle* ser ned på deg, selv om det ikke er sannheten, og dermed avviser man heller andre og trekker seg unna sosiale arenaer for å beskytte seg selv. Ved at skammen internaliserer seg i kroppen vil det bidra til å få barnet til å unngå sosiale arenaer, som friminutter, på bakgrunn av at en føler at alle ser ned på deg. Dermed vil dette også bidra til å opprettholde barnet i forvirringsfasen til Erikson (2000), og igjen virke hemmende for å få utviklet vennskskapsrelasjoner i friminuttene.

Vennskap kan være med å forsterke en tilhørighet og et fellesskap, «det er vi sammen mot resten av verden» - og med dette kan det være viktig for identitet (Frønes, 2011, s. 20). Slik kan selvet bli bekreftet gjennom at venner bekrefter identiteten, som igjen er en viktig faktor for identitetsutviklingen for barnet i ungdomstiden. Både gjennom følelse av at man passer inn i samfunnet, men også at en er «god nok» (Branje, de Moor, Spitzer & Becht, 2021). Samtidig vil det å føle at man ikke har et fellesskap, eller at man ikke finner sin plass i samfunnet, bidra til en hemmende faktor for å *ha noen å være med i friminuttet*.

Resultatene fra analysen viser videre at barn med dårlig psykisk helse har mindre odds for å ha *minst en nær og fortrolig venn* enn de med god psykisk helse. Et nært vennskskapsforhold bygges som nevnt på tillit og kjærlighet (Natland, 2008; Kvello, 2010) mellom partene. Gjennom Eriksons teori om forvirringsfasen er tillit til seg selv noe disse barna kan oppleve som utfordrende, og dette kan da videreføres til tillit til andre. Ved å ikke få bygget tillit mellom de to partene vil et nært vennskap være utfordrende å utvikle. Samtidig for at et vennskap skal fungere godt, er emosjonell intimitet, der tanker og følelser deles, en sentral faktor for styrken av relasjonen (La Greca & Harrison, 2005). Når et barn sliter med dårlig psykisk helse og ikke ønsker å dele dette med sin venn (Dyregrov, 2000, s. 76), kan det føre til dannelsen av en barriere mellom dem, som igjen svekker den emosjonelle intimiteten mellom dem. Emosjonell intimitet er avgjørende for å utvikle og opprettholde nære vennskap, da det innebærer evnen til å dele følelser, tanker og bekymringer på en åpen og tillitsfull måte (Kvello, 2010, s. 135). Barn som opplever depressive symptomer og dårlig psykisk helse kan gjøre at barnet opplever en rekke negative følelser, som skam og mangel på motivasjon (Wetterhus et al, 2020, s. 41) eller frykt for å bli avvist av vennen sin om en forteller følelsene sine (Dyregrov, 2000, s. 76). Dette kan føre til at barnet velger å holde tilbake sine følelser og unngå å åpne seg for vennen sin, av frykt for å bli misforstått eller ikke akseptert. Som et resultat dannes en følelsesmessig avstand mellom dem, og den tidligere intime forbindelsen

svækkes, og dette kan dermed være en årsak til at barn med dårlig psykisk helse kan ha dårligere nære vennsrelasjoner.

Dette kan også vises gjennom Eriksons (2000) teori om identitet. I en periode preget av depressive symptomer eller nedstemthet kan barnets identitet avvike fra det som er normen, ettersom en nedstemt sinnsstemning kan prege barnets atferd og opplevelse av seg selv. I løpet av denne perioden kan det nære miljøet, spesielt nære venner, ikke bekrefte barnets selvbilde på en positiv måte. For eksempel kan en venn komme med en frase som blir oppfattet som smertefullt eller sårende, for eksempel hvor «sur» eller nedstemt barnet ser ut eller oppfører seg, noe som igjen kan forsterke barnets forvirring og tvil om seg selv (Dyregrov, 2000, s. 77). Dette kan skape en barriere for sunne relasjoner, da barnet kan oppleve en følelse av at de ikke blir forstått eller akseptert av sine nærmeste venner i en periode preget av depressive symptomer. Samtidig blir også følelsene eller hendelsen som forklares minimalisert, noe som igjen kan føre til at en trekker seg unna (Dyregrov, 2000, s. 78).

Videre vises det at jo dårligere psykisk helse en har, desto mindre *fornøyde er man med vennene sine*. Tidligere har vi gjennomgått generelle årsaker til at barn med dårlig psykisk helse rapporterer dårlige vennsrelasjoner, samtidig viser analysene mine at de med dårlig psykisk helse har både færre å være med i friminuttene og mindre nære venner, dette i seg selv vil også kunne være en forklaring til hvorfor en med dårlig psykisk helse ikke er *fornøyd med vennene sine*. På bakgrunn av at du mangler dette i livet ditt eller at disse relasjonene er svakere kan dette påvirke om du føler deg tilfreds med venne en har.

Ved hjelp av Eriksons (2000) teori om individutvikling kan man forstå at individet her er i denne utviklingsfasen. Individet med dårligere psykisk helse kan oppleve utfordringer med å oppnå de nye forventningene og kravene som stilles i denne fasen. Dette igjen kan gjenspeile seg til hvor fornøyde man er med livskvaliteten sin, og derav vennsrelasjonene. Tidligere forskning viser at den psykiske helsen påvirker hvordan vi ser på livet generelt, om vi har en tendens til å tenke positivt eller negativt, og hvordan vi håndterer utfordringer og situasjoner som oppstår (La Greca & Harrison, 2005). Dette innebærer at den psykiske helsen vår har en innvirkning på hvordan vi ser på våre vennskap. Dette igjen kan være en forklaring på hvorfor barn og ungdom som har dårlig psykisk helse ikke opplever å ikke ha noen å være sammen med i friminuttene eller å føle seg uten en nær venn. Barn som opplever depressive symptomer og dårlig psykisk helse kan ha et forvrengt selvbilde og lav selvfølelse (Killen, 2015), noe som kan føre til en negativ vurdering av deres sosiale ferdigheter og evner til å etablere og opprettholde nære relasjoner (Skogen et al, 2009). Dette kan resultere i en opplevelse av misnøye med vennskapene sine, som kan forklare funnet at barn med dårlig psykisk helse er mindre *fornøyd med venner*.

Samtidig viser analysene mine at å *ha minst en nær og fortrolig venn* har litt mindre effekt enn å *ha noen å være med i friminuttene*. Dette skal undersøkes videre. En mulig forklaring på hvorfor dette spørsmålet kan ha noe mindre effekt, kan være knyttet til tidsperspektivet som spørsmålet tar utgangspunkt i. Når barn blir spurt om de har noen å være sammen med i friminuttene den siste uken, trenger det nødvendigvis ikke fange hele opplevelsen for barn av vennskap og sosial tilhørighet. Noen av barna som har dårlig psykisk helse kan ha nære venner som de har hatt gjennom flere år, og som de føler seg trygge og komfortable sammen med. Imidlertid kan det være perioder der disse vennskapene ikke er like aktive eller nære, enten på bakgrunn av en depressiv

periode, eller for eksempel på grunn av skiftende interesser, endringer i sosiale dynamikker. Som en forklaring kan enkelte barn med dårlig psykisk helse fortsatt ha en bestevenn, men benytte en målrettet distansering og trekke seg unna denne personen i depressive perioder på bakgrunn av at de føler på skam på bakgrunn av den psykiske uhelsen eller redsel for avvisning (Skogen et al, 2009). Videre kan man resonere med at i tilfeller hvor barn opplever sosiale arenaer som utfordrende, kan tilstedeværelsen av en fast venn fremstå som et mer betryggende alternativ enn å delta i større sosiale arenaer. Dermed kan det forklare en lavere effekt på *å minst ha en fortrolig venn enn å ha noen å være med i friminuttene*.

Det er viktig å anerkjenne at fravær av vennskap og dårlig psykisk helse kan ha en gjensidig påvirkning på hverandre, noe som skaper en sirkel av negativ påvirkning. Det er derfor utfordrende å fastslå nøyaktig hva som påvirker hva, men fraværet av nære vennskskapsrelasjoner kan føre til ensomhet, isolasjon og på sikt utenforskap. Tidligere forskning har funnet at så mye som 62% av personer som opplever utenforskap, kan tilskrives dårlig psykisk helse. Dårlig psykisk helse kan dermed påvirke om du har noen å være med i *friminuttene* eller *om du har en nær venn*, men også utenforskap og ensomhet kan igjen påvirke den psykiske helsen din (Wetterhus et al., 2020).

Rose (2002) forklarer at barn med depressive symptomer i større grad trekker seg vekk fra vennene sine eller ikke deltar i like stor grad på fritidsaktiviteter. Mange barn danner vennskap gjennom aktiviteter og om en ikke deltar på dette, kan sjansene for å danne og opprettholde vennskap minske. Barn med dårlig psykisk helse kan oppleve friminuttene som en utfordrende sosial arena som de ikke mestrer på samme måte som jevnaldrende som deltar og har et fellesskap gjennom aktivitetene de gjør på fritiden. Dette kan bidra til å opprettholde den eksisterende identitetsforvirringen Erikson (2000) forklarer, og hindre dem i å utforske og utvikle sunne sosiale relasjoner. Det å få bekreftet identiteten sin gjennom et fellesskap er noe Schiefloe (2011) poengterer som viktig for identitetsutvikling, noe som igjen går tilbake til viktigheten av likhet i et vennskap. Ungdom med uklare identitetsbilder og forventninger til seg selv kan lett få nedsatt selvfølelse (Santrock, 2016, s. 142), og usikker identitet, som igjen kan føre til depressive symptomer over tid (Branje, 2022). Ungdom legger vekt på å ligne på andre, og likhet er gjerne en forutsetning for vennskap (Laursen, 2017) og forutsetning for tilhørighet og kilde til sikker identitet.

På den ene siden kan dårlig psykisk helse påvirke vennskskapsrelasjoner negativt. Personer med psykiske helseproblemer kan oppleve å trekke seg tilbake fra sosiale aktiviteter eller benytte en «målrettet distansering» der man unngår å oppsøke venner. Om man har tidligere hatt nære venner, men nå har en depressiv periode og trekker seg vekk fra disse vennene og ikke er like åpen og ærlig med dem, så kan et resultat bli at det dannes en følelsesmessig avstand mellom dem, og den tidligere intime forbindelsen svekkes.

På den andre siden kan fraværet av vennskap forverre den psykiske helsen. Mangel på sosial støtte fra venner kan føre til følelsen av å ikke bli forstått eller akseptert, noe som kan forsterke negative tanker og følelser. Sosial støtte, som gis gjennom vennskap, er en av de viktigste faktorene for god helseutvikling som vises i litteraturen, og kan virke som en beskyttende faktor for individet (Brewin, Andrews, & Valentine, 2000, sitert i Thoresen & Hjemdal, 2014; Schiefloe, 2011). Derfor kan mangelen på vennskap bidra til utvikling eller forverring av psykiske helseproblemer som depresjon eller angst.

Konsekvensene av fravær av vennskap kan strekke seg videre i livet. Vedvarende depressive symptomer kan føre til skoleavbrudd og lavere sosioøkonomisk status (Borge,

2009). Samlet sett kan fraværet av vennskap og dårlig psykisk helse danne en negativ sirkel med gjensidig påvirkning, og det kan være utfordrende å fastslå hva som har påvirket individet mest. Videre har sosioøkonomisk status også vist en signifikant effekt på alle tre aspekt ved vennskap. Disse skal nå gjennomgås.

5.3 Sosioøkonomisk status

I de gjennomførte analysene mine viser det gjennomgående at sosioøkonomisk status har en signifikant negativ effekt på ulike aspekt ved vennsapsrelasjoner. Det kan være mange årsaker eller forklaringer på hvorfor, der noen av disse skal nå gjennomgås.

Som nevnt innebærer å ha lav sosioøkonomisk status lav økonomisk og materielle goder, samt kulturell kapital, som omhandler språklig kompetanse, beherskelse av kultur og dannelse (Heyerdahl- Larsen & Hansen, 2017, s. 131), noe som det sammensatte SØS-variabelen benyttet i denne studien inneholder. En forklaring til at generelt de med lavere SØS har svakere og dårligere vennsapsrelasjoner kan være mulighet til organiserte fritidsaktiviteter (Bakken, Frøyland & Slette, 2016, s. 122; Stefansen, 2004; Sletten, 2011). Det vises at fritidsarenaen er viktig for barn og unges identitetsutforming og livsutfoldelse (Stefansen, 2004, s. 109; Frønes, 2011). Samtidig viser litteraturen at deltakelse i organiserte aktiviteter kan være en indikator på barns deltakelse i samfunnet, og derav kan gjenspeiles i vennsapsdeltakelse. I et slikt perspektiv fremheves ofte fritidsarenaen som en viktig sosialisingsarena for å lære kultur, normer og regler (Stefansen, 2004, s. 110). Aktiv lek fra tidlig alder kan bidra til å utvikle evnen av sosialisering og er en viktig faktor for lek og samspill mellom barn (Mykletun & Knudsen, 2009, s. 55). Ved at aktiviteter er en viktig sosialisingsarena for videre utvikling av identitet, kan dette også henge sammen med å ha dårligere vennsapsrelasjoner. Ved at barn ikke har mulighet å delta på aktiviteter som legger til rette for samspill og lek, vil det igjen skape et skille mellom et barn med lav SØS versus et barn med høyere SØS, på bakgrunn av både det fellesskapet som dannes gjennom aktiviteten, men også at de kan snakke og oppføre seg ulikt. På den måten kan barnet enten bli sosial ekskludert (Sletten, 2011, s. 53), eller at den trekker seg unna på bakgrunn av at en føler at en ikke passer inn. Tidligere forskning viser at barn med lav SØS kan føle at en skiller seg ut blant venner og gjerne sammenligner seg med andre og dermed kan oppfatte seg selv og sin situasjon som annerledes. Dette kan barna oppleve ved å ikke ha de nyeste materielle godene, men også å ikke får lik ferie som andre eller å få feire bursdager på samme måte som andre (Kojan & Storhaug, 2021, s. 83).

Ved å benytte Eriksons (2000, s. 243) første fase, teorien om tillit og mistillit, kan dette være en mulig forståelsesramme. Hvis vi ser det fra dette stadiet vil man kunne forstå at om barn har levd i hjem som har vært preget av lav SØS, vil økonomien ha hatt en påvirkning for tillit i senere alder. Om barnet har opplevd å ikke motta, eller å få i tidlig alder, som mat til rett tid, det å ligge med skitten bleie for lenge eller ikke nok søvn på bakgrunn av støy i huset kan dette være eksempler på noe som kan gjøre et barn utrygt. Ved å ta denne mistilliten med seg videre i livet vil det å skape sosiale relasjoner og vennskap kunne være vanskelig. Selv om foreldrene har vist engasjement, kjærlighet og glede ovenfor barnet, vil det å ikke få de fysiologiske behovene dekt til rett tid, være en årsak for å skape en mistillit hos barnet. Utrygge arenaer, som for eksempel sosiale arenaer som et friminutt, der det kan bestå av støy, kaos og mange mennesker på samme sted, føles «kjent» på bakgrunn av barndommen og dermed vil noen av barna heller trekke seg unna slike arenaer. Når miljøet rundt barnet blir utrygt, vil dette kunne

forstyrre de grunnleggende forutsetningene for en normal utvikling (Holt & Hafstad, 2016).

Samtidig viser forskning at lav sosioøkonomisk status kan føre til mer konfliktfylt eller kaotisk hjem gjennom familiekonflikter. Dette fører videre til at forelderen tar i bruk mindre gode oppdragerstrategier som igjen kan få negative konsekvenser for barns psykiske helse (Bøe, u.å.; Bøe, 2015, s. 8). Ved opplevelse av familiekonflikter og mindre gode oppdragerstrategier, vil den trygge tilknytningen vært vanskelig å oppfylle, og barnet kan både føle mistillit til andre eller oppleve en forvirringsfase i ungdomsperioden. Ved å få utviklet en mistillit og en utrygg tilknytning til foreldre, vil dette gjenspeile seg til senere alder og kunne påvirke relasjonsdanningen videre negativt (Erikson, 2000), og kunne føre til en dårlig psykisk helse (Skogen et al, 2018, s. 46).

For å forstå dette litt dypere kan følelsen av å ikke passe inn, kan Erikson (2000) sin teori om rolleforvirring i den femte fasen vise til. Ved å ikke ha mulighet til å utforske egen identitet, gjennom å oppleve og utforske ulike roller, som for eksempel en rolle som «håndballspiller», kan føre til en forvirringsfase for individet. Dette er på bakgrunn av at individet ikke får utfoldet seg eller utforsket videre *hvem jeg er* i like stor grad som de med høy SØS (Santrock, 2016, s. 142). Gruppedeltagelse er sentrale for å ivareta våre sosiale behov og for å bekrefte sosial identitet (Schiefløe, 2011, s. 340). Gjennom å innta ulike roller i sosial aktivitet sammen i gruppe med andre kan dette bidra til en dypere forståelse av seg selv og en utvikling av identitet. Ved å ikke få bekreftet sin identitet gjennom å ta på seg ulike roller i like stor grad som de med høy SØS (Santrock, 2016, s. 143), kan en havne i en forvirringsfase, og med dette kan sosialisering med andre jevnaldrende bli utfordrende, da en opplever en usikkerhet om hvem en er og hvor en passer inn i samfunnet. Dette vil kunne være en forklaring til hvorfor de med lav SØS kan ha vansker med vennskap i større grad enn de med høyere SØS. Samtidig legger økonomien en føring på hvilken rolle du kan innta. Barn og ungdom som opplever stabil og god økonomi, har større valgmuligheter til å delta i aktiviteter de er interessert i. Dermed vil de med dårlig økonomi legge en hemning på barn og ungdoms deltakelse fordi de ikke har råd til kontingent, utstyr eller annet som krever (Arnesen et al, 2022, s. 9). Familier med dårlige økonomiske ressurser vil også gjerne nedprioriter fritidsaktiviteter grunnet kostnadene (Skogen et al, 2009, s. 70), eller velge den billigste aktiviteten som er tilgjengelig for barnet. Gjennom dette har ikke barn med lav SØS like muligheter til å velge selv, en kan bli påtatt en rolle ved å starte på fotball, på bakgrunn at det krevde mindre økonomiske ressurser enn for eksempel ski. Dette eksempelet blir satt litt på spissen, men det problematiske med å ha lav SØS er at muligheten for å gjøre akkurat det en vil, vil bli tatt fra dem i større grad enn de med bedre økonomi fordi økonomien ikke vil være en faktor. Dermed vil spørsmål som «hvem er jeg» eller «hva er det jeg egentlig vil?» kunne oppstå (Santrock, 2016, s. 144), på bakgrunn av at valgmulighetene minskes, og mennesket ikke får velge fritt. Dette igjen kan virke hemmende for barns valg og utvikling av identiteten, da økonomi kan være en hemmende faktor for barnets valg, noe som igjen kan hemme deres relasjonsbygging.

SØS-resultatene mine viser nyanser i analysene, der SØS utspiller med størst effekt på *om du har noen å være med i friminuttet*. Et friminutt regnes som nevnt tidligere som en sosial arena for å være sosial, og der kan mange barn drive med lek og aktiviteter. Friminuttene kan dermed ofte bestå av aktiviteter som fotball eller håndball, og en mulig forklaring til at de med lav SØS ikke har noen å være med i friminuttet kan være gjennom å ikke ha mulighet til å være med på disse aktivitetene på fritiden. Dermed vil verken nødvendig kunnskap om selve aktiviteten eller det fellesskapet som dannes i

disse aktivitetene opprettes. Dermed vil barnet kunne trekke seg unna friminuttene, på bakgrunn av usikkerhet om man er god nok. Her kan man forstå at ved å ikke ha økonomien til fritidsaktiviteter påvirker dette sjansen barn har til å danne solide vennskap utenom skolearenaen. Samtidig vil mangelen på gruppedeltagelse i et friminutt være noe som kan føre til muligheten av å havne i forvirringsfase gjennom å ikke få bekreftet eller utviklet den sosiale identiteten (Schiefløe, 2011). Å være i en forvirringsfase vil være utfordrende for barnet, en kan oppleve vansker med å finne sin plass i samfunnet.

Samtidig som det finnes ulike støtteordninger for å dekke kostnader knyttet til fritidsaktiviteter for barn i hver kommune, for å økonomiske og kulturelle barrierer (Trondheim kommune, 2024). Samtidig kan barn med lav sosioøkonomisk status oppleve utfordringer med å føle seg inkludert på bakgrunn av opplevelsen av ulikhet og å ikke passe inn. I et friminutt vil mange av barna samles, og her kan det bli tydelig skille mellom høy eller lav SØS. Dette kan stamme i at barnet med lavere SØS føler at en ikke passer inn. Å ikke ha tilgang på materielle goder kan vises gjennom klær og materielle ting som mobil, sekk og PC. Om barnet ikke har den nyeste mobilen eller de kuleste nye klærne, kan dette virke ekskluderende både gjennom samtaleemner eller utestenging fra visse sosiale grupper. En tidligere undersøkelse viser at ungdom som ikke har muligheter for å delta i aktiviteter på bakgrunn av økonomi i større grad opplever avvisning fra sine jevnaldrende (Kojan & Storhaug, 2021, s. 55).

Derav dannes det ulike sosiale grupper (Kvelling, 2012, s. 46), og disse sorteres disse gjerne ut fra likhet. Her dannes hierarki på bakgrunn av sosial popularitet, og barn med lav SØS kan oftere føle seg upopulære og bli mer mobbet (Sletten, 2011, s. 54). Laursen (2017) indikerer at sosiale grupper ofte dannes ut fra likhet, og derfor kan barn med lav SØS oppleve å bli plassert i en lavere sosial kategori, noe som kan resultere i økt risiko for mobbing og ensomhet (Sletten, 2011). Likhet betraktes ofte som en forutsetning for dannelse av vennskap, og hvis et barn opplever at ingen ligner på seg selv verken i hierarkiet eller verdigrunnlaget, kan dette bidra til følelsen av ensomhet og å *ikke ha noen å være med i friminuttet*. Det er vanlig å føle seg tryggere i vennskap med de som ligner på en selv, både kulturelt og sosioøkonomisk (Laursen, 2017), dermed ved å oppleve at en ikke passer inn eller føle likhet, vil man kunne oppleve stigma fra andre (Sletten, 2011) med noen vil dette kunne forstyrre identitetsutviklingen.

For å forklare funnene som viser at de med lav SØS har mindre odds for å ha en *nær og fortrolig venn*, vil en mulig forklaring være muligheten til hjemmebesøk mellom barn. Tidligere forskning har vist en sammenheng mellom at barn med lav SØS har færre hjemmebesøk av venner (Bakken, 2019; Sletten, 2011, s. 54; Kojan & Storhaug, 2021, s. 83). Dette kan være mulig en sammenheng med mine resultater om å ikke ha en nær venn, på bakgrunn av at om en har mindre hjemmebesøk kan dette skape en barriere for nærhet i vennskapet. Tidligere nevnt baseres et nært vennskap på tillit og kjærlighet (Kvelling, 2010; Natland, 2008, s. 30) og derav er emosjonell intimitet en sentral del av å bygge et nært vennskap.

Mangelen på hjemmebesøk blant barn med lav sosioøkonomisk status kan derfor være en hindring for å utvikle dypere emosjonelt bånd til venner. En forklaring videre til at barn med lav SØS har en effekt på at man har ikke har en *nær og fortrolig venn* kan være grunnet i boligens standard barn bor i. I tillegg kan boligens standard være en faktor som påvirker barnas evne til å etablere og opprettholde vennskap. Studier viser at boliger med høyere standard og et mer stimulerende miljø kan være positivt for barns

læring og trivsel (Bøe, 2015, s. 12). På den annen side kan et hjem som ikke legger til rette for et stimulerende miljø være en hindring for barns utvikling og trivsel, noe som derfor kan være en forklaring til å ikke ha en nær venn.

Videre kan også boligens standard være en årsak til den høye sammenhengen om å ikke ha *en nær og fortrolig venn* og lav SØS. Det vises også gjennom forskning at når boligen holdt en høyere standard, bidro dette til positiv læring og var mer stimulerende (Bøe, 2015, s. 12). Barn som bor i boliger med lavere standard kan oppleve skam eller ubehag knyttet til å invitere venner på hjemmebesøk eller å dra til andre på hjemmebesøk. Dette kan være på grunn av bekymringer om standard på hjemmet eller at familien har manglende ressurser. Eksempler på standard på boligen som kan være til bekymring kan være fravær av eget rom, moderne leker eller generell boligstandard (Bøe, 2015). Samtidig manglende ressurser være noen bekymringer barnet har, eller som gjør at barnet begrenses, som for eksempel kan det være utfordrende for barnet å dra hjem til vennen sin med tanke på transport. Manglende tilgang til bil eller begrensede muligheter for å bli hentet eller levert av foreldre kan begrense barnas muligheter til å delta i aktiviteter utenfor skoletid og dermed også til å etablere og opprettholde nære vennskap.

En annen årsak til at barn med lav SØS har dårligere odds for *nære og fortrolige venner*, kan være familieforholdet hjemme. De økonomiske problemene i seg selv kan bidra til belastninger for familien, noe som kan føre til konflikter mellom familiemedlemmene (Bøe, u.å.; Bøe, 2015, s. 8). Konflikter i hjemmet kan på sikt resultere til en emosjonell belastning, atferdsproblematikk eller dårlig psykisk helse hos foreldrene, noe som igjen kan påvirke deres oppdragelsesstil overfor barna. Økonomiske vansker i hjemmet kan være en kilde til konflikter, og disse konfliktene kan påvirke foreldrenes evne til å være positiv og støttende ovenfor barna. Forskning indikerer at økonomiske utfordringer kan bidra til et høyere nivå av konflikter og stress i hjemmet (Bøe, 2015, s. 8). Disse konfliktene kan prege familiens miljø og skape en atmosfære som ikke er optimal for barnas trivsel og utvikling. Dette kan igjen føre til en skam og at barnet selv ikke ønsker å ta med andre barn hjem, på bakgrunn av konflikter hjemme eller på bakgrunn av foreldrenes oppførsel. Dette igjen vil minske sjansen for barnet å få intime og emosjonelt nære vennskap.

En forklaring sett gjennom Eriksons sjette fase, intimitet versus isolasjon, blir betydningen av å etablere nære relasjoner og vennskap tydelig (Erikson, 2000, s. 15). Individuer som har hatt en trygg barndom og har utviklet en stabil identitet, er bedre rustet til å bygge og opprettholde intime relasjoner. Dermed kan de som har opplevd utfordringer i tidlig barndom, gjennom mistillit og som videre har opplevd en forvirringsfase i identitetsutviklingen, kan det være vanskelig å utvikle tillit og engasjere seg i dype relasjoner på grunn av følelsen av isolasjon og lav selvfølelse. Dermed kan det å ha hatt en lav SØS gjennom hele barndommen, ha svekket mulighetene dine for å skape en dypere relasjon og nære venner.

Samtidig viser analysen en noe mindre effekt på å *ha minst en nær venn* i forhold til å *ha noen å være med i friminuttet*. Dette kan forklares ut fra hierarkiet som skapes i sosiale arenaer, og kan bidra til en ekskludering (Bøe, 2015) i friminuttene. Dette vil gjøre at friminuttene føles utrygge, og barnet kan trekke seg unna sosiale arenaer. Dermed kan noen barn føle seg tryggere i med færre mennesker til stede, eller andre du ligner mer på, noe som kan være en forklaring til en noe lavere effekt på å *minst ha en nær venn*.

Til slutt viser analysen et negativt signifikant resultat på å *være fornøyd med vennene sine*. Foreldre som opplever økonomiske belastninger kan være mer stresset og mindre

tilgjengelige for barna sine, noe som kan påvirke deres evne til å engasjere seg i barns hverdag og fritid (Bøe, 2015), og dette igjen kan virke hemmede for barnets vennskapsrelasjoner. For eksempel kan de økonomiske problemene føre til at en forelder er nødt til å jobbe mer, og dermed er mindre hjemme som igjen kan føre til at barnet ikke har mulighet å kunne dra på besøk til andre på bakgrunn at for eksempel ikke muligheten til å bli kjørt/hentet, eller er nødt til å være hjemme på bakgrunn av å passe andre søsken. Dette kan virke hemmende for utvikling av vennskapsrelasjoner, da det kan frata mulighet til fritidsaktiviteter eller å besøke venner. Som et resultat kan barna oppleve et manglende støtteapparat hjemme, som igjen kan påvirke deres generelle trivsel og fornøydhet livet, som igjen kan påvirke fornøydhet med vennene sine. Om barna opplever uheldige hjemmeforhold, kan dette ha en negativ innvirkning på deres evne til å bygge og opprettholde gode vennskap utenfor hjemmet. Dermed kan familieforhold spille en betydelig rolle i barnas opplevelse av *fornøydhet med vennskapene sine*, men også for å *ha en nær og fortrolig venn* og å *ha noen å være med i friminuttet*.

Vi har sett at sosioøkonomisk status er viktig for alle typer vennskapsrelasjoner og for fornøydhet med venner. Jeg har vist til ulike forklaringer som kan forklare nyansene av funnene mine, men mange av de nevnte forklaringene kan relateres til alle funnene. Den siste variabelen som har vist seg å ha en effekt på vennskapsrelasjoner er kjønn, som vi nå skal gå litt dypere inn i.

5.4 Kjønn

Resultatene fra analysen viser at gutter har mindre odds enn jenter for å rapportere å *ha en nær og fortrolig venn* samt det å *ha noen å være med i friminuttene*. Samtidig vises det at kjønn ikke har en signifikant effekt på å være *fornøyd med venner*. Dette skal nærmere forstås.

Generelt viser tidligere studier at jenter har en tydelig øking i selvvsløringer til venninner fra tidligere alder enn gutter. Jenter har heller færre og mer intime relasjoner med venner enn gutter (Kvello, 2010; La Greca & Harrison, 2005). Eriksons sjette fase om intimitet kan være en forklaring til dette. Om gutter opplever en forvirringsfase i barndommen, vil nærhet til venner og andre være utfordrende. Dermed vil intimiteten og nærheten som kreves for å danne en nær relasjon bli svekket. Studier har også vist at selvvsløring og emosjonell intimitet (La Greca & Harrison, 2005), der følelser og tanker deles bidrar positivt til identiteten (Dyregrov, 2000, s. 38, og ettersom tidligere studier har vist at jenter begynner med selvvsløringer tidligere enn gutter (Kvello, 2010; Dyregrov, 2000, s. 76), kan dette være en årsak til at gutter ikke danner like nære vennskap som jenter og er dermed en årsak til resultatet til å *ha en nær og fortrolig venn*. Dette kan også være en forklaring til at gutter har en mindre odds for å *ha noen å være med i friminuttet*, på bakgrunn av at gutter har mindre intime relasjoner til vennene sine enn jenter.

Det vises at gutter bruker mer tid på dataspill enn jenter, og en undersøkelse har vist at gutter som bruker mye tid på dataspill har økt risiko for ensomhet og psykiske problemer (Von Soest & Hyggen, 2013), dermed kan dette også øke sjansen for at gutter har mindre odds for å *ha en nær venn* og å *ha noen å være med i friminuttene*, på bakgrunn av om gutten har interesse for dataspill eller ikke. Tidligere forskning viser at gutter som regel skaffer seg nettverk og vennskapsrelasjoner gjennom fritidsaktiviteter (Rose, 2002, s. 1831), noe som her også kan forstås som at om en er gutt som ikke interesserer seg

for det som kan være skolen eller nærmiljøets «store» aktivitet, som alle barna går på, vil dette kunne sette en stopper for å danne vennskap. Hvis gutter ikke deltar i aktiviteter eller miljøer der de kan møte jevnaldrende og bygge vennskap, kan gutter føle seg mer isolerte. Etersom det vises at gutter som regel danner vennskap gjennom fritidsaktiviteter kan dette også være et grunnlag til at de ikke har noen å være med i friminuttet, da mange barn ofte gjør fritidsaktivitetene i friminuttet og. Her kan gutten da føle seg ekskludert ved at de andre for eksempel spiller fotball i friminuttet, når han har interesse for videospill. Dette kan også relateres til at man gjerne baserer vennskap på likhet (Laursen, 2017), og om man føler man ikke ligner eller har lik interesse som de andre, vil dette kunne sette en stopper for å utvikle vennskap.

Selv om litteraturen og resultatene mine støtter at jenter opplever gjerne dypere relasjon til venner og det å ha noen å være med i friminuttene enn gutter, viser modell 2 at kjønn ikke har et signifikant resultat på om en er *fornøyd med vennene sine*. Dermed kan vi forstå at det er både jenter og gutter kan i like stor grad oppleve fornøydhet som misnøye med relasjonene sine til venner. Mens noen jenter rapporterer om tilfredshet med vennene sine, gjør også mange det ikke. Det samme gjelder for gutter; noen er fornøyde med vennene sine, mens andre ikke er det. Dette er et komplekst bilde som kan bestå av ulike faktorer. Det vises at jenter generelt har større sannsynlighet for å *ha noen å være med i friminuttene* og *å ha minst en fortrolig venn*, noe som kan bidra til deres opplevelse av tilfredshet med vennskapene sine, men det trenger nødvendigvis ikke bety at de er fornøyde, samtidig som mange faktisk vil være fornøyde. Det kan grunne i at en ønsker flere venner eller dypere relasjoner til eksisterende venner. Tilsvarende kan gutter som ikke har noen å være med i friminuttene, eller som mangler en nærmeste venn, også oppleve misnøye med vennskapene sine av disse grunnene, men og vil mange være tilfreds med vennskapene.

Kjønn vil da med andre ord ikke alene kunne forklare variasjonen i *fornøydhet med vennskap* for barn. Derfor vil det ikke ha en effekt om du er jente eller gutt, da det er ulikt for hver enkelt hva en legger i vennskap og om du er fornøyd med dette eller ikke. Det er individuelle opplevelser som kan være påvirket av ulike faktorer som relasjonskvalitet, ønske om flere venner eller dypere relasjoner, eller andre behov.

Kapittel 6: Konklusjon/oppsummering

Hensikten med denne masteroppgaven har vært å undersøke sammenhengen mellom vennskap og psykisk vold og andre faktorer, for å dypere forstå hva som påvirker barns vennskap. Denne studien har to ulike spørsmål som skal besvares som lyder som følger: *Hvilken effekt har psykisk vold i nære relasjoner på ulike former for vennsapsrelasjoner blant ungdomsskoleelever?* Og et forskningsspørsmål som lyder som følger: *Hva påvirker ulike former for vennsapsrelasjoner blant ungdomsskoleelever?*

Analysene mine viser at psykisk vold har en mindre effekt enn det jeg først antok ved å se på barn vennskap som har opplevd psykisk vold. Det vises at psykisk vold kun viser en signifikant effekt på det å være *fornøyd med vennene sine*, gjennom at opplevelsen av psykisk vold gir mindre odds for å være *fornøyd med vennene sine*. Det vises at mange barn som opplever vold, ikke deler voldserfaringene sine med de vennene en har (Birkeland et al, 2019), noe som kan være en forklaring til funnet å ikke være *fornøyd med vennene sine*, da de kanskje ikke føler de stoler nok på vennen sin eller redd for avvisning eller føler på en skam (Killen, 2015). Å føle på skam er også forbundet med negative følelser som nedstemthet, negativt selvbilde eller angst og depresjon (Thoresen, Myhre, Rueness & Strøm, 2019), og dette er en sammenheng til å være generelt være mindre fornøyd med livet, og kan da henge sammen med å være mindre tilfredshet med vennskapene sine. Resultatene mine at psykisk vold er viktig for å være fornøyde med vennene sine, og kanskje for å *ha noen å være med i friminuttet*, men det kan vi ikke si for sikkert. Samtidig viser det ikke et signifikant resultat for å *ha en nær og fortrolig venn*. Dette kan handle om ulike årsaker, men ett av hovedmomentene jeg har diskutert er måten det har blitt målt psykisk vold. Vi vet at mange barn kvier seg for å åpne seg om volden, og dette vil alltid være problematisk når man skal gjøre omfattende undersøkelser som skal tilbakeføres til populasjonen, da mange av informantene mistes på bakgrunn av å ikke fortelle om volden. Samtidig måler studien barn som har opplevd psykisk vold i løpet av de siste 12 månedene, noe som kan tilsi at mange kan allerede ha etablerte vennskap. Mange vil også ha etablert en tillit i barndommen til en omsorgsgiver, noe som er viktig for utviklingen av tillit til andre mennesker som Erikson (2000) forklarer i sin første fase av utviklingsstadiene, der vennskapene vil være en beskyttende faktor for barnet. Dermed vil vennskapene eller den trygge tilknytningen til omsorgsgiverne bli omdannet til resiliens for individet, noe den tar med seg videre i vennsapsdannelse.

I teorikapittelet har jeg vist og redegjort for kompleksiteten av psykisk vold, ettersom den viser seg så ulikt fra individ til individ og familie til familie, på bakgrunn av sjargong og kultur i familien. Noen kan reagere hardt på ufine kommentarer, mens andre vil børste dette bort. Samtidig rommer psykisk vold så mange aspekt, som ignorering, trusler, sårende kommentarer, manipulasjon, innskrenkes rettigheter og blant annet avvisning (Hafstad & Augusti, 2019; Killen, 2004;2012). Alle disse aspektene kommer ikke til syne i min analyse, derfor vil også mange barn som faktisk opplever psykisk vold bli mistet. Noe som er problematisk og dermed blir undersøkelsen ikke like omfattende som den kunne blitt.

På bakgrunn av mine analyser vil konklusjonen på problemstillingen «*Hvilken effekt har psykisk vold i nære relasjoner på ulike former for vennsapsrelasjoner blant ungdomsskoleelever?*» være at psykisk vold har en varierende effekt på vennsapsrelasjoner ved at de som har opplevd psykisk vold har mindre odds for å være

fornøyd med vennene sine. Det vises ingen signifikant effekt på å *ha en nær og fortrolig venn eller å ha noen å være med i friminuttet*, men sistnevnt konkluderes usikkert da den er på grensen til akseptabelt nivå.

Psykisk vold som uavhengig variabel i sin helhet har vist overraskende funn, og for å konkludere vises det at psykisk vold har en mindre effekt på venns­kapsrelasjoner enn først antatt, og at det er andre faktorer som har vist en større effekt på utviklingen og dannelse av vennskap enn psykisk vold. Dermed er dette grunnlaget for å svare på forskningsspørsmålet, der det vises at psykisk helse har en stor effekt på alle venns­kapsrelasjoner og følelsen av fornøydhet med vennene sine, samt at sosioøkonomisk status har en stor effekt på de ulike venns­kapsrelasjonene og det å være fornøyd med vennene sine.

Oppsummerende sett viser det seg at et av de viktigste funnet for hva som påvirker ungdommers vennskap, er dårlig psykisk helse. Funnene mine viser at dårlig psykisk helse gir en negativ effekt på alle venns­kapsrelasjoner samt det å være *fornøyd med vennene sine*, og en forklaring til dette vil kunne være at dårlig psykisk helse kan medføre at barn opplever et forvrengt selv­bilde og lav selv­følelse (Killen, 2015). Dårlig selv­bilde og lav selv­følelse kan igjen påvirke selvet og identiteten til barnet. Dette kan resultere til en forvirringsfase i Eriksons (2000) femte stadier om identitet versus rolleforvirring. I en forvirringsfase vil en manglende evne til å etablere en stabil identitet føre til en svekkelse av sosiale ferdigheter, og kan videre føre til en tendens til å unngå eller avvise nære relasjoner (Branje, 2022). Dette er noe Hetherington & Stoppard (2002, s. 622) kaller for «målrettet distansering», å bevisst trekke seg unna sosialisering­arenaer av redsel for å bli avvist, føle at en ikke hører til eller for å beskytte seg selv eller andre. Litteraturen viser at vår psykiske helse påvirker hvordan vi ser på livet generelt, om vi har en tendens til å tenke positivt eller negativt, og hvordan vi håndterer utfordringer og situasjoner som oppstår (La Greca & Harrison, 2005). Dette kan også påvirke hvordan vi ser på våre vennskap, som igjen kan være en forklaring til hvorfor barn og ungdom som har dårlig psykisk helse ikke opplever å ikke *ha noen å være sammen med i friminuttene, mindre fornøyd med vennene sine eller føle å ikke ha en nær og fortrolig venn*.

Sosioøkonomisk status viser seg, i likhet med psykisk helse, å være en sentral faktor for å forklare venns­kapsrelasjoner til barn, da SØS ga et signifikant utslag på alle analysene. Litteraturen viser at økonomiske belastninger kan skape mer stresset, mindre tilgjengelige foreldre og et mer konflik­tfyllt hjem (Bøe, 2015), som igjen kan virke hemmende for barns venns­kapsrelasjoner. Mangelen på økonomiske midler kan i seg selv være en hemmende effekt. Om barnet ikke har fått sine fysiologiske behov dekt til rett tid, eller opplev forelderen som inkonsekvent vil barnet fra tidlig alder kunne dannet en mistillit som Eriksons (2000) første fase omhandler. Dette vil gjøre at en viderefører en mistillit til andre relasjoner i senere alder, som da kan påvirke vennskap negativt. Videre vil økonomien kunne sette begrensninger for identitetsutviklingen ved at barnet ikke har mulighet på lik linje til å være med på fritidsaktiviteter eller kanskje ved at de ikke kan gå på akkurat den aktiviteten de selv vil, på bakgrunn av kostnadene (Arnesen et al, 2022, s. 9). Mangelen på deltakelse i samfunnet og fritiden kan virke hemmede, da fritidsaktiviteter gjerne legger til rette for å utvikle vennskap, og gruppedeltagelse er sentralt for å ivareta våre sosiale behov og bekreftelse av identiteten (Schiefløe, 2011, s. 340). Tidligere studier har vist at ungdommer som opplever å ikke være med i aktiviteter på bakgrunn av økonomi opplever i større grad avvisning fra jevnaldrende (Kojan & Storhaug, 2021, s. 55), og dette kan være en forklaring til funnene mine. Samtidig kan

også mangelen på materielle goder virke hemmende for inkluderingen i friminuttene eller for det å ha en nær venn, og dette kan virke ekskluderende for barnet gjennom å for eksempel ikke kunne være med i samtaleemner. Tidligere forskning støtter funnene mine på at de med lav SØS har dårligere odds for å oppleve gode ulike vennsksrelasjoner, og dermed ikke overraskende at SØS slo ut som effekt på alle analysene mine.

Kjønnsvariabelen har vist seg å ha en effekt på vennsksrelasjonene *å ha noen å være med i friminuttet og å ha en nær og fortrolig venn*, men ikke på *å være fornøyd med venner*. Årsaken til dette kan være på bakgrunn av at jenter i tidligere alder selv avslører seg til venner enn gutter, og har mer intime relasjoner (Kvelling, 2010). Samtidig viser funnene mine at selv om jenter har bedre odds for å ha noen å være med i friminuttet og å ha en nær venn, betyr ikke dette nødvendigvis at de er fornøyd med vennskapene sine, samtidig som mange vil være fornøyd, da analysen *å være fornøyd med vennene sine* ikke var signifikant. Det er da en individuell opplevelse som kan bestå av ulike faktorer som relasjonskvalitet, ønske om flere eller dypere venner som avgjør om du er fornøyd med vennene dine, og ikke kjønn.

Konklusjonen på forskningsspørsmålet «*Hva påvirker ulike former for vennsksrelasjoner blant ungdomsskoleelever?*» blir dermed som følger. Etter å ha analysert effekten av faktorer som psykisk vold, psykisk helse, sosioøkonomisk status og kjønn har på ulike vennsksrelasjoner og fornøydhet med venner, kan jeg konkludere med at psykisk vold kan være viktig for barns vennskap for kanskje *det å ha noen å være med i friminuttet*, men det kan vi ikke si for sikkert, dermed kan det kun tilskrives en negativ effekt på *å være fornøyd med vennene sine*. Psykisk helse og sosioøkonomisk status viste de viktigste signifikant effekt på de to aspektene ved vennskap, om en har en nær og fortrolig venn, og om man klarer å danne mindre nære venner, som å ha noen å være med i friminuttet på skolen. Samtidig gir også dårlig psykisk helse og lav sosioøkonomisk status mindre odds for å være *fornøyd med venne sine*. Analysene mine viser at sosioøkonomisk status og psykisk helse har størst effekt på å ha *noen å være med i friminuttet*. Studien viser videre at det å være gutt har en negativ effekt på *å ha noen å være med i friminuttet og å ha en nær og fortrolig venn*, men interessant nok viser funnene mine at kjønn har ingen påvirkning på *å være fornøyd med vennene sine*.

Det vises at alle de uavhengige variablene kan tilskrives en negativ effekt på det å være *fornøyd med vennene sine*, samt at det ikke har en påvirkning hvilket kjønn du har på om en er fornøyd eller ikke med vennene sine. Dermed kan man forstå at en følelse av fornøydhet og tilfredshet med vennskapene sine kan handle om mange ulike faktorer, men en ting som er felles er at samspillet mellom miljøet rundt barnet og hvordan barnet ser på seg selv og er sikker i seg selv, har en stor effekt på hvordan barnet betrakter vennene sine.

På bakgrunn av funnene mine er det dermed sentralt å se vennskap i lys av ulike faktorer som spiller inn i barns liv. Sjansene for om man har nære venner og noen å være med i friminuttet kan dermed bestå av enestående faktorer som psykisk helse, men også på bakgrunn av familiens økonomi og sosioøkonomiske status. Samtidig vil også foreldres påvirkning ha en stor effekt på om det legges til rette for å utvikle og danne vennskap, da hjemmeforholdene, eller opplevelse av psykisk vold, kan påvirke barns selvbilde, identitet og selvfølelse, som igjen kan være en hemmende eller fremmende faktor for vennskap. Å se barnet gjennom sin livssituasjon og bakenforliggende årsaker som ligger i individet for om et vennskap er til stede i livet, er sentrale faktorer for vennsksforskning. Samtidig vil det nødvendigvis ikke bare være en faktor som årsak

for fraværende vennskap, da mange av faktorene kan virke sammen, som for eksempel av man får dårligere psykisk helse ved opplevelsen av psykisk vold, eller at oddsen for å oppleve manglende vennskap er større om du er gutt med sosioøkonomiske problemer enn om du er jente. Vennskap er en sentral del av barns utvikling og en viktig faktor for forebygging av psykisk uhelse og andre psykososiale problemer. Dermed er det sentralt for vi som arbeider tett med barn å inneha disse kunnskapene for hvorfor vennskap er en viktig del av utviklingen til barn, men også hvilke faktorer som kan hemme og fremme gode vennskap.

6.1 Implikasjoner for videre forskning og praksis

Dette prosjektet har hatt som formål å oppnå innsikt og forståelse av vennskap mellom ungdommer gjennom en tverrsnittsundersøkelse med kvantitativ metode. De ulike funnene mine indikerer kompleksiteten i hvordan ulike faktorer påvirker ulike aspekter av vennskap, og understreker behovet for å vurdere flere dimensjoner av vennskap i videre forskning og praksis.

Tidligere forskning har vist at det fins svært lite forskning på effekten psykisk vold har for sosiale relasjoner (Aakvaag, Thoresen & Øverlien, 2016, s. 274), samt å se den som et isolert fenomen uten tilknytning fra de andre voldsformene (Aakvaag, Thoresen & Strøm, 2019; Killen, 2004). Dermed hadde det vært relevant med generelt mer forskning på temaet, gjennom både kvantitative analyser, men også kvalitative. I min analyse er psykisk vold sett på fra en tidsdimensjon innenfor de 12 siste månedene. Det er også sentralt for videre studier å forske på psykisk vold fra tidlig barndom for påvirkningen av sosiale relasjoner, da kan forhåpentligvis flere av de som har opplevd psykisk vold fanges opp. Et forslag til videre forskning innenfor feltet hadde vært å benytte seg av et longitudinell design, der dataen omfatter flere tidspunkt, for eksempel å følge et utvalg over tid (Ringdal, 2018, s. 26), dette ville kunne sagt noe mer om årsak-sammenheng (Thrane, 2018). Det å benytte kvalitative intervjuer vil også kunne være svært interessant for å forstå temaet dypere, men også for å få et rikere data og hvordan psykisk vold viser seg for ulike barn.

Videre vil også det å utforske vennskap med andre variabler være interessant, blant annet om dens sammenheng mellom økt rus, mobbing og kriminalitet gjennom et samfunnssyn og forebygging. Samtidig er også sosiale medier et viktig aspekt ved vennskap som jeg ikke har fokusert på, og dette har nok en påvirkning for det faktumet at barn ikke er like ofte på hjemmebesøk, da en kan være sosial på andre måter, for eksempel gjennom å ringes/videosamtaler.

Håpet med funnene som er gjort i masterstudien er å vise hvordan ulike fenomen kan påvirke barns vennskap sett gjennom et utviklingspsykologisk blikk. Dette kan være med på å forstå barn gjennom et syn på viktigheten av utvikling og hvordan en sosiale behov er sentralt for barns utvikling.

Litteraturliste

- Aakvaag, H. F., Thoresen, S., & Strøm, I. F. (2019). Innledning. I I. F. Strøm & H. F. Aakvaag (Red.), *Vold i oppveksten: Varige spor? En longitudinell undersøkelse av reviktimisering, helse, rus og sosiale relasjoner hos unge utsatt for vold i barndommen* (s. 22-28) NKVTS. Hentet fra: <https://www.nkvts.no/rapport/vold-ioppveksten-varige-spor-en-longitudinell-undersokelse-av-reviktimisering-helse-rusog-sosiale-relasjoner-hos-unge-utsatt-for-vold-i-barndommen/>
- Aakvaag, H. F., Thoresen, S & Øverlien, C (2016). Vold og overgrep mot barn og unge – definisjoner og typologisering. I C, Øverlien., M-I. Hauge & J-H. Schulz (red.). *Barn, vold og traumer- møter med unge i utsatte livssituasjoner* (s. 253- 265). Universitetsforlaget.
- Albarello, F., Crocetti, E. & Rubini, M. I (2018). A Longitudinal Study on the Interplay of Personal and Social Identity in Adolescence. *J Youth Adolescence* 47, 689–702. <https://doi.org/10.1007/s10964-017-0791-4>
- Andersen, P. L. & Dæhlen, M. (2017). Sosiale relasjoner i ungdomstida. Identifisering og beskrivelse av ungdom med svake relasjoner til foreldre, skole og venner (NOVA Rapport 8/2017). Hentet fra: <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/20.500.12199/5114/NOVA-Rapport-8-17-Sosiale-relasjoner-i-ungdomstida-web-versjon.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Arnesen, D., Nordø, D. Å. & Sivesind, H. K. (2022). Unges deltakelse i kulturfrivilligheten Sosiale forskjeller i barn og ungdoms deltakelse i lokale kulturaktiviteter og inkludering i frivillige kulturorganisasjoner. Hentet fra: https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmlui/bitstream/handle/11250/2988147/Sivilsamfunn_Rapport_2022_5_Digital.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Augusti, E, M. (2023). Vold, overgrep og mobbing i barndommen. M, Dale., T. G., Aakvaag, H. F., Strøm, I. F. (red.). *Omfang av vold og overgrep i den norske befolkningen* (s. 110-119.). NKVTS Rapport 1/2023. Hentet fra: https://www.nkvts.no/content/uploads/2023/03/NKVTS_Rapport_1_23_Omfang_vold_ov-ergrep.pdf
- Bakken, A. (2017). Ungdata. Nasjonale resultater 2017, NOVA Rapport 10/17.
- Bakken, A. (2019). Ungdata 2019: Nasjonale resultater (NOVA rapport 9/19). Hentet fra: <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/20.500.12199/2252/Ungdata-2019-Nettversjon.pdf?sequence=3&isAllowed=y>
- Bakken, A., Andersen P, L., Frøyland, L. R. & Abebe, D. S. (2019). Rekkefølgeeffekter i spørreundersøkelser blant ungdom. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 3(1), 66-82. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2019-01-05>
- Bakken, A., Frøyland, L. R. & Sletten, M. A. (2016). Sosiale forskjeller i unges liv: hva sier ungdata-undersøkelsene? (NOVA rapport 3/16). Hentet fra: https://www.researchgate.net/publication/323612884_Sosiale_forskjeller_i_unges_liv_Hva_sier_Ungdataundersokelsene_Socioeconomic_differences_in_living_conditions_among_Norwegian_youths
- Bang, L., Furu, K., Handal, M., Torgersen, L., Støle, S. H (2023) Psykiske plager og lidelser hos barn og unge (Folkehelse rapporten). Folkehelseinstituttet.

Barnelova. (1981). Lov om barn og foreldre (LOV-1981-04-08-7). Lovdata. Hentet fra: <https://lovdata.no/lov/1981-04-08-7>

Barnevernsloven (2023). Lov om barnevern (LOV-2021-06-18-97). Lovdata. Hentet fra: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2021-06-18-97/KAPITTEL_1#KAPITTEL_1

Blindheim, A. (2011). Kronisk traumatiserte barn. I U. Heltne & Ø. Steinsvåg (Red.), *Barn som lever med vold i familien* (s. 74-80). Universitetsforlaget.

Bogaerts, A., Claes, L., Buelens, T., Verschueren, M., Palmeroni, N., Bastiaens, T. & Luyckx, K. (2021). *Identity synthesis and confusion in early to late adolescents: Age trends, gender differences, and associations with depressive symptoms*. *Journal of Adolescence*, 87, 106-116. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2021.01.006>

Borge, A. I. H. (2008). Resiliens, risiko og sunn utvikling. Gyldendal.

Borge, A. I. H. (2009). Vennskap. *Skolepsykologi* 4, (s. 3-10). Hentet fra: <https://www.fpkf.no/wp-content/uploads/2015/08/Vennskap.pdf>

Birkeland, M. S., Aakvaag, H. F., Strøm, I. F. & Thoresen, S. (2019). Sosiale relasjoner som konsekvens og risikofaktor i Vold i oppveksten. I I. F. Strøm & H. F. Aakvaag (Red.), *Varige spor? En longitudinell undersøkelse av reviktimisering, helse, rus og sosiale relasjoner hos unge utsatt for vold i barndommen* (s. 111-130). Hentet fra: <https://www.nkvts.no/rapport/vold-ioppveksten-varige-spor-en-longitudinell-undersokelse-av-reviktimisering-helse-rusog-sosiale-relasjoner-hos-unge-utsatt-for-vold-i-barndommen/>

Braarud, H. C., & Raundalen, M. (2011). Familie vold og barns utvikling: Kunnskap frå forskning og praksis. I U. Heltne & Ø. Steinsvåg (Red.), *Barn som lever med vold i familien* (s. 41-50). Universitetsforlaget.

Brummett, B. H., Barefoot, J. C., Siegler, I. C., Clapp-Channing, N. E., Lytle, B. L., Bosworth, H. B., Williams, R. B., Jr, & Mark, D. B. (2001). Characteristics of socially isolated patients with coronary artery disease who are at elevated risk for mortality. *Psychosomatic medicine*, 63(2), 267-272. <https://doi.org/10.1097/00006842-200103000-00010>

Branje S. (2022). Adolescent identity development in context. *Current opinion in psychology*, 45, 101286. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2021.11.006>

Branje, S., de Moor, E. L., Spitzer, J., & Becht, A. I. (2021). Dynamics of Identity Development in Adolescence: A Decade in Review. *Journal of research on adolescence : the official journal of the Society for Research on Adolescence*, 31(4), 908-927. <https://doi.org/10.1111/jora.12678>

Brønstad, A., Hårberg, G. B. (2022). Eriksons psykososiale stadier. NDLA. <https://ndla.no/article/6495>

Bunkholdt, V. (2000). *Utviklingspsykologi*. Universitetsforlaget.

Bø, I. (2018). *Barnet og de andre: nettverk som pedagogisk og sosial ressurs* (5 utg.). Universitetsforlaget.

Bøe, T. (2015). Sosioøkonomisk status og barn og unges psykologiske utvikling: Familiestressmodellen og familieinvesteringsperspektivet. (IS-2412). Helsedirektoratet.

https://www.helsedirektoratet.no/rapporter/sosioøkonomisk-status-og-barn-og-unges-psykologiske-utvikling/Sosio%C3%B8konomisk%20status%20og%20barn%20og%20unges%20psykologiske%20utvikling.pdf/_attachment/inline/61d6a93f-8373-42f6-8ece-489e381c5696:53bcdb908664966042380887179cdc51d757505e/Sosio%C3%B8konomisk%20status%20og%20barn%20og%20unges%20psykologiske%20utvikling.pdf

Bøe, T. (u.å). *Psykisk helse og sosioøkonomisk status*. Rådet for psykisk helse. Hentet fra: <https://psykiskhelse.no/psykiskoppvekst/relasjoner/psykisk-helse-og-sosioøkonomisk-status/#heading5>

Chaplin T. M. (2015). Gender and Emotion Expression: A Developmental Contextual Perspective. *Emotion review: journal of the International Society for Research on Emotion*, 7(1), 14–21. <https://doi.org/10.1177/1754073914544408>

Dale, M. T. G., Aakvaag, H. F., Strøm, I. F. (2023). Bakgrunn. I M, Dale., I. F. Strøm & H. F. Aakvaag. (Red.) *Omfang av vold og overgrep i den norske befolkningen*. (NKVTS Rapport 1/2023). Hentet fra: https://www.nkvts.no/content/uploads/2023/11/NKVTS_Rapport_1_23_Omfang_vold_ov_ergrep.pdf

Dunbar, R. (2010). The social role of touch in humans and primates: Behavioural function and neurobiological mechanisms, *Neuroscience and biobehavioral reviews*, 34(2), 260–268. <https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2008.07.001>

Eriksen, M. I & Bakken, A. (2020). Stress, press og psykiske plager blant ungdom. I L. R. Øhlckers., O. Heradstveit & L. Sand. *Ungdom og psykisk helse* (s. 35-43). Fagbokforlaget

Ericsson, K. (1996). *Barnevernet som samfunnsspeil*. Pax Forlag.

Erikson, E. H. (1968). *Identitet, ungdom og kriser*. Hans Reitzels forlag.

Erikson, E. H. (2000). *Barndommen og samfunnet*. Gyldendal Akademisk

Elstad, J. I. (2010). Spørreskjemaundersøkelsens fallgruber. I D. Album, M. N. Hansen & K. Widerberg (red.), *Metodene våre - Eksempler fra samfunnsvitenskapelig forskning* (s. 155–169). Universitetsforlaget.

Frønes, I. (2011). *Moderne barndom* (3.utg.). Cappelen Damm Akademisk.

Frøyland, L. R. (2017). *Ungdata–Lokale ungdomsundersøkelser*. Dokumentasjon av variablene i spørreskjemaet. Nova. Hentet fra: <https://www.nsd.no/data/individ/publikasjoner/NSD2360/NSD2360DokumentasjonsrapportUngdata.pdf>

Furman, W., & Buhrmester, D. (1992). *Age and sex differences in perceptions of networks of personal relationships*. *Child Dev*, 63(1) (s. 103-115).

Granovetter, M. S. (1973). *The Strength of Weak Ties*. *The American Journal of Sociology*, 78(6), 1360-1380.

Graber, R., Turner, R. & Madill, A. (2015). Best friends and better coping: Facilitating psychological resilience through boys' and girls' closest friendships. *British Journal of Psychology*, 107(2), 338-58. doi:10.1111/bjop.12135.

- Hansen, R & Solem, B – M. (2017). Sosiokulturelle perspektiver. I R. Hansen & M-B. Solem. *Sosialt arbeid en situert praksis* (s. 62-71). Gyldendal.
- Hafstad, G. S. & Augusti, E.-M. (2019). Ungdoms erfaringer med vold og overgrep i oppveksten: En nasjonal undersøkelse av norsk ungdom i alderen 12-16 år (NKVTS Rapport 4/2019). Hentet fra: <https://www.nkvts.no/rapport/ungdoms-erfaringer-medvold-og-overgrep-i-oppveksten-en-nasjonal-undersokelse-av-ungdom-i-alderen-12-til16-ar/>
- Hetherington, J. A., & Stoppard, J. M. (2002). The theme of disconnection in adolescent girls' understanding of depression. *Journal of adolescence*, 25(6), 619–629. <https://doi.org/10.1006/jado.2002.0509>
- Heltne, U. & Steinsvåg, P. H. (2011). Begrepsavklaring og oversikt. I U. Heltne & P. H. Steinsvåg (red.). *Barn som lever med vold i familien. Grunnlag for beskyttelse og hjelp.* (s. 18-28). Universitetsforlaget.
- Helsedirektoratet. (2015). Trivsel i skolen (IS-2345). Helsedirektoratet.
- Hood, R., Goldrace, A., Grant, R. & Jones, R. (2016). Exploring demand and provision in English Child Protection Services. *British Journal of Social Work*, 46(4), 923-358
- Holt, T & Hafstad, S. G. (2016). Barn og traumer: et utviklingspsykologisk perspektiv. I: C Øverlien, M-I Hauge og J-H Schultz (red.) *Barn, Vold og traumer. Møter med unge i utsatte livssituasjoner.* Universitetsforlaget.
- Isdal, P. (2000). *Meningen med volden.* Kommuneforlaget AS.
- Jakobsen, T. G & Mehmetoglu, M. (2016). *Applied Statistics Using Stata: A Guide for the Social Sciences.* Sage Publications Ltd
- Johannessen, A. (2009). *Introduksjon til SPSS* (4.utg.). Abstrakt forlag
- Killén, K. (2004). *Sveket – omsorg er alles ansvar.* Kommuneforlaget AS.
- Killén, K. (2015). *Sveket 1: Risiko og omsorgssvikt - et helseproblem og tverrfaglig ansvar.* Kommuneforlaget.
- Kirkengen, A. L & Næss, B. A (2021). *Hvordan krenkede barn blir syke voksne.* (4. utg.). Universitetsforlaget.
- Kojan, B. H. & Storhaug, A. S. (2021). *Barnevern og sosioøkonomisk ulikhet – sammenhenger, forståelser og ansvar.* NTNU
- Kvello, Ø. (2006). *Barns og unges vennskap Empiri- og teorigjennomgang, en kvantitativ og kvalitativ studie av barns oppfatninger og presentasjoner av sosiale relasjoner til jevnaldrede og voksne i forhold til noen sentrale mål på psykososial tilpasning.* (Doktoravhandling). Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Kvello, Ø. (2012). Sosialiseringsbegreper. I Ø. Kvello (Red.), *Oppvekstmiljø og sosialisering* (s. 13-54). Gyldendal Akademisk.
- La Greca, A. M., & Harrison, H. M. (2005). Adolescent peer relations, friendships, and romantic relationships: do they predict social anxiety and depression? *J Clin Child Adolesc Psychol*, 34(1), 49-61. https://doi.org/10.1207/s15374424jccp3401_5

- Lagdon, S., Armour, C., & Stringer, M. (2014). Adult experience of mental health outcomes as a result of intimate partner violence victimisation: a systematic review. *European journal of psychotraumatology*, 5, 10.3402/ejpt.v5.24794. <https://doi.org/10.3402/ejpt.v5.2479>
- Laursen, B. (2017). Making and keeping friends: The importance of being similar. *Child Development Perspectives*. 11(4), 282–289. doi.org/10.1111/cdep.12246
- Lauveng, A. (2018). De som trenger noe mer. I R. Talseth (red.). *Barn i Norge 2018* (s.54-70). Voksne for barn.
- Moksnes, K. U. (2021). Psykisk helse og velvære blant ungdom – Betydningen av «opplevelse av sammenheng». I Hedlund, M., Ingstad, K. & Moe, A. (Red.), *God helse. Kunnskap for framtidens kommunehelsetjeneste*. (s. 226-240). Universitetsforlaget.
- Mossige, S. & Stefansen, K. (2016). Vold og overgrep mot barn og unge. Omfang og utviklingstrekk 2007-2015 (NOVA Rapport 5/16). Hentet fra: <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/20.500.12199/5104/Vold-og-overgrep-mot-barn-og-ung-NOVA-Rapport-5-16-web.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Mykletun, A. & Knudsen, A. M. (2009) Psykiske lidelser i Norge: Et folkehelseperspektiv. Folkehelseinstituttet. <https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2009-og-eldre/rapport-20098-pdf-.pdf>
- Møller, G. (2021). Beskyttelsesfaktorer blant unge i Agder. (TF-rapport nr. 628). Agder fylkeskommune
- Natland, S. (2008). Å gi seg vennskapet i volden. *Tidsskrift for kulturforskning*. 7(1). 29-44.
- Nordtug, B., Engelsrud, G. (2016) Boken som mangler, ord som går på tomgang og sykt flinke jenter: kunnskap og helse. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 41, 262-278. <https://doi.org/10.18261/issn.1891-1781-2017-04-06>
- Norvoll, R. (2004). *Samfunn og psykiske lidelser. Samfunnsvitenskapelige perspektiver - en introduksjon*. Gyldendal Akademiske forlag.
- Pallant, J. (2005). *SPSS survival manual: a step by step guide to data analysis using SPSS version 12*. (2utg.). Open university press.
- Piehler, T. F & Dishion, T. J. (2007). *Interpersonal Dynamics Within Adolescent Friendships: Dyadic Mutuality, Deviant Talk, and Patterns of Antisocial Behavior*. *Child Development*, 78(5), 1611-1624. doi.org/10.1111/j.1467-8624.2007.01086
- Ringdal, K. (2018). *Enhet og mangfold - samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*. (4.utg.). Fagbokforlaget.
- Rose, A. J. (2002). *Co-Rumination in the Friendships of Girls and Boys*. *Child Development*, 73(6), 1830-1843. doi:10.1111/1467-8624.00509
- Santrock, J. W. (2016). *Adolescence* (16.utg.). McGraw-Hill.
- Schiefloe, P. M. (2011). *Mennesker og samfunn, innføring i sosiologisk forståelse* (2.utg.). Fagbokforlaget.

Skogen, J. C., Sigveland, J., Smith, O. R. F., Øverland, S., Aarø, L. E. (2018). *Barn og unges psykiske helse: Forebyggende og helsefremmende folkehelseiltak. En kunnskapsoversikt*. Folkehelseinstituttet

Sletten, M. A. (2011). *Å ha, å delta, å være en av gjengen: velferd og fattigdom i et ungdomsperspektiv* (Vol. 11/2011). Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring

Smette, I., Hyggen, C & Bredal, A. (2021). Foreldrerestriksjoner blant minoritetsungdom: omfang og mønstre i og utenfor skolen. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 62(1), 5-26. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-291X-2021-01-01>

Stai, S. (2021). *Emosjonell utvikling*. NdlA. Hentet fra: <https://ndla.no/nb/subject:1:56ea35da-73d9-431f-a451-19f24f564f59/topic:2:70023834-50f5-4c9a-ac5c-df3d4bf3394d/topic:1:df4318e4-6f0f-40c2-ac05-1cb3593bfd60/resource:b78cdac5-d395-44ad-b8ea-01a5fd55c3df>

Stefansen, K. (2004). Fritid og sosial deltakelse. I M. Sandbæk (red.). *Barns levekår- Hva betyr familiens inntekt?* (s. 109-125). Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Stoltenborgh, M., Bakermans-Kranenburg, M. J., Alink, L. R. & van IJzendoorn, M. H. (2015). *The prevalence of child maltreatment across the globe: Review of a series of meta-analyses*. *Child Abuse Review*, 24(1), 37-50. <https://doi.org/10.1002/car.2353>

Strøm, F. I., Aakvaag, F. H., Thoresen, S & Hjemdal, K. O. (2019). Vold i barndom og reviktimisering. I I. F. Strøm & H. F. Aakvaag (Red.), *Vold i oppveksten: Varige spor? En longitudinell undersøkelse av reviktimisering, helse, rus og sosiale relasjoner hos unge utsatt for vold i barndommen* (s. 54-71). NKVTS. Hentet fra: <https://www.nkvts.no/rapport/vold-ioppveksten-varige-spor-en-longitudinell-undersokelse-av-reviktimisering-helse-rusog-sosiale-relasjoner-hos-unge-utsatt-for-vold-i-barndommen/>

Stänicke, I. L (2020). Ungdomstid som utviklingsfase. I L. R. Øhlckers., O. Heradstveit & L. Sand. *Ungdom og psykisk helse* (s. 55- 67). Fagbokforlaget

Teicher, M. H., Samson, J. A., Anderson, C. M., & Ohashi, K. (2016). *The effects of childhood maltreatment on brain structure, function and connectivity*. *Nature Reviews Neuroscience*, 17(10), 652-666.

Thorød, A. B. (2010). Sosial kapital mellom generasjoner og nærmiljø – en kunnskapsoversikt. I E. B-Hansen & I. Hydle. *Sosial kapital og andre kapitaler hos barn og unge i Norge flervitenskapelige politikk- og forskningsutfordringer* (NOVA Rapport 20/10). (s. 25-75). Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. Hentet fra: https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/20.500.12199/4999/4609_1.pdf?sequence=1 Thoresen, S. & Hjemdal, O. K. (2014). Vold og voldtekt i Norge (En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv Rapport 1 / 2014). Hentet fra: <https://www.nkvts.no/rapport/vold-og-voldtekt-i-norge-en-nasjonal-forekomststudie-av-vold-i-et-livsløpsperspektiv/>

Thoresen, S., Myhre, M., Rueness, J. & Strøm, I. F. (2019). Helse. I I. F. Strøm & H. F. Aakvaag (Red.), *Vold i oppveksten: Varige spor? En longitudinell undersøkelse av reviktimisering, helse, rus og sosiale relasjoner hos unge utsatt for vold i barndommen* (s. 72-93) NKVTS. Hentet fra: <https://www.nkvts.no/rapport/vold-ioppveksten-varige-spor-en-longitudinell-undersokelse-av-reviktimisering-helse-rusog-sosiale-relasjoner-hos-unge-utsatt-for-vold-i-barndommen/>

Thune, T., Reisegg, Ø. & Askheim, S. (2019). *Skole og utdanning i Norge*. Hentet fra https://snl.no/Skole_og_utdanning_i_Norge

Thrane, C. (2018). *Kvantitativ metode: en praktisk tilnærming*. Cappelen Damm Akademisk.

Trondheim kommune. (2024). *Deltakelse i fritidsaktiviteter for barn og unge – tilskudd*. Hentet fra: <https://www.trondheim.kommune.no/tema/kultur-og-fritid/tilskudd-priser-og-stipend/tilskudd/barn-og-unge/deltakelse-barn-og-unge/>

Ungdata. (u.å). *Hva er ungdatabasen?* Hentet fra: <https://www.ungdata.no/hva-er-ungdata/>

van der Weele, J., Ansar, N. & Castro, Y (2011). Møte med foreldre som bruker oppdragervold- erfaringer fra arbeid med minoritetsfamilier. I U. Heltne & P. Ø. Steinsvåg. (red.). *Barn som lever med vold i familien; Grunnlag for beskyttelse og hjelp*. (s. 120-139). Universitetsforlaget

Vatcheva, K. P., Lee, M., McCormick, J. B., & Rahbar, M. H. (2016). Multicollinearity in Regression Analyses Conducted in Epidemiologic Studies. *Epidemiology (Sunnyvale, Calif.)*, 6(2), 227. <https://doi.org/10.4172/2161-1165.1000227>

von Soest, T. & Hyggen, C. (2013). Psykiske plager blant ungdom og unge voksne – hva vet vi om utviklingen i de siste årtiene? I T. Hammer & C. Hyggen (Red.), *Ung voksen og utenfor. Mestring og marginalitet på vei til voksenliv* (s. 88–109). Gyldendal Akademisk

Wetterhus, K., Brændhaugen, S., & Bratvold, B. (2020). - *Det må jo ha vært min egen skyld. En rapport om utenforskap hos barn og unge. Voksne for barn*. Hentet fra: https://vfb.no/content/uploads/2020/11/Utenforskrapsrapport_sider_lavopplost.pdf

WHO. (2020). *Child maltreatment*. Hentet fra: <https://www.who.int/news-room/factsheets/detail/child-maltreatment>

Øverlien, C. (2012). *Vold i hjemmet: barns strategier*. Universitetsforlaget.

--

Dokumentet er signert digitalt av følgende undertegnere:

- KRISTINE OLEANNA OLSEN, signert 07.09.2023 med ID-Porten: BankID Mobil

Det signerte dokumentet inneholder

- En forside med informasjon om signaturene
- Alle originaldokumenter med signaturer på hver side
- Digitale signaturer

Dokumentet er forseglet av Posten Norge

Signeringen er gjort med digital signering levert av Posten Norge AS. Posten garanterer for autentisiteten og forseglingen av dette dokumentet.

Slik ser du at signaturene er gyldig

Hvis du åpner dette dokumentet i Adobe Reader, skal det stå øverst at dokumentet er sertifisert av Posten Norge AS. Dette garanterer at innholdet i dokumentet ikke er endret etter signering.

Information in English on the next page

Avtale om tilgang til data

Du gis herved tillatelse til å benytte nevnte data til *mastergradsarbeid* i prosjektet "Masteroppgave om psykisk vold", som beskrevet i bestillingsnummer 2008. Tilgang til data gis først når vedlagte avtale har blitt signert.

Som bruker forplikter du deg til:

1. Kun å bruke dataene til det prosjektet som er beskrevet i søknaden.
Dersom du ønsker å bruke dataene til annet formål, må det søkes om ny tilgang.
2. Ikke å gi andre personer tilgang til dataene du disponerer.
Dersom andre assisterer deg i bruken av data, må de også underskrive avtale.
3. Å slette datafilen(e) innen endt prosjekt
eller senest 1. september 2025
4. Å ikke gjøre forsøk på å identifisere individer i datasettet.
Dersom et individ skulle bli identifisert er du forpliktet til å kontakte Sikt.
5. Å referere til produsent og distributør av dataene.

Jeg er kjent med at forskeres taushetsplikt er regulert i forvaltningslovens § 13e. Jeg er videre kjent med at forsettlig eller uaktsomt brudd på taushetsplikten, eller medvirkning til dette, kan straffes med bøter eller fengsel.

Data omfattet av avtalen

- Local Youth Survey 2010-2021 [10.18712/nsd-nsd3007-v3]

Sikt — Kunnskapssektorens tjenesteleverandør | Norwegian Agency for Shared Services in Education and Research
Tet: (+47) 73 98 40 40 | kontakt@sikt.no | Org.nr: 919 477 822
Besøksadresser: Trondheim: Abels gate 5 — Teknobyen • Oslo: Fridtjof Nansens vei 19 • Bergen: Harald Hårfagres gate 29
sikt.no/kontakt-oss

1 / 2

Dokumentet er signert digitalt av:

- KRISTINE OLEANNA OLSEN, 07.09.2023

Forseglet av

Posten Norge

Information in English

User Agreement for Data Access

You are hereby granted access to use the mentioned dataset in the project "Masteroppgave om psykisk vold", as described in order number 2008. Access to the data will be granted once the enclosed agreement has been signed.

As a user, you commit yourself to:

1. Only use the data for the project described in the application.
If you want to use the data for another purpose, you must send a new application.
2. Not give others access to the data file(s).
If others assist you in the use of the data, they too must sign an agreement.
3. Delete the data file(s), or to apply for an extended deadline for data deletion after the project ends, or at the latest by September 1, 2025
4. Not attempt to identify any individuals in the dataset.
If you were to identify an individual you must notify Sikt.
5. Cite the producer and distributor of the data.

I am aware that researchers duty of secrecy is regulated by the Public Administration Act § 13e. I am also aware that an intentional or negligent breach of the duty of secrecy, or complicity in this, can be punished by fines or imprisonment.

This user agreement concerns the following data

- Local Youth Survey 2010-2021 [10.18712/nsd-nsd3007-v3]

Sikt — Kunnskapssektorens tjenesteleverandør | Norwegian Agency for Shared Services in Education and Research
Tel: (+47) 73 98 40 40 | kontakt@sikt.no | Org.nr: 919 477 822
Besøksadresser: Trondheim: Abels gate 5 — Teknobyen • Oslo: Fridtjof Nansens vei 19 • Bergen: Harald Hårfagres gate 29
sikt.no/kontakt-oss

2 / 2

Dokumentet er signert digitalt av:

- KRISTINE OLEANNA OLSEN, 07.09.2023

Forseglet av

Posten Norge

